

• IV. ÉVFOLYAN •
1914

MÁJUS
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ÚJ ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI-MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT •
AZ ORSZÁGI KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ESTERKEBEN

• DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

Dr. Hajdu Miklós: Szefira-bangók	241	A BIBLIA ÉLETE.	
Baráth Albert: Kelet. (Vers)	242	Ková Albert: Mezey Sándor.	279
Juhász Mór: Péntek este. (Vers)	242	Morris Rosenfeld: Góloza-Marsch. (Kotta).	280
Marpittai László: A zsidógyűlölet	244	REGÉNY.	
Berger Salamon: Szombati ének. (Kotta)	245	Kacér Illés: Khafrit. az egyiptomi	
Lenkei Henrik: A koporsó legendája. (Vers)	246	asszony	281
Dr. Max Grünwald (Bécs): Portugál zsidók		TOLINEGYRŐL.	
Németországban	247	Spanyolország és a zsidók, Tej és spiri-	
Székely Béla: Az esti ábítat imája. (Vers).	250	tus, Tímár Liza stb.	286
Emánuel József: Halkim halála.	251	KRÓNKA ES SZEMLE.	
Bencze József: Zsidó elem a tárvárvidéki		Az OMIKE új pártfogó tagjai, Az „OMIKE	
népköltészetben.	255	menza, dr. Vajda Béla stb.	288
Nagy Imre: Az én aratásom. (Vers).	256	ÚJ KÖNYVEK.	
Béla Endre (London): Látogatás Zangvillánál	257	Dr. Singer Jakab: A temesvári zsidók az	
Abádi Imre (Jeruzsálem): A sómerekéről	259	1848-49-iki szabadságharcban, Lieber-	
Patai Edith: Flórenc és Velence.	265	mann Sándor, Nitzbachurim stb.	294
Szász Menyhért: Jó napot. (Vers).	269	SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	
Widder Félix kiállítása	269	KÖZGAZDASÁG.	
Hanagid példázataiból. (Vers)	270		
Blumberger Jakab: Pletkások és boltoz	271		
Nagy Imre: Holnap. (Vers).	273		
Major Henrik: Gedő Lipót	274		
Dr. Schweiger László: Lazarus Mór.	276		
Baráth Albert: Bűnbánat. (Vers)	278		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Berlini: David a parittyával. (Mű-		A „Loggia dei Lanzi“ a Judith-szoborral	
melléklet)		Flórencben	266
Régi fali szefira-tábla	243	A velencei régi gettó	267
Dániel az oroszlanbarlangban	247	A florenci Michelangelo-tér a David-szoborral	267
A régi portugál zsidó temető Altonában	248	Widder Félix: Menyecske	268
Israelt, a bárányt a farkasok között, őrt		Widder Félix: Köszörűs	268
egy angyal	249	Widder Félix: Hollandi fiú.	269
Egy fiatal anya sírköve, aki úkrak szülése		Widder Félix: Anyám.	269
után meghalt	249	Widder Félix: Onarekép	270
A de Lemus és Ohés családok címerei	249	Widder Félix: Tájkép	270
Jakób álma	250	Widder Félix: Balatoni rézslet.	271
Egy portugál zsidó temető	251	Widder Félix: Arab ötrűs	272
Haláltánc	252	Widder Félix: Arckép.	273
Ráchei mint pastorkány a kútnál	253	Gedő Lipót arcképe	274
Józsefet gödörbe dobják testvérei	253	Gedő Lipót: Debóra-tanulmány	274
Az Aboad család címere	253	Gedő Lipót: Onarekép	274
Portugál zsinagóga Altonában	254	Gedő Lipót: Onarekép	275
A Ferro és a Coriel Abbas családok címerei	254	Gedő Lipót: Tanulmány	275
A de Castro család címere	254	Gedő Lipót: Plein air	275
Zangwill arcképe	257	Lenbach: Lazarus Mór	276
Jechizkijahu Bariszov, tél-awivi főbíró	260	A hőrmőbányai zsidó templom	277
Egy petach-tikvai „vén huszár“	261	A resicabányai zsidó templom	277
Két sómerlegény	262	Mezey Sándor	279
I. Betlachmi sómer arcképe	262	Dr. Vajda Béla	290
Igat, a híres sómer legjobb apródjával.		Kohn Arnold	290
Jicchak Houszal	263	Dr. Jahuda	292
A florenci zsinagóga	265	Burger Frigyes	293
A velencei új gettó.	266	Dr. Kun Armin	293
		OMIKE főiskolai hallgatók énekkara	293

BERNINI: DÁVID A PARITTYÁVAL.
(RÓMA, VILLA BORGHESE).

Supplément de la „Mult és Jövő“.

BERNINI: DAVID.
(ROME, VILLA BORGHESE).

A Mult és Jövő műmelléklete

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYOIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, diszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

DR. HAJDU MIKLÓS: SZEFIGRA-HANGOK.

— AZ ÉN KIDUS-SERLEGEM. —

Nét gyászshétnék tavaszi sírlmában
vajjon a messzi évszázadok távlatába kell-e pillantanunk, hogy emlékezzünk borzalomról, pusztulásról? A szefira bánata odatelepszik a ma és tegnap gyötrelmei mellé. Kikelet zöldje? erdő, mező illata? mintha mindez nem is a miénk volna...

Der Wald is' gewürzig, un' grün is' der Garten,
In Frühling der Wintel, wie frisch un' wie kühl!
Was art es dich Jüdel, was art es dich dorten?
Bei dir is' doch Sfíre, du süß' in der Stíll'!

Életnek, világnak tavaszi pompáját halk bánatunk harmatozza: úgy van, ahogy Morris Rosenfeld melódiái sírják el nekünk a zsidó sorsát. És talán még kegyetlenebb a kép, ha elmúlt idők rémségeit idézzük. Akkor a hatalom, a szenvedély, a sötétség támadt a szenvedésre kiválasztott népre. Ma? Ma bizony sokszor véreink mérík ránk a legsúlyosabb csapásokat és porban hever ezredévek eszménye, erkölcsnek és vallásnak parancsolata. Ez a szefira, amely a mi szomorú kalendáriumunkban a szabadság és a tóraadás ünnepét kapcsolja egybe, megállít: és nem tudom, hova nézzek? Akár a szolgaságból kisarjadtt szabadság diadalos ünnepének retrospektív fényében mereng az emlékezés, akár a kinyilatkoztatás virágos pompáját áhítjuk, belésajdul a szívem, arra gondolva: mi volt nekünk, mi volt valaha a zsidónak a peszach is, a seuosz is... Az ómár-számitás bús estvéin így telepszik emlékeink mellé a bánat lírája.

...Új asztalhoz ültünk — úgy-e kis fiam? — az idén szédereste. És új serleget vettünk a kezünkbe,

hogy parancsolat szerint négyszer ürítsük a népszabadság diadalmi emlékére. Új asztal! új serleg! úgy hangzik ez, mint az öröm és vígasság tavaszi danája, pedig hogy sajog a szívünk a friss sebek nyomán. „Könnyem lett nekem kenyerem nappal és éjjel”: ahogy a zsolttáros költő éneklí. És a könnyekből — ilyen a zsidó örömmünnep — jutott a nagy széderestére is. Erre a meleg, meghítt, kedves családi együttlétre, aminek a hangulata, a derűje, a melódiái máskor visszavíttek bennünket emlékezésben a szülői házba, a csendes hajlék mestergerendás szobájába, ahol nemcsak peszach estéjén, de minden időben élő valóság volt a jóságos invítálás: jöjjön minden éhező és egyék velünk, térjen be hozzánk minden szűkölködő...! A vendéglátók az igazság kertében álmodják örök álmukat, de mi a nagyváros tülekedő csatájában a széder-estén mindig egymásra találtunk. Nagyok és kicsinyek, szülők és gyermekek a nővérem házában ültük meg az ünnepet. A peszach (— ne méltóztassék megütközni rajta —) a chanuka rekoneszánsza volt az én familiámban. A chanuka nálam virított a maga pompázatában és boldogan, büszkén viszonozta ezt széderkor a nővérem. És lelkének jóságos sugallatában úgy akarta, hogy örök emlékeztetője is legyen a szabadság mi két ünnepünk kapcsolatának. Az idén chanuka előtt, egy szép ezüst serleget vett a számomra. Bevésztette a serlegre a chanukai dátumot, a szívbeli dedikációt és azon a napon, amit az ajándéokra feljegyzett, chanuka első napján, szegény nővérem meghalt. Lakoztassa a jóságos isten lelkét a jók és nemeselek bírodalmában.

Két kis, apátlan, anyátlan árvája az én szederi vendégem. És előttem az új serleg, amit oh, arra szánt, hogy az ő asztalánál köszöntsem vele az ünnepet. Áldást kell mondanom, kezemben a drága emlékekkel, hogy megértük ezt az időt és az áldás-

mondással, én édes véreim, felavatom a mi széder-serlegünket . . .

*

Aki vagy egyedül a mi megmentőnk, védelmezőnk, táplálónk — jóságos Istenünk! —, aki velünk vagy a nyomorúság és szomorúság minden idejében: a Te dicsőségedre avatjuk fel e szent estén széderünk e serlegét. A Te bölcseséged szabja meg életünk rendjét és mi alázatos megadással nyugszunk meg végzéseidben. Ez a serleg, amelyet négyszer üritünk ma hatalmad magasztalására, fájdalmas emlékeink legszentebb érzésével dobogtatja meg szívünket. Végso búcsúja, utolsó üdvözléte ez a serleg annak a drága léleknek, aki immáron a Te bírodalomban lakozik: a jók és nemesek koszorújában. A mi jóságos nővérünk szíve és szava szól hozzánk véle: hogy járjuk az élet egyenes, becsületes útját; hogy a szeretet tüze hevítse szívünket; hogy ősi tanítások igazságának fényességét ne hagyjuk elhalványodni; hogy szeressük vallásunkat; hogy becsüljük hagyományainkat és hogy ünnepeljük a szabadság ünnepét, azt a világtörténelmi ünnepet, amelynek bensőséges, családi derűjénél az ő házában, az ő asztalánál melegedtünk esztendőről esztendőre. Megsejtette-e vajjon, hogy az ő helye üresen marad most már asztalunknál? Érezte tán, hogy ő csupán üzenete által van velünk ez estén? Nemes és szép lelkének fenséges sugallata ez a serleg: rajta csodás megérzéssel a szomorú nap pontos feljegyzése, amelyen végsőt dobbant szeretettel teli, fájdalomtól sebzett szíve! Ahogy dicsérni akarom a Teremtő és a teremtés nagyságát, gyötrelmes szomorúságtól viharzik a lelkem, szent fájdalomban sajog a szívem és ah, mindannyiunk könnye perdül. Gyászos emlékeink súlya alatt görnyedünk és bús emlékezésünk a te lelkeddel ölelkezik, drága, egyetlen nővérünk! Halljuk és megfogadjuk utolsó üdvözléted parancsolatát; együtt vagyunk íme, ahogy együtt ültük meg örömben, boldogságban a te elárvult hajlékodban a peszách ünnepét. Együtt vagyunk gyermekeiddel, akiknek apjuk vagyunk, anyjuk vagyunk. És most, hogy e serleggel kezemben, legelőször áldom örökkévaló istenünket — aki életben hagyott bennünket és meghagyta érni számunkra a szabadság ünnepének ez idejét —, most, hogy az első áldásmonddal felavatom e serleget, Rólad és szeretteinkről emlékezve foházkodom, hogy legyen velünk az emlékezés ez estéjén és életünk minden útjain a fenséges, mindenható, kegyelmes és irgalmas Isten! Akik e pillanatban gyászos emlékeinknek keserű könnyezéssel adózunk, oh, hadd énekelhessük a zsoltáros költővel: Kausz jósuausz eszó, uvsém adonaj ekro! Felemelem az üdvösség serlegét és kezemben az üdvösség serlegével az Örökkévaló nevét, az Örökkévaló jóságát hirdetem! Ámen! Ámen!

A mi idei széderünk melódiái szomorúbbak voltak, — egy szenvedésekkel megkoronázott fiatal élet búcsúja, zsidó szívből fakadt búcsúja intett felénk. Előttem a serleg és mellettem két kis árva. Kí az az erős, dacos lélek, akit az élet meg nem tanít imádkozni?! Imádkozni és — ahogy a magoluszának költője a szefiráról dalolja — sírni. Zsidó szívek panaszos vergődésében, csendes zokogásában a jövő reménysége virágzik. Hét gyászhetnek szefirája után virrad ránk történelmi küldetésünk ünnepe. Históriaának, bölcselemnek, poézisnek megkapóbb, szebb kontrasztja nincs ennél.

BARÁTH ALBERT: KELET.

Kisonnak partján most nyílik a rózsa . . .
Fehér láljom bimbója fölfakad,
Kerekszemű, halványarcú leány
Ül a virágzó rózsátó alatt.

Fehér keze az ölében pihen
Csüggedten, mint az elfáradt madár,
A homlokán mereng a bánat ösze . . .
Kisonnak partján most nyílik a nyár.

Keskeny, beteg kezével homlokát
Végigsimítja fáradt-csöndesen,
Szelid szellő rázza a rózsafákat . . .

Bent Háifában, kis pados szobában,
Magát fehér lepellel elboritva,
Öreg zsidó mormol öreg imákat.

JUHÁSZ MÓR: PÉNTEK ESTE.

Pénteken este, ha ünnepi fényben
Ragyogott szülőim egyszerű háza,
Megáldott atyám és édes reménnyel
Vártam a holnap boldogságára.

Azóta kétezer péntekem tűnt el,
Sorvasztó gondban is teltek a napok,
Emlékim könyvében aranybetűkkel
Irva vannak mégis a pénteki lapok.

Gyönyörforrásba merült el szívem,
Pénteki estén vált valóra álmom;
Emléke megmarad kíséző hívem:
Utolsó péntekem nyugodtan várom.

MARGITTAI LÁSZLÓ: A ZSIDÓGYŰLŐ.

— **A**ég egyszer megnézte a jegyzőkönyvében felírt címet és mikor meggyőződött róla, hogy jó helyen jár, határozatlanul felemelte a kezét és gyöngén megnyomta a csöngettyű gombját. Az előszobában félenken helyet foglalt és izgalmában csak ekkor vette észre, hogy rajta kívül még valaki van jelen, aki valószínűleg szintén a házitanítóság kakastejjel sült kenyerét akarja magának megkaparintani.

Goldschmied Artur már nem igen bízott abban, hogy jövedele eredménnyel jár és sápadtan nézett a kinyíló ajtó felé, melyen egy megnyúlt alakú ifjú lépett ki.

— Szervusz Goldschmied.

— Szervusz Pogány, nem is ismertelek volna meg talán.

— Hát te is itt vagy, te is fiam Brutus?

— Én is, én is, talán már meg is kaptad az állást?

— Azt nem. Biztosan nem is akar zsidót. Ismerem már az ilyeneket, mindenféle kifogást mondanak, mert a valódi okot nem merik megmondani. Most pedig akár jöhetsz is velem, kár az időért, hisz te is az én fajtámhoz tartozol, vagy talán rendezted már a felekezeti viszonyaidat — kérdezte nevetve Pogány.

— Azt még nem — válaszolta mosolyogva a nagyreményeket tápláló —, de az anyagi ügyeimmet szeretném rendezni, hát csak már várok pár percig, hátha sikerül valami.

— Hát akkor csak várjál, pajtás, amíg te ehhez a bőbeszédű öreghez bejutsz, még egyszer felkopik az állad.

A mi kedves filozopterünk egyedül maradt és csak ekkor jutott a kétségbeesztő helyzete felismerésére. Egy ismerőse ajánlatára jött ide, mindent ennek az állásnak az elnyerésétől várt és most hirtelen szétfoszlott minden álom. Pedig már oly szépen beosztotta, hogy mennyi juthat lakásra, mennyi élelemre, mennyit szeretne hazaküldeni és így tovább és most mindennek vége, miután nem csak ő, hanem a tudása is zsidó!

— Ah, nem várok, megyek — gondolta magában és már az ajtó felé ment, azután megállt és hallgatózott. Eleinte csak a szíve verését hallotta, azután már elkapott a füle egy-egy szót a bentiek beszélgetéséből is, majd tünődni kezdett és azután újból leült.

— És ha . . . és ha . . . ha nem mondanám meg! — mondta gondolatban és egy pillanatra kéjes gyönyörrel gondolt arra, hogy akkor elnyerhetné az állást, de aztán ijedten ötlött eszébe, hogy hátha azé lesz a kalács, aki már bent is van.

Most kinyílt az ajtó, a jelölt sápadtan köszönt el a szintén kijövő öreg úrtól, aki végignézte a vá-

rakozó Goldschmiedet, azután rekedt hangon megkérdezte:

— Maga is a házitanítóság miatt jött, úgy-e?

— Igen, igen.

— Hát várjon, pár perc múlva jövök,

Goldschmied újra egyedül maradt és majd fel nem kacagott örömeiben, hogy mégis rája maradt az állás. De aztán megint eszébe jutott, hogy vége lesz mindennek, mihelyt megkérdezik a vallását.

— És ekkor eszébe jutott egészen fiatal korának egy esete, mely az idők során már semmivé lett az emlékezetében, de most lebegő fantomként újból kibontakozott a képzelete előtt.

*

Tizenkét-tizenhárom éves lehetett még csak ekkor, de az élet csodáinak megismerése előtt gyakran elbámulta magát. Sokat tünődött felettük és áhitattal gondolt magányos óráinak borzalmas gyönyörűségeire.

Nem igen érintkezett pajtásaival, mindig egyedül járkált, egyedül barangolt elhagyott utcákban.

Ekkor is úgy történt, hogy egyedül indult kóborlásaira.

Megtépett falu, megfakult színű házak között imbolygott fantáziája. Előtte senki, utána senki, csak a nagy csönd, mely belelopódzkodott a lelkébe és megremegtető féléseket hozott a számára.

Már messze járt, olyan tájak felé ért, melyeket máskor még nem látott. Meg-megállt a nyitott nagy kapuk előtt, bebámulta magát, azután tovább ment. De már csak lassan lépkedett, gyakran megállt és arra gondolt, hogy visszafordul és nem megy tovább. De nem hallgatott a balsejtelmekre, pedig bensejében valami arra ösztökölte, hogy forduljon vissza, ne menjen tovább.

A fiú azonban nem fordult vissza. Ment, ment, mendegélt előre, mint a mesék árvagyermekéi, akikre valami láthatatlan angyal vigyáz. Talán ő is ilyesmire gondolt és azért nem fordult vissza még akkor sem, mikor már egy csapat hancúrozó gyereket pillantott meg.

Felemelt fejjel, dacos nézéssel elment mellettük. Bátornak érezte magát, pedig a térdéi remegtek és rohanni szeretett volna, hogy már jó messze lehessen, hogy ne kelljen félnie a mögötte levőktől.

Azok pedig csak túrták, hogy elmenjen mellettük, de mikor már egy kis távolság volt köztük, utána szaladtak. A fiú hallotta a szaladás zaját, tudta, hogy őt akarják elérni, de azért nem sietett jobban; pedig a szíve dobogásai szinte egymást kergették és mintha valami kísértet-féle a szívébe kacagott volna.

— Állj meg . . . zsidó! — hangzott mögötte a kiáltás és már egyik el is érte és megragadta.

Négyen vették körül, csúfolták, ütötték, a szívébe vigyorogtak.

— Mit akartok? — kérdezte félve és szinte elűlt a hangja.

— Te zsidó . . .! Zsidó . . .! — mondták neki felelet helyett és újból ütogetni keztek.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

LENKEI HENRIK:
A KOPORSÓ LEGENDÁJA.

Sion magasságán vijjognak a vércsék...
A szent város népét pusztítja vad éhség...
Roskadoz, düledez Sion koronája,
Kapzsi Róma karma fosztogatja, váija.

Salamon oltárát pogány tépi széjjel,
Vihogva kérkedik martalóc kincsével,
Salamon oszlopát gonosz láng hasítja,
Törmelékké porzik cenk agy örök titka.

S csúf kiáltás harsan: „Jupiter vagy Jáhvé?
Egér-e hatalmas avagy oroszlán-é?
Gyertyák pislogását Vezuv le ne győzze?
Zsoltár fuvoláját túbák szörnyű bősze?

Te vagy az Egyisten egyetlen frigyátára?
Láthatlan bálványod mért nem öl rakásra?
Templomát emelted, a csodák csodáját:
Mért nem védi jobban drága palotáját?”

De hirtelen némul az üvöltő láрма,
Az ostrom dúlását valami elállja:
Koporsóval vállán gyászcsapat közeleg,
Mormolván bús-halkan halotti éneket.

S hogy elért a menet a zord fővezérhez,
Elborult homlokkal Vespazian kérdez:
„Kit hoznak a zsidók? Mért sátramba jönnek?
Keressenek csöndesb helyet temetőnek!”

Senki sem válaszol, nyíl a deszkák mélye,
Hófehér aggastyán száll onnan feléje,
De a hó alatt is omlík tavasz árja,
A mint sasszemével a tért végigjárja.

„Mit jelent e játék?” a vezér rivallja,
„Szóljatok vakmerők cseledek kivallva!
Hamari megfejtés ha ki nem elégít,
Mindannyitok bánja a rossz tréfa végét!”

„Hozsánna az Urnak!” rebeg a feltámadt,
„Aki meghallgatta erőtlén imámat,
Aki ide mentett, nagy uram, elébed,
Enyhíteni lággyá ércnél fagyosb képed!

A nevem — Ben Zakkáj — néked ismeretlen,
Hósi dicsőségért sohse vetekedtem,
De mint jó ciszterna az esőt megója,
Az Írásnak, Szónak vagyok én tartója.

A tudás: porondom, fegyverem: az elmém!
Szíkrát hány gondolat termékeny küzdelmén!
S hol gyűlölet átka áldó csókká olvad,
Győzelmét ott látom jámbor szózatomnak!

Gyöngék vagyunk Róma, hogy igád legyűrjük,
Egy a menedékünk, hogy békód eltűrjük,
Mert testünkre rakhatsz rabbilincset:
Súlya alatt nőnek lelkünkben a kincsek!

Ezt hirdettem váltig, egy az ezrek ellen...
De vízcsepp a tüzzel birokra hogy keljen?
Csitító szavamért halálra kerestek,
Rendítlén hitemért már-már megköveztek.

Testvérimmel halni mily gyönyör lett volna!
Sion omladványán ha vérem elfolyna!
De meg kell őriznem tanom a jövőnek,
Új s új tikkadóknak élesztő esőmet!

Ezért halottképen koporsóba bujtam,
Pár hű tanítvánnyal hozzád szabadultam —
Tenger örvényéből engedj révbe mennünk!
Nincsegyéb jószágunk, mint mi lobog bennünk!

Hanyatló éltetre egy kívánság eget:
Hozzám hasonlókból hadd gyűjtsék községet!
Mit bánja nagy Róma büszke napvilága,
Hogy kigyúl valahol új mécs kicsi lángja?

Salamon szentélye lehu!l úgyis porba,
Izraél nemzete úgyis letiporva!
Vezér! Csak nem reszketsz mint együgyű
rémtől,
Megrokkant kezemtől, dadogó ígemtől!

— — S Vespazian nem szól, gúnymosoly
ül ajkán

Zakkájnak kevélyen távozást mutatván,
S míg a kisdéd csapat elsiet vidáman,
„Bolond koldusnépség!” mormogja magában.

S a bolond koldusnép a nagy tenger partján
Iskolát állított híven összetartván,
Sötétben bolygóknak Ben Zakkáj volt mécse,
Szétszórt szomjazóknak harmatüdülése.

Rég elpusztult Róma, vésze Izraélnek,
De a Szó s az Írás mind virulva élnek,
S az eszme, mit nem sejt Vespazian gögje,
Koporsóból kitör s eget kér örökre!

Daniel dans la cave aux lions. (Sculpture de tombe d'Altona)

Dániel az oroszlánbarlangban. (Altonai sírkőfaragvány.)

DR. MAX GRUNWALD (BÉCS): PORTUGÁL SÍROK NÉMETORSZÁGBAN.

E Mult és Jövő igen tisztelt szerkesztőjének kívánságára készséggel írok a magyar olvasóközönségnek is erről a témáról, amelyet német nyelven egy önálló munkában¹ világítottam meg. A kérdésnek némi aktualitást is ad a nemrég Bécsben lefolyt szefardkongresszus, amelyen a portugál-spanyol hagyományok konzerválásának módozatait tárgyalták. Németországban tudvalevőleg ma már csak egy portugál zsidó község áll még fenn, Hamburgban. Ennek a hitközségnek nagy multjáról pedig elsősorban az altonai Königstrasseban levő portugál zsidó temető sírkövei tesznek tanúságot, amelyekből a legérdekesebbeket képekben is bemutatom. Ezenkívül találunk nyomokat régi szefardtelepekről német földön Glückstadtban, Emdenben, továbbá a következő városokban: Mannheim, Alzey, Wied, Cleve, Tönnig, Friedrichstadt és Marburg az Elbe mellett. A monumentális és az archivális anyagból a legfontosabb új tanúság a következő: A portugál zsidók nem Amsterdamból vándoroltak be Hamburgba, ahogy eddig hitték, hanem a hamburgi portugál kolónia, melynek első dátumául az 1577. esztendőt ismerjük, régebb is mint a hollandiai. Mikor Hamburg megnyitotta kapuit a reformált angolok és más északi menekülők előtt, a marránok is kezdtek itt menedéket

keresni. A bevándorlás a portugál anyaországból körülbelül a XVII. század elejétől a XVIII. század végéig tartott. 1603-ban beszél a hamburgi szenátus néhány előkelő portugál kereskedőről, akik itt telepedtek le „cum familia” és akiket addig katolikusoknak tartottak és csak hosszú idő múlva derült ki róluk, hogy „a zsidó valláshoz szítanak”. 1640-ben egy zsidókkal tele hajó futott be Portugáliából a hamburgi kikötőbe, 1651-ben egy hamburgi portugál nő végrendeletet írt, amelyben portugáliai birtokairól rendelkezik. 1757-ben ismét spanyol és portugál bevándorlásokról szól a krónika.

Igen sok zsidó jöhetett Flamandriából. Még a legutóbbi időkig „framengo” (flamand) volt a portugál zsidóknál a nem-zsidónak népies neve. De jöttek zsidó családok Antwerpenből is, mint pl. Abraham Texeira, aki országszerte „Hamburg gazdag zsidója” néven volt ismeretes. Antwerpenben magas állami hivatalt töltött be és otthagyta állását, hogy életének kockáztatásával Hamburgba menekülhessen, ahol mint hetvenéves aggastyán visszatért ősei hitére. Az inkvizíció kívánságát, hogy Texeira személyét és mindenekelőtt vagyonát lefoglalják, a szenátus a leghatározottabban visszautasítja.

Jelentékeny volt a portugál község gyarapodása Olaszországból is. Ennek nyomait mutatja a rítus, amely sok pontban, az amsterdamiétől eltérve, a livornói szokásokat követi. Erre mutatnak továbbá egyes családi nevek, mint Italiano, De Veneza, valamint azok, akiket állítólag Titus vitt

¹ Portugiesengräber auf deutscher Erde, Hamburg 1902. Verlag Alfred Janssen. Preis 3 Mark.

magával Rómába, a Dajjan, De Rossi, Naar, Galego családok.

Foglalkozásra nézve a portugál zsidók túlnyomó részben kereskedők voltak. Mint ilyenek, több ízben részesültek a szenátus elismerésében és dicséretében. A keletindiai kereskedelmet ők vezették be Hamburgba, a nádcukor és dohányipar majdnem az ő monopóliumuk volt. Annýira tudatában voltak, hogy a város külkereskedelmét ők virágoztatták fel, hogy egy ízben meg is fenyegették a szenátust, hogy elhagyják a várost, ha nem fog több vallási türelmet tanúsítani irántuk. De voltak szellemi foglalkozásaik is, mint Rodrigo de Castro, aki a híközttség élén állott.

Rodrigo 1594-ben jött Hamburgba és nemsokára egy pestis alkalmával olyan hősí önfeláldozást tanúsított, hogy a szenátus kivételesen „húséges szolgálataí jutalmául“ megengedte neki, hogy házát a saját nevére írassa, amí más zsidónak tilos volt. Orvosí segítségét Hamburgon kívül is igénybe vették, így a dán király, a hessení örgróf és a brémai érsek is gyakran fordultak hozzá. De Castro sirját hiába keresték eddíg, söt sokan azt hitték, hogy valamelyik keresztény templomban temették el, végre napvilágra került a sírköve Altonában és így megtudjuk, hogy 1627-ben halt meg és a zsidó temetőbe temették el. Sírkövéen érdekes címer látható, amelyen egy kéz De Castro jelmondatát tartja: „Castrum et fortitudo mea

Deus“, amí Jeremiás próféta egy versének a fordítása: „Táborom és erősségem az Isten“. A hamburgi rabbi ebben az időben David Cohen de Lara volt, több mű szerzője. A drezdai képtárnak egyik képe, amely egy zsidó tudóst ábrázol héber könyvvvel a kezében, úgy látszik ennek a tudós rabbinak a portréja, minthogy a héber könyv címe azonos egyik művének a címével. De költők is nyugosznak a portugál sírkövek alatt. Moses Gideon Abudiente-től, aki 1686-ban halt meg, érdekes vers maradt fenn egy képen, amely portugál temetőt ábrázol. Koporsóban fekszik egy csontváz, amely intőszózatot intéz egy díszruhába öltözött portugálhoz, akinek oldalán egy szerecsenfiú lépked. A kép festője G. B. aláírással valószínűleg Benjamin Godines Amsterdamból, akitől még csak egy kép ismeretes. Szerecsenekkel különben gyakran találkozunk portugál zsidók szolgálatában.

Az altonai köñigsstrassei portugál zsidó temető, melyet 1611-től 1877-ig használtak és amelyben 1536 halott van eltemetve, első pillánatra valósággal meglep bennünket a pompás domborművekkel, amelyek a sírköveken feltűnnek. A sírkövek alatt nyugvó halottak neveinek megfelelően találunk rajtuk bibliai jeleneteket Ábrahám, Jákob, Rachel, Dávid és Dániel életéből. Az egyik kövön egy midrasi motívum van feldolgozva: „Izrael a népek között, mint egy bárány a farkasok között.“ Mellette azonban helyet foglalnak az antik és reneszánsz

A régi portugál zsidó temető Altonában.

Vieux cimetière isr. portugais à Altona.

világból vett szimbólumok is, a Phönix, Medusa-fej, pillangók stb. Sőt egyszer előfordul a Halál-tánc utolsó jelenete is. A halál hozza az elhaltat a paradicsomba és egy kéz koszorút nyújt feléje. Érdekes, hogy a levitajelvény egyáltalában nem fordul elő, ellenben a kohanitajelvény, az áldásra kiterjesztett kezek, még asszonyok sírján is gyakori. Különös figyelmet érdemelnek egyes családok címerei, amelyeket legtöbbször azokról vettek át, akikkel rokonságba jutottak.

Hogy a domborművek zsidó művészek munkái, arról egy okmány is tanuskozik, amely 1657-ből egy zsidó kőfaragó pörét tárgyalja egy nehezen fizető adósa ellen. Különben a portugál zsidók között a művészet minden nemének volt számos művelője.

Hamburgból vándoroltak a portugál zsidók a többi német fióktelepekre, mint pl. Glückstadtba, ahol ha nem is virágzott fel az új község, amint Delmedigo Jossuf szállóigéje is mutatja, amely szerint „in Glückstadt gibt es weder Glück noch Stadt“, mégis sok érdem fűződik az ő működésükhöz. Érdekes, hogy Glückstadtban még a német zsidók sírkövei is fekvőhelyzetben vannak, mint a portugáloknál volt szokásos.

Két igen érdekes sírkövet találunk az emdeni temetőben is, egyet 1706-ból, egyet 1707-ből. A portugál zsidók itt 1649-ben telepedtek le először.

Altona maga sokáig csak a hamburgi portugál zsidók temetkezőhelye volt, mint-hogy magában Hamburgban zsidót temetni nem volt szabad és így a halottakat át kellett szállítani a mindig vallási türelmességet tanusító dán király területére, Altonába. 1703-ban azonban Altonában önálló portugál hitközség alakult, amely 1837-ben ismét megszűnt.

Monument funéraire d'une jeune mère morte en couche. (Altona.)

Egy fiatal anya sírköve, aki ikrek születése után meghalt. (Altona.)

Israel, a bárányt a farkasok között, őrző egy angyal. (Sirkőfaragvány, Altona.)

Israel, l'agneau gardé par un ange parmi les loups. (Altona.)

Armoiries des familles Oheb et de Lemos. (Altona.)

A de Lemos és Oheb családok címerei. (Sirkőfaragvány, Altona.)

SZÉKELY BÉLA: AZ ESTI ÁHITAT IMÁJA.

Mi volna, hogyha egyszer halkan
megszólalna a szobám némasága
s ráborulva a nyöszörgő ágyra
homlokon csókolna egy égi angyal?
Mi volna, ha egyszer újra égne
tisztító lánggal a régi ima tüze
és felragyogna a nyirkos ajtófélfán
névjegyed felett aranyos mezüze?
Mi volna, ha egyszer imát rebegve
ímára lelne a régi áhitat,
mely a kavargó örvényű éj felett
boldog napokhoz ver aranyhidat?

És jobbom felett, jobbomat megfogván,
így szólott hozzám szelíd Miháel:

„Aludj, fiam,
szelíd harcokban harcos, jó fiú,
aludj fiam, s fejedén koszorú
ragyogjon álmodban, s dicsőséges magosság
trónusán trónolj győztesen.
Aludj fiam, s ezer reménység
boldog, hites, enyhe elérkezése
harsogjon ajkadon imával:
Áldott az Úr, áldott a Béke!”

Balomat meg akkor megfogta lágyan
jó Gábiel, s mondván hajolt szívemen átál:

„Aludj, fiam,
szelíd harcokban harcos, jó fiú
aludj, és ajkadon a kedves képzelt csókját
érezd, s kezem fogásával fogd az ő kezét.
Vezesd szeliden és járd be a mezőket,
tépj le számára minden friss virágot,
s csillagot adj, csókot, álmvilágot,
hogy mire hajnalon saruid megoldod,
mondhassad te, egész életre boldog
(Ha el is múlt az álom és az éjnek vége):
Áldott az Úr, áldott a Béke!”

Elöttem megállott, s a kétséget úzi el
szavával az áldott szavú Uriel:

„Aludj fiam,
szelíd harcokban harcos, jó fiú,
hisz sokat botoltál és sok ború
takart előled sok nehéz utat,
míg lelked enyhülés után hiába kutat.
Am most, az éjen át előttem én megyek
és ha sziklakkal lakott rengeteg hegyek,
vagy vízzel lepett völgyek akasztanak is:
könnyen haladsz, s vígan léped át
sok messzi tartomány övező falát.
És ha utadat végére járod,
tudván, hogy valahol eléred a párod,
imádkozni tudsz majd békés áhitattal,
nézván az égre, az örök-kékre:
Áldott az Úr, áldott a Béke!”

Hátam mögött megszólal Rafael,
s míg enyhe leplet takar a mulott napokra,
szava a bánatot így riasztja el:

„Aludj, fiam,
szelíd harcokban harcos, jó fiú,
nincs mögötted több vágy és nincsen is ború,
nincs tépelődés, rút gond, harci zaj,
káromló szó, részeges zsivaj,
és nincs már semmi, semmi bánat,
angyali zsoltár csupán és álmodott bocsánat.
Szelid lepel az éjjel enyhe leple,
s mire vártál sok éjjel elepedve,
eltakar minden bánatot.
És most, amikor könnyű szívvel végre
minden régi tövisnek útját elhagyod
imádkozzál hát békés enyhüléssel:
Áldott az Úr, áldott a Béke!”

Jobbomnál állott vala Miháel,
balomnál állott vala Gábiel,
előttem állott vala Uriel,
mögöttem állott vala Rafael,
fejem felett pedig örök fényesség vagyon,
mert megragyogott békét hintve széjjel
az Úristennek áldott fényessége,
hogy szelíd enyhülés legyen minden éjjel.

Songe de Jacob. (Sculpture de tombe
au cimetière d'Altona.)

Jákób álma. (Sirkőfaragvány
az altonai temetőben.)

nul húzódtak tova. Nyom nélkül ömlöttek át egyik végtelenségből a másik végtelenségbe. És hiába ment, hiába fáradt, még mindig ott volt ahol előbb, térben is, időben is. A talaj, az ég, a levegő ugyanaz volt, mint előbb. Az idő nem haladt és hiába érezte annak gyors suhanását, előbbre nem jutott. Mintha egy nagy, hatalmas gépezetben ült volna, mely szédítően dolgozik óriás érc-karjaival, de mégis csak egy helyben van, mert egy helyben forog.

Es Hakím úgy érezte, hogy ez az Örökkévalóság és hogy ő gyöngé, gyarló, törekény teremtes belekerült az Örökkévalóság körbe csavarodó, kavargó örvényébe.

— Igen — mondta Hakím búsan, ez az Örökkévalóság és kedélye elborult, mert kezdte észrevenni, hogy ez az egyhangúság, ez a végtelenbe vesző változatlanosság lassanként megbontja a bensőjében felállított egyensúlyt. Ő küzdelmekre, elképzelhetetlen szenvedésekre volt elkészülve; összevonta magában dacos lelkének összes energiáját és mindez megtörik, semmivé válik a változatlan egyhangúságon. Mert semmivé lett. Már nem volt az az erős, szilárdságban megingathatatlan férfiú. Feje lesüppedt megadóan horpadt mellére és arcáról lesirt a fásult kétségbeesés.

Es meggyötört kebléből felszakadt a megalázkodás. Imádkozott. Imádkozott ahhoz a megfoghatatlan és láthatatlan lényhez, akit nem látott, nem hallott, de mégis érezte, hogy él és létezik. Akiről megsejditette titkon szunnyadó névtelen érzékével, hogy itt van fölötte, körülötte, min-

denütt és érezteti vele korbácsa suhogásait. Imádkozott.

Es ekkor hirtelen elmaradt mögötte a mindennapi egyformaság és a semmibe szürkülő láthatár elkezdett derengeni. A végnélküli alaktalanságból egymásután váltak ki vonalak, formák, színek... A vonalak egyberakódtak, egymás mellé sorakoztak és az elmosódó rajzokból lassanként házak, kastélyok, paloták bontakoztak ki; a színekből, aranyoszöld erdők, ligetek, kéken rengő tavacs-kák formálódtak; az aszott kótalajon hús patakok folytak; a levegő balzsamos volt és üde, az ég tiszta és ragyogó... Minden nevetett, örült és ujjongott, mindenütt a kacagó élet és gondtalanság, de ő mindebből nem érzett semmit. Az ő útja tovább is rögös volt és kemény, a virágok nem neki illatoztak, ahova lépett, onnan eltűnt az élet, ott ismét vigasztalan, sivár volt minden. Köröskörül édes mámorban fürdött minden és mindenki, ő pedig csak nézte mindezt a vágytól szédülve, nézte idegesen mozgó, markolni készülő kézzel, de el nem érhetette soha.

Es Hakím kezdett rájönni, hogy előbb tévedett, mert nem, nem az volt a pokol, a pokol ez, ahová most került.

— Igen — mondta Hakím megtörtén, ez a vég és leborult arccal az éles sziklákra és belevéste tekintetét annak sötét repedéseibe, csak hogy ne lásson és ne halljon semmit abból, ami körülötte történik.

Hiába. Látott mindent és hallott mindent. Látta azokat, akiket ő egykor küszöbéről elkergetett, élni jólétben, boldogan. Látta őket a rongyosa-

Haláltánc. (Sirkőfaragvány az altonai portugál temetőben.)

Danse macabre. (Sculpture de tombe au cimetière d'Altona.)

kat, az éheseket fényesen, jóllakottan. Látta őket és most ő volt éhes, ő volt lerongyolódva. És aztán hallotta, amint azok kergetik őt. Úzik ajtóról ajtóra, határból határba. Gúnykacajuk égő pirtfakasztott az arcán és érezte, mi az szenvedés, lealázás. És mikor már fenéig merült a sötét keserűségbe, zaklatott, elcsigázott lelkéből jajongva, nyögve tört elő a védekezés.

— Igazságtalan vagy én hozzám Uram! Elvetted ily fiatalon életet, még mielőtt időm lett volna magamba szállni, megtérni. Te a hosszantűrő, irgalmas és végtelen kegyelmű Isten vagy. Hát ez a hosszantűrés? Beledöntöttél a feneketlen kárhozatba.

Hol az irgalom? Folyton újabb meg újabb szenvedéseket mérsz reám. Hová tűnt a te végtelen kegyelmed? Igazságtalan vagy hozzám én Uram! Miért fosztottál meg ily hamar földi életemtől. Csak egy kis ideig éltem volna még és megtértem volna hozzád. Mutasd meg, hogy még nem késő. Add vissza földi életemet és látni fogod az én változásomat, megújulásomat. Arcra borúlva esdeklek hozzád hosszantűrő, irgalmas Isten!... Szánj meg engem nyomorúságomban... És amint ott esengett a lesújtott ember, meleg könnyek szivárogtak szeméből és végigcsorogtak lázas arcán...

És elhomályosult előtte minden, mintha az alkonyat szürke szemfedője borította volna le a

Rachel, comme bergère près puits.
(Altona.)

Ráchel mint pásztorleány a kútnál.
(Sirkőfaragvány az altonai temetőben.)

tájat. És látott. A homály lassan oszladozni kezdett és ismerős körvonalak bukkantak fel átlátszatlan méhéből... Falak, bútorok, tétova színezésű képek... Az az ajtó ott... kívülől az ismerős hangok... De hiszen ez az ő szobája, az ő háza... Otthon van hát... Nagyot nyújtózkodott... Igen, ez az ő ágya. Az ablakfüggönyön bágyadtan, elmosódva tűzött be a napnak egy néhány korai sugara... Reggel van...

Hakim felsóhajtott. Még lehunyta egyszer a szemét, amely elvakulva hunyorgott a nap színarany

Józsefet gödörbe dobják testvérei.
(Sirkőfaragvány, Altona.)

Joseph jeté à fosse par ses frères. (Altona.)

Armoiries de la famille Aboab. (Altona.)

Az Aboab család címere.
(Sirkőfaragvány, Altona.)

Portugál zsinagóga Altonában.

Synagogue portugaise à Altona.

fényétől és összeszedni igyekezett fáradt agyának bomló képzeit, amik, úgy lehet, csak délibábos varázslatokkal ámitják őt a nirvána könybaráz-dás térségein.

Félénken tapogatódzott köröskörül, hátha innen is megbizonyosodik a dolog felől és lassú óvatossággal nyitotta fel szemét, halálos félelemben, hogy hátha ismét megváltozik a kép és hátha ismét ott találja magát valahol az alvilág borzalmái között.

Am igaz volt, való. Ez a szoba az ő szobája volt, az ő békés, meghitt, harmónikus hangulatú fészke; kívülről a fía, süttogásában is érces hangja hallatszott be hozzá; az utcáról tompán, enyé-

szetesen türemlött be az élet moraja; az élet szent-séges, megfizethetetlen zaja és Hakím szívtá, itta möhön a hangokat, a zajt, a fényt, az életet és szíve felsajgott nagy fájdalommal az örömek ez erőszakos fellángolása között.

. . . Az orvos ott állt az ágy mellett és mérte a beteg hőmérsékletét . . .

— Negyven, mondta és az asszony, Hakím hitvese felzokogott, hangosan fájdalmasan.

És Hakím meghallotta a síró hangokat és der-medt szívében felbízsergett a holt izgalom elteme-tett képe. A gonosz indulatok száműzött sírással kopogtattak a megszokott otthon elzárt kapuján, de Hakím már nem volt a régi: Hakím meggyö-tört lelke alázatos volt és fogékony az emberi fájdalmak iránt és a hosszú betegségtől elaszott karjait kitarva, el-elakadó nyelvvel, hívta, hívó-gatta a sírókat, a kérőket, az eddig eltaszította-kat, a kiuzsorázottakat.

— Testvéreim, édes, jó, szegény megkínzott testvéreim, ne haragudjatok rám, bocsássatok meg nekem. Én is hozzátok tartozom már, szenvedő vagyok én is, arcomat im felszántotta a kinnak ekéje. Jertek ide hozzám közel, még közelebb, jertek és adjátok ide a ti kemény becsületes ke-zeteket az én gonosz tenyerembe . . . Jertek, én nekem nem kell ezentúl semmi . . . Vigyétek, vigyétek . . . Testvéreim . . .

Az orvos halkán számolt:

— Negyvenegy . . .

Nyögve, lihegve félkönyökére támaszkodott, a halántéka zihált, lüktetett és végső erőfeszítéssel hörögte:

— Mind . . . mindnyájan jertek. És én, igen . . . én nektek adok mindent. Ami az enyém, a tied, a tiétek, mindenkié. Vigyétek testvérek, az Isten áldjon meg benneteket érte . . . az Isten . . .

Arcán mennyei megnyugvás fénye derengett sejtelmes ragyogással és megtört szeme alól egy csillogó könnycsepp szívárgott elő lassan, reszkete-gen. Még mondott valamit, még felnyílt egyszer az ajka, mintha beszélni akarna, azután elhallgatott...

Az orvos fogta a táskáját és kifelé indult. Hakím meghalt.

A Ferro és a Curjel Abbas családok címerei. (Sirkőfaragvány, Altona.)

Armoiries des familles Ferro et Curjel Abbas. (Altona.)

Armoiries de la famille De Castro. (Altona.)

A de Castro család címere. (Sirkőfaragvány, Altona.)

BENCZE JÓZSEF: ZSIDÓ ELEM A SÁRVÁRVIDÉKI NÉPKÖLTÉSZETBEN.

a a magyar népköltészetet, népszokásokat vizsgáljuk, gyakran, sőt sokszor találkozunk zsidó vonatkozású részekkel. Sokszor csak egy-egy szó, legtöbbször a „zsidó” szó fordul elő, ez sem eredeti értelmében, hanem boltost, korcsmárost, általában kereskedőt jelent. Előfordulnak azonban olyan népies termékek is elég gyakran, amelyekben a zsidó hősként, sokszor főhősként szerepel, legtöbbször olyan versekben, amelyek régebben megtörtént, talán igaz történeteket tárgyalnak.

Alkalmam volt Sárvár vidékén (Vas megye) a népköltéssel, hagyományokkal, néphiedelmekkel foglalkozni és alább közlöm azokat, amelyekben a „zsidó” kissé érdekesebben és tartalmasabban jelenik meg.

Különösen a közmondásokban szerepel sokat Sárvár vidékén a zsidó. Ezekből a közmondásokból azonban csak azokat szedegetem ki, amelyek csak a jelzett vidéken élnek, vagy legalább is nem mindenhol használatosak. „Jár, mint a zsidóban a szegedés”-t akkor szokták mondani, mikor sokszor megújuló dologról van szó, mert a zsidó ember biztos, hogy gyengébb szervezetű, mint a magyar paraszt és ennél fogva, ha a szegedés szúrja, járja, sokszor panaszkodik betegségéről, míg ezt a magyar paraszt fel sem veszi, nemhogy betegségnek tartaná.

„Zsidó fontja háromfertály”, más vidéken inkább ebben az alakban él: „billeg, mint a zsidó fontja”, vagy „hágy benne, mint a zsidó a fontjába”.

„Csaljuk meg a zsidót” mondás elég ritka és majdnem kizárólag csak Sárvár vidékén él. Alkalmazása a következő: Két paraszt találkozik és mind a ketten pipára akarnak gyújtani. Akkor csak az egyik gyújt gyufát és evvel mind a ketten rátüzelnek, ennél fogva egy szál gyujtót megtakarítottak, amivel is kevesebb a gyufafogyasztás és így „megcsalták a zsidót”. A „zsidó” szó itt sem eredeti értelmében használatos, hanem a boltost jelenti. Ennél a mondásnál is ritkább, majdnem teljesen sárvárvidéki ez: „Láttál e már vak zsidót papucsba szaladni”, kérdezi az egyik paraszt a másiktól, ha valami lehetetlenségről beszélgetnek. Mert, hogy vak zsidó papucsban szaladjon, olyan lehetetlen, mint a „nyeletlen kés pilinga (penge) nélkül”. Lehetetlen, mert: 1. a zsidó ritkán fut, legfeljebb siet, 2. papucsban igen nehéz szaladni, 3. ha valaki zsidó is, papucs is van a lábán, még hozzá vak is, akkor lehetetlen, hogy futhasson.

Ezekon kívül sok-sok közmondás, hasonlat van, amelyekben a szerencsés, szorgalmas, tevékeny, jó kereskedő zsidó szerepel. „Zsidóval találkozni szerencse”, „zsidója van a kártyában”, „zsidó parola korán reggel aranyat jelent”, „három zsidót együtt

látni nagyobb szerencse, mint három papot, meg hét kéményseprőt” és sok más hasonló mondás nagyon közönségesek. Ugyanígy nagyon közönségesek a „mádi zsidó”, meg a „voltra, majdra nem ad a zsidó” mondása is. „Eb a vásár zsidó nélkül” a zsidó élelmességét fejezi, ugyancsak ez is: „bucsuba voltunk, mert zsidó ünnep van”, amit akkor szoktak mondani, mikor a vásár ünnepnapra esik, jelezvén vele azt, hogy kereskedő nem volt, csak, mint a búcsúban szokás: bábsütő.

A mesékben, mondókákban, hosszabb versekben sokszor fordul elő, minden bővebb szerep nélkül a zsidó, mint boltos, mint házaló s csak kevés van, amelyekben nagyobb szerep is jut neki. Több, sőt majdnem tisztára „zsidó” szerepel az alábbi versekben, amely valószínűleg egy, a betyárvilágban tényleg megtörtént, mindennapos históriának a „megkádencijázása”, minthogy szokása a sárvárvidéki népnek a nagyobb eseményeket, főleg gyilkosságokat versbe szedni. A vers így hangzik:

Harangoznak délre,
Féltizenkettőre,
Most viszik a Pistát
Új földre,
Leültetik a földre,
Föltekint az égre:
— Jaj Istenem mit vétettem,
Megöltem egy zsidólegényt,
Száz forintjáért,
Beledobtam a Rábába,
Rába közepébe,
De a Rába nem vette be,
Szélére vetette,
Arra ment egy hajóslegény,
Hajójába tette,
Arra ment az édesanyja:
— Nem vagy te meghalva,
Csak el vagy ájulva,
Gumlis ümög (ing), gumlis gatyá,
Testedre van fagyva,
Nem vagy te meghalva,
Csak el vagy ájulva.

Cseppet sem lehetetlen, sőt valószínű, hogy egy tényleg megtörtént gyilkosságról van szó ebben a versben. Könnyen megtörténhetett, hogy egy szegény sárvárvidéki zsidólegényt, aki kezes édes öreg anyja fenntartásáért is, megtámad egy betyár, elveszi a pénzét, amelyet a népszáj 100 forintba kerekít ki, beledobja a Rábába. Csakhogy az a néphit, hogy a víz bosszúálló, a víz igazságos és elárulja a tettest. Felismerik a szegény zsidólegényt és elfogják a tettest is, akit elvisznek idegen vidékre és íme: bevall mindent. Élesen és érdekesen különbözteti meg ez a vers még ruházat tekintetében is a zsidólegényt, mert amint láttuk a versben, ilyen sorok vannak erre vonatkozólag: „gumlis ümög, gumlis gatyá” stb., míg a paraszt ember magyarruhát visel.

Gyilkosságokról, rablásokról és egyéb nagyobb szerencsétlenségekről szóló versekben igen sokszor szerepel zsidó. Ez természetes is, mert, amint

tudjuk, a betyárvilág legtöbb áldozata zsidó volt. Ezen versezetek nagyrésze már nem tiszta, értelmetlen, zagyva részeket keverték bele a hosszú évtizedeken át. Újabb keletű az efajták közül az, amelyet a 10 évvel ezelőtt Répceszentgyörgyön történt szörnyű rablógyilkosságról írt a sárvárvidéki nép. (Postás-Pete János több társával rettenetesen gyilkolta meg a szegény Lichtnstetter familiát.) Ebben a versben ugyan nagyon szépen és meghatóan szánja és sajnálja a népszáj a szegény zsidót, de a leközlést és a vele való hosszabb foglalkozást nem érdemli, mert újabban üzletszerűen „csinált” vásári elem keveredett hozzá. (T. i. a vásáron is megszokták énekelni a gyilkosságokat és a dal szövegét árulják.)

Nagyon érdekesek a lakodalmi hívogatók és fölötté érdekesek a lakodalmi szokások a mi szempontunkból. Egy a sok közül pl. így hangzik:

Tisztelettel értetem kendel,
Hogy holnap esküszik a Mari az Imrével,
Menyeköző (értsd: mennyegző) is leszén,
Még pedig fényesen,
Nem leszén ott hiba
Borba meg jó módba,
Meg jó zsidóba, mer
Általam kéretik e ház népit,
Hogy böcsüljék meg magok is a régít,
Gyűjjenek el nyolc órára,
Az lsten magokat megáldja!

A zsidó ember, amint látjuk, itt is úgy szerepel mint a szerencse, mert ő a feltétele a többi között a lakodalom sikerének.

Sárvár vidékén és sok más tájon is régi szokás, hogy a menyasszony fejébe az esküvő napján fehér vászon fejkötőt tesznek, amelyet aztán a menyecske egy évig hord, még a haját is eltakarván vele. Miközben a fejkötőt a fejébe teszik, a menyasszony így recitál:

Drága, szép hajam hová leszel,
Oh jaj, a fejkötő alá mész el,
Ha oda mész az nem baj,
A zsidóknál is meg van,
Mer' szerencse!

Lám tehát a fejkötőt a zsidó női parókával hozza kapcsolatba és csak azzal vigasztalja magát haja elfedéséért, hiszen elfedik a zsidónők is a hajukat: tehát szerencse!

A sárvárvidéki népdalokban a „zsidólegény”, „öreg zsidó”, „Icig zsidó” stb. egészen közönséges és csak épp oly mindennapiasan foglalkozik velük a dal, mint a többi alakjaival, akikkel érintkezni szokott a nép, mint pl. a csendőrről, fercsellel, aki vizítál, bíróról stb. Egy legújabb nóta pl. így hangzik:

Ez a barnalegény, ha bemegy a boltba,
Azt kérdezi: van-e vőlegénybokréta,
Feleli a boltos zsidólegény néki,
Talán a picikéje férjhez akar menni.

A gyerekjátékok, mondókák nagyrészt kedvezők a „zsidó”-ra, mert leginkább azok szorgalmát, munkásságát, ügyességét dicsérik:

Zsidó nélkül nincs vásár,
Télen-nyáron vízen jár,
El kell menni messzire,
Törökország szélére,
Ott verik a rézdobot,
Csak azt mondják: bimi buff.

Ennél a hangutánzó szónál a körbe állott gyerekek leguggolnak, aki elfelejt, azt megcsiklandozzák. A mondókák közül érdekesebb:

Ha csak csontja meg bőre van is,
Ha csak dőcög, de nem fut is,
Mégis ló a zsidó lova,
A rossz vasat az is elhúzza.

Igen szép jellemvonása a sárvárvidéki népköltészetnek az, hogy a vallást, a mi vallásunkat nemhogy nem gáncsolja, hanem elő sem hozza sohasem. Vele szemben sok vidéken rendkívül durva és goromba módon szólnak a zsidó vallásról, pl. Erdélyben:

Fejét a falba veri gajdulva,
Abból áll az imádsága.

Általában véve rosszat nem igen mond a sárvárvidéki népköltészet a zsidóra. Szorgalmát, jó tulajdonságait elismeri, legfeljebb irigylő, soha gorombán nem beszél róla, legfeljebb itt-ott egy-egy évelődő szót, vonatkozást lehet találni.

NAGY IMRE: AZ ÉN ARATÁSOM.

Dalolok a kételkedőknek,
a húsosarcú, lágyagyuaoknak,
akik évezredek óta,
aranyat aratnak.

Úgy járok köztük, mint a dőre,
kopottan, búsan, elhanyagoltan,
kacagnak, 'sz aranyimádó
én sose voltam.

Nem kell az ő kenyerük, pénzük,
dús falatért nem görnyed a hátam,
veretlen utamon mégis
kincsekre találtam.

Ritmusra, dalra, lányra, csókra,
de ők nekem még semmit sem adtak,
amikor zokogva sirtam,
ki-kikacagtak.

Mint az esetlent, árvát, dórét,
aki nem kapkod dús koncok után,
aki egyre a betűket
rója csupán.

Aki nem hajlik aranyért le,
akinek szent mindene a nóta,
aki mást nem is aratott
az első bús betű óta.

BÉLA ENDRE (LONDON): LÁTOGATÁS ZANGVILLNÁL.

A londoni Queen's Theaterben nem-sokára nagy jubileumot ér Zangwill Izrael zsidó darabja: „The melting pot“, melynek sikere még itt, Londonban is, hol a 300–350-szer előadott darabok nem tartoznak a ritkaságok közé, általános feltűnést keltett.

Ebből az alkalomból felkerestem Zangwillt, ki az ITO hivatalos helyiségében kitüntető szíves-séggel fogadott.

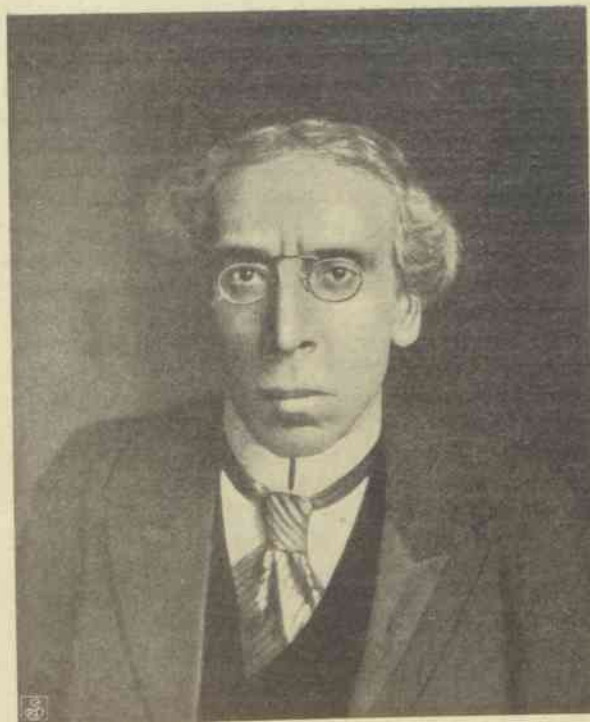
— Ön a Mult és Jövő munkatársa ügyebár? — kérdezte, miközben helyet kínált meg. — A Mult és Jövőt jól ismerem. Igazán örvendetes, hogy a magyar zsidóságnak ilyen művészi szín-vonalon álló és ily remekül illusztrált orgánuma van, mely még internacionális viszonylatban is ritkítja párját. Mindig örülök, ha a Mult és Jövő a kezembe kerül, de egyszersmind sajnálom is, hogy a benne közölt cikkeket nem élvezhetem, magyarul lévén a lap írva. De egypár cikket lefordítottam magamnak és mondhatom, hogy a lapot még jobban megszerettem azóta. Epp ezért szívesen állok rendelkezésére és örülnék, ha a Mult és Jövő olvasó közönségének evvel szolgálhatnék.

— Hogy „The melting pot“ oly nagy sikert ért el, az tulajdonképen nem annyira váratlanul ért, mert hisz a darab amerikai sikere után nem várhattam mást. Mint Ön tudja, a darab főhőse-nek személyesítője Walter Whitside, ugyanaz a színész, aki a darabot Amerikában is diadalra vitte és így az előadásban sem nagy a különbség. Aminek ellenben különösen örülök, az a darab morális sikere. Egymásután kapom a leveleket, melyek ezt megerősítik. Itt van pl. Elisabeth Robins kiváló író nő egyik levele, ki arról értesít, hogy egyik ismerőse, egy konzervatív antiszemita angol társaságbeli hölgy, a darab látása után így kiáltott fel: „Hogy tudtam ennyire félreismerni a zsidókat!“

— Hogy tulajdonképen milyen intenciókkal írtam „The melting pot“—ot, arra nehéz felelni! Egyrészt tisztán művészi érdek vezetett, másrészt pedig közelebb akartam hozni az elnyomott zsidók sorsát a nagyközönség szívéhez és be akartam mutatni, hogy van még reményük az orosz üldözött zsidóknak boldogulásra és mondhatom, hogy céljaimat, ha esetleg csekélyebb mértékben is, de elértem.

— A telepítésről mondjak valamit?! Hát az utóbbi időben semmi különös nem történt. Körül-belül 2 hét előtt vitorlázott egy újabb kivándorló-csoport Amerikába, a fényképüket itt láthatja a falon. Évente körülbelül százezer zsidót telepítünk le főképen Amerikában, de a terrénunk megszerzése az utóbbi időben különböző akadályokba ütközött. Az illető országok nem hajlandók befogadni a zsidókat és sok munkába kerül az orosz zsidók ellen táplált előítéletek leküzdése.

— Darabom különben Németországban keresztül

*To Mult és Jövő
with greetings from
Israel Zangwill*

Zangwill arcképe a Mult és Jövőnek szóló dedikációval.

Budapestre is el fog jutni és lehetséges, hogy ott leszek a premieren is, de ez még nem biztos. Az utóbbi időben t. i. annyi helyre kaptam meghívást, hogy még nem tudom, melyiket fogom választani. Mindenesetre igazán szeretnék Budapestre jönni, mert még nem felejtettem el azon szíves fogadtatást, melyben honfitársai legutóbbi utazásom alkalmából részesítettek és másodszor is, őszintén megvallva, Budapest igen tetszik nekem...

Az ajtón kopogtak és a titkárnő lépett be, új látogatók névjegyeit adva át Zangwillnak, mire szíves marasztalása dacára is, elbúcsúztam tőle.

— Igen örülök, hogy felkeresett — mondta, miközben megszorította kezemet —, kérem adja át üdvözlőmet a Mult és Jövő szerkesztőségének és olvasóinak és adja Isten, hogy alkalmam legyen a közel jövőben Budapestet meglátogatni.

De hadd beszéljen a szerzőért a darabja. „The melting pot“ az olvasztófazék, mely elnevezés alatt a darab főhőse, Dávid Quixano, Amerikát érti. Dávid, ki Kisínev véres pogromából a szabadság hazájába, az Egyesült-Államokba menekül nagybátyjához és nagyanyjához. Dávid muzsikás.

Itt, a szabadság levegőjében megszállja az ihlet, egy szimfóniát komponál, melyben benne van a kivándorlók szenvedése az óceánjáró harmadik osztályán, reménységük jobb jövőre, küzködésük és boldogulásuk és végre a jövő, mely elfelejteti velük a csúnya multat és amelyik gyermekeikben, akik már szabadon születtek és unokáikban él tovább. Az olvasztófazékról szól a szimfónia, amelyben annyi nemzetiségű, annyi vallású és annyi színű ember olvad egy egészséges és szabad generációvá össze . . .

De hozzátartozói nem értik meg a szabadság szimfóniáját. Öreganyja, ki süket és bēna, úgy él Amerikában, mintha még otthon, Oroszországban volna, már túlőreg ahhoz, hogy asszimilálódni tudjon, nagybátyja sem érti meg, a szegény tánc-tanító, ki a zene gépies gyakorlásában teljesen elvesztette érzékét a szép iránt és ki nincs olyan magaslaton, hogy David futurisztikus zenéjét fel tudja fogni.

Egy orosz főnemes leánya, Vera Revendall, beléseretett a zsidó muzsikusbá és rábíra egyik milliomos ismerősét, hogy segítse Davidot, küldje tanulmányútra Németországba és adassa elő a szimfóniáját. A milliomos karmestere, Herr Pappelmeister, elolvasva a szimfóniát, felismeri benne a tehetséget és extázisban törve ki, magához öleli Davidot. A milliomos meggyőződve David talentumáról, elhatározza, hogy előadhatja a zeneművet saját zenekarával és meghívja a bemutatóra összes jelentékeny és gazdag ismerőseit. Ezt hallva David, elfeledkezik magáról és heves szavakban kel ki a gazdagok ellen, kik elnyomják a népet és kijelenti, hogy szimfóniáját a nép, a szegények számára írta, ezek tudják ezt csak igazán felfogni. A milliomos felháborodva hagyja el a zsidó zenész lakását, de Herr Pappelmeister bátorítja Davidot, elhatározza, hogy elő fogja adni a szimfóniát.

Mindenki elmegy, csak David és Vera maradnak a színen. David csodálkozva kérdi, hogy milyen érdeke van, hogy annyira segíti őt, erre Vera megvallja szerelmét. A zsidó muzsikusból hihetetlennek tetszik a dolog, de mikor Vera sírva a nyakába borul és megcsókolja, idvezülten kiált fel: „Nincs tenger, mi elválaszthatna minket egymástól.“ Vera távozik és a boldog David örömmel értesíti nagybátyját a történetekről és kijelenti, hogy feleségül veszi Verát. Mendel Quixano először tréfának tartja az egészet, de aztán belátva, hogy a dolog komoly, figyelmezteti Davidot, hogy vagy letesz erről a tervéről, vagy elhagyja a házat. David nehéz szívvel kel útra. Felveszi felleghajtó köpenyét, kezébe veszi hegedűjét és kimegy a nagyvilágba.

Július 4-ike, a szabadság napja közeledik. Erre a napra tüzték ki David szimfóniájának előadását. A próbák szorgalmasan folynak, Vera és David pedig élvezik az órákat, melyeket együtt tölthetnek. Egyszerre azonban váratlan dolog történik. Megérkezik báró Revendall, Vera apja, ki meg

akarja leányát látogatni. Egy drámai jelenetben Vera megvallja apjának szerelmét és azt, hogy nem tud David nélkül élni. A báró nem akar hinni a fülének. A Revendallok ivadéka egy zsidó férj felesége legyen?! A Revendallok ősi vére vegyüljön össze zsidó vérrrel?! Nem, ezt ő nem tűrheti! De Vera sem enged, könyörög apjának, ki végre engedni látszik és látni kívánja Davidot. David belép a szobába. Vera örömmel ujságolja, hogy már semmi sem állja boldogságuk útját, mikor David Revendall báró előtt állva, hátra-hökken. Benne egyszerre a múlt emléke tűnik fel, egy orosz tisztnek arca, kinek parancsára kitepték atya nyelvét és megölték anyját és testvéreit. Szeme előtt lejátszódnak ama véres kisinevi nap emlékei, a kegyetlenségek, füle hallani véli a jajkiáltásokat és a puskaropogást. Könnyekbe-fúló hangon kiáltja mindezt Revendall báró arcába, hogy ő volt az az orosz inkvizíciós tiszt. A báró csak most ébred tudatára annak, hogy akkor a vad önkény vak szolgája volt, Vera pedig sírva akar David nyakába borulni, de David visszalöki és így kiált fel: „Mondottam, egy tenger sem választhat el egymástól minket, . . . de egy vértenger igen! . . .“

Frenetikus hatással adják a szabadság napjának estéjén David szimfóniáját. Ő felmenekült a koncertterem házának tetejére és révedezve bámul az óriási kiterjedésű New-Yorkra. Ő nem nyert semmit avval, hogy ily diadalt aratott, ő elvesztette boldogságát, tiszta szerelmét. „A múlt rabjai vagyunk mi zsidók — mondja —, legnagyobb boldogságunk közepette feltűnik a múlt véres emléke, leküzdhetetlen akadályként.“ Már-már ott áll a tető szélén, le akarja vetni magát a mélységbe, mikor megjelenik Vera, új sebeket tépve fel David vérző szívére. Vera kéri őt, hogy éljenek együtt, de David hajthatatlan marad. „A múlt rabszolgái vagyunk“ ismétli újból. De egyszerre kitekint a tenger felé, hol homályosan látszik az óriási Szabadság-szobor és egyszerre megérti, hogy utódai, gyermekei és unokái, kik szabadon fognak születni, kik sohasem látták Oroszországot, kik nem látták azokat a kegyetlenségeket, kiknek ő szemtanúja volt, egy egészséges nemzedéket fognak képviselni és akkor a múlt nem fog kísérteni többé. Magához öleli Verát, miközben a lenyugvó nap sugarai megárazozzák a Szabadság-szobor erős kontúrjait, mintegy igazat adván azon lelki harc eredményének, mely David lelkében lefolyt . . .

Ami Zangwíl darabjában közvetlenül megkap, az a markáns vonalakkal megrajzolt tragikum és a keserű humor. Egy péntek este a színpadon, a meggyújtott gyertyák ünnepi levegőt árasztanak ki a nézőterre és a héber nyelven a bēna, süket öregasszony által elmondott áldás megkapja még a nemzsidó szívét is. S ha legördült az utolsó felvonás után a függöny, egy jobb jövő képe rajzolódik le szemünk előtt, melynek még ha sokáig tart is, de valamikor okvetlenül el kell jönnie.

ABÁDI IMRE (JERUZSÁLEM): A SÓMEREKRŐL.

Emrégen még, csak néhány évvel ezelőtt, egy héber nyelvű irás került ki Jeruzsálemből Palesztina zsidósága közé. Az irás egy *Uziskín* nevű írótól származott, négy sómerről szólt és pedig a következőkép:

Tisah-be-av délutánján kilovagoltam egy kicsit Jeruzsálem keleti része felé. Jobbról is, balról is, amerre csak pillantottam, mindenütt romok, dombok, völgyek és kövek. Elöttem a Har-Hazétim, az a hegy, melyet annyiszor megénekelték dalosaink. De csak a szép neve maradt reánk; ma sivár pusztaság az egész, nincs rajta fű, nincs rajta fa, csak sírok és kopár sirkövek... Ez a hegy is egyik tanuja Jeruzsálem pusztulásának; tele van holt emberekkel; egy óriási sír az egész...

Felmegyek a hegytetőre és amint körülnézek a romokon, egy fájdalmas sóhaj szakad fel a szivemből. Képzetelem visszaszárnnyal az egykori, kétezerévelőtti Jeruzsálemhez, amikor azt mondták róla, hogy: *המדת כל הארץ כלילת כל יופי*, amikor ez a hely, amelyen én állok, nem a halottak temetője volt, hanem az élet kertje, ahol a boldogság, az öröm, a nyüzsgő, hullámozó élet zaja tört a magasba. A hegytetőről látom a város nyugati oldalát, a Moria-hegyet, a Dzsímija Omart, melynek helyén a *בית המקדש* állt egykor — és lassan-lassan könnyek folydogálnak a szememből.

Tovább megyek. Egyszerre csak a kopár pusztaságot egy üde oázis váltja fel, fákat látok, magas, büszke fákat, virágokat, melyek oly kellemesen érintik a lelkemet, lépcsőket, utacskákat, melyek egy tiszta, tágas udvarba vezetnek, a pravoszlavni-hitűek (orosz szekta) kolostorába.

Egy öreg pap jött elé, egy magas, ösztövé ember, körülbelül hetven esztendősen lehetett, a ruhája durva volt, olyan közönséges, mint a többi pravoszlavni lelkészé, az arca pedig piros. Par-pantinak hívták, nagyon barátságos volt hozzám; körülvezetett az udvaron és megmutatott mindent, aztán kísértáltunk a kolostor parkjába, megtekintettük az összes épületeket, a buja szőlőindával fedett filagóriákat, ahonnan még a Holt-tenger is látható és az egész környék kibontakozik az ember előtt nagyszerűségeivel. Itt leültünk és az öreg beszélni kezdett, elmondta a kolostor történetét, melynek környékét a saját keze munkájával varázsolta édenkertté. Ő ültette az erdő széles fáit, ő maga csinálta az utakat, maga építette a házakat és a lugasokat:

— Húsz éve lesz már, hogy itt vagyok! Oroszországból jöttem én, Kurszkája kormányzóságból. Nem találtam én itt akkor semmit, csak egy elhagyott pusztaságot, mely tele volt kövekkel, akárcsak az a hegy ott ni.

És itt kezével a Har-Hazétim felé mutatott,

mely éppen szemben állt az orosz kolostorral, aztán folytatta:

— Letelepédtem és a szent talajt művelni kezdtem. Magam hordtam el a köveket, magam hántam ki a dudvát meg a bogáncsot, magam ástam a kutat, én ültettem a fákat, én ezt mind, a saját kezemmel, azokat a szép nagyokat is ni, mind, bizony... Nem volt itt víz, egy szemernyi se; kétszer mentem vízért mindennap, reggel meg estefelé; egy számaron hordtam a vizet a Siloachból, hogy rendesen megöntözhessem a földet, meg a fácskáimat, hogy nőjenek, nőjenek...

És naiv, gyermekes hévvel folytatta:

— Úgy vigyáztam rájuk, úgy ápoltam őket, mintha gyermekeim lettek volna, mikor aztán végre virágzani kezdtek, nem cseréltem volna senkivel a világon és ha olykor egyik-másik elher-vadt, úgy sirattam el, mint egy drága halottat. És így, hű orosz barátaim segítségével megértem, hogy ez a hely ma a termés, a virágzás és a békés munkálkodás otthona.

Szürke szemei felragyogtak, visszanyerték régi fényüket, mialatt lelkesedéssel ismételtette:

— De most aztán látom a munkám díját, nem cserélnék én most senkivel.

És hangja csaknem reszketett, amint befejezte szavait:

— Ez a hely nekünk oroszoknak, a pravoszlavni hit fiainak, szent és boldog vagyok, hogy őrizhetem e helyet, mert hiszen népem és hitem tiszteletét és becsületét őrzöm.

Íme az egyik sómer: a pravoszlavni hitűek sómerje.

*

Röviddel ezután ismét kilovagoltam néhány barátommal, még pedig a Táborhegyre. E hegyvidék szépsége leírhatatlan. Alatta a Jeszréel-síkság, ezentúl a Karmel és Gilboa nyúlványai, kelet felől a Jordán völgye, a Kíneret-tó és a Genezaret tükre, északon a Hermon, a Táborhegy pedig a közepén egészen egyedül áll halhatatlan, öreg, történelmi fáival. A tetején egy katolikus templom, mellette csinos paplak. Egy kövér, jószágos arcú dominikánus lelkész fogadott bennünket, aki Luxemburgból való volt és szépen beszélt németül meg franciául. Bevezetett házának tágas termeibe, ahol egy múzeum táruelt élénk. A falakon geológiai, zoológiai és archeológiai táblák, köröskörül különféle állatok, madarak, növények, virágok, valamennyi a Táborhegyről, szóval egy tökéletes múzeum volt ott: az ország természet-tudományi szempontból való tanulmányozásához; megmutatta a könyvtárt is és az újságokat, melyekbe temérdek cikket írt Palesztina régiségeiről, meg a klímájáról, aztán mutatott régi, nagyon régi pénzeket: még a zsidó birák, meg a makka-beusok idejéből is, melyeket itt talált évekkel ezelőtt. Harminc éve él már a Táborhegyen és azóta folyton kutató, dolgozik, és tanul és gazdagítja Erec-Izrael archeológiai, zoológiai és botanikai

Jechizkijáhu Bariszov,
tél-awíwí főmér.

Jechizkijáhu Bariszov,
gendarme principal à Tél-Awíw.

tudományát és ezzel hazájának és hitének tiszteletét és becsületét véli ápolni a világ előtt.

Íme, ez a második sómer — a katolikusok sómerje.

*

Egy kis hajócskával érkeztem Típchahba. Egy apró, kedves kolónia ez a Kineret északi oldalán. Az éghajlat oly kedvező itt, a talaj oly termékeny, hogy Kineret környékét nagyon könnyen és rövid idő alatt paradicsom-kertté lehetne varázsolni, de, sajnos, az egész környék műveletlenül hever, kihalt, élettelen, mintha isten átka volna rajta. Típchah az egyetlen pont, ahol virágok, békésen munkálkodó emberek láthatók, akik egy csendes, nyugodt, egészséges életet élnek itten. A tó partján egy kerttel övezett kétemeletes villa, melynek bejáratánál egy sudár, magas férfivel találkoztunk, aki hófehér, tiszta ruhájában, napbarnított arcával,

ezüstfehér hajával és szakállával olyan különös látvány volt, akárcsak egy patriárka, aki a régmúltak kódéből toppant élénk váratlanul. Ez a férfi a protestánsok lelkesze, ő alapította Típchah.

Harminc év előtt hagyta el hazáját, Németországot és a szentföldre vándorolt; itt a Jordán keleti partjára telepedett és húsz évet töltött az arabok meg a beduinok között, mialatt elsajátította nyelvüket, tanulmányozta erkölceiket, elleste szokásaikat. És az arabok egészen hozzászoktak, megszerették, tisztelni kezdték és ma szentnek tartják őt. Később átment a Jordán nyugati oldalára és a Kineret északi részén művelés alá fogta az elhagyott területeket, szőlőt telepített, házakat épített és befásította az egészségtelen mocsarakat.

Hívei ma tisztelik, munkásai respektálják, ő pedig dolgozik tovább népének hitéért és becsületéért.

Íme, ez a harmadik sómer: a protestánsok sómerje.

*

Másodízben pénteki napon érkeztem Jeruzsálembe. Görbe, keskeny, szennyes utcákon mentem végig, a Chacham-Baschít kerestem, aki oly előkelő helyet foglal el Jeruzsálem társadalmában, lévén ő a kormány teljhatalmú megbízottja, valamint a jeruzsálemi zsidó hitközség feje, aki tehát e hatalmánál fogva sokat, nagyon sokat tehetne az ő népéért.

Egy apró, kétszobás lakásban lakik ő, kopott köveken és szennyes deszkalépcsőkön át vezet hozzá az út; a cseléd éppen sűrűlt az ajtó előtt, a szombat tiszteletére, mely küszöbön volt már. Halkan, tisztelettudóan léptem a szobába; egy aggastyánt találtam odabent, aki egy piros bársonykanapén üldögélt; kilencven esztendőseknek néztem, de az arcán látszott, hogy valamikor nagyon szép ember lehetett, most azonban egy gyöngye agg, akinek reszketnek a kezei, az alsó ajka lecsüng és szavai nehezen érthetők: Ez Chacham-Baschí, a jeruzsálemi zsidók feje.

Beszélni kezdtem hozzá a zsidó kérdésről, de nem kaptam tőle feleletet.

— Miért vannak a zsidók őseik földjén annyira háttérben, mikor a kormány nem akadályozná meg őket jogaik élvezetében? Miért nem tesz valamit a palesztínai zsidóságért, ha olyan nagy a hatalma? Hát ezért vannak a zsidók többségben Jeruzsálem városában?

Mínderre azonban az ő szép szefard kiejtésével csak ennyit felelt:

— Anachnu bögalut, száműzetésben vagyunk...

— De miért élünk galutban? Nem mi vagyunk-e egyedül az okai? És ha te már öreg vagy és erőd elfogyott, úgy add át hatáskörödöt fiadnak, aki fiatal és erős, dolgozzék ő Izraelért és ha ő nem képes betölteni hivatását, jöjjenek helyette mások.

Ekkor rámnézett nagy, sötét szemével és hallgatott,

— De ha te, mint a nép feje és vezére nem igyekeztél érvényt szerezni néped jogainak és hallgatsz, mit szóljon akkor más, mit tehet akkor más?

— Anachnu bögalut, anachnu bögalut! — da-dogta ismét.

Íme, a negyedik sómer — a zsidók sómerje.

*

Ez a panaszos írás kézzől kézre járt a palesztinai zsidók között és mindenki szomorúan konstataulta az igazságát. Akkor még bizonytalanul tekintettek a visszavándorló zsidóság jövője elé, a kolonizáció, a letelepülés rendkívül meg volt nehezítve, a zsidó törekvésekről kételkedve és gúnyosan emlékezett meg a nyugati sajtó (tessék csak ma elolvasni a *legnagyobb olasz konzervatív újság*, vagy a „*Die Neue Rundschau*“ cikkeit Palesztináról), a fiatal kolonisták pedig csaknem teljesen védtelenül voltak kiszolgáltatva az arabok meg a beduinok támadásainak. Ha egy beduin beállított a kolonista udvarára és szép szóval előre bejelentette, hogy a legközelebbi éjjelek egyikén megdézsmálják a termését: ezt a hírt a gazda még vendégszerető arccal vette tudomásul, mert legtanácsosabb volt ebbe a különös vízitbe hallgatag és minden ellenvetés nélkül beleegyeznie, különben rövid idő alatt teljesen tönkretették volna. A beduin tehát éveken keresztül szabadon és büntetlenül fogyasztotta a termelővel a keservesen megmunkált föld gyümölcsét és ha a kolonisták mégis fellázadtak olykor e túrhetetlen állapot ellen, akkor rendesen nem a beduin vallotta kárát.

Ezen a lehetetlen helyzeten alig változtatott valamit az arab örök felállítása. Mert ezek viszont vagy összejátszottak a tolvajokkal, vagy pedig maguk voltak a tolvajok és az örködés örve alatt felfurcsos és jövedelmező üzleteket eszeltek ki a kolonisták behozhatatlan kárára. Egy *Homborg* nevű *katrai* gazdálkodó elmondott nekem egy furcsa tolvajlási históriát, mely azzal végződik, hogy a károsult gazda megjutalmazza a főcinkost. Az arab ör segítségével ugyanis ellopták a gazda legszebbik tehenét; az arab ör másnap ámulva hallgatja a panaszt, mert nem tudja elképzelni, hogy az ő éber örködése mellett hogyan történhetett meg a dolog és a legnagyobb készséggel indul a tehen felkutatására, de persze eredmény nélkül tér vissza; végre mégis a szomszéd faluban sejtí, ahol a cinkosok elrejtették, azonban csak hús frank jutalom ellenében hajlandó azt hazahozni. A gazda eleinte örömmel jutalmazta meg a felkutatót, de sajnos, a história többször is megismétlődött és így a zsidó gazdák alaposan ráfizettek a tejüzletre. Mig tehát a beduin díjmentesen dézsmálta a zsidók termését meg a jószágállományát, addig az arab öröket meg meg kellett jutalmazni tolvajlásukért.

De ma — mikor elégedetten és boldogan állapíthatja meg a palesztinai zsidóság, hogy vannak

„zsidó sómerek“ is, még pedig nemcsak olyanok, akik a zsidó nép hitét és becsületét őrzik és védelmezik, hanem olyanok is, akik a zsidóság vagyona felett örködnek — ezeknek a fentebb vázolt állapotoknak mindenfelé, még a legdélibb kolóniák környékén is alkonyodik, úgy hogy a kolóniák felvirágzása tulajdonképpen a sómerek szervezésével kezdődik, sőt azt lehet mondani, hogy a művelés alá fogott területeket nem az írásbeli szerződés és nem a pénz kötötte le a kolonisták részére, hanem a sómerek, mert hiszen annak békés és zavartalan megmunkálását ők tették lehetővé. Amit a zsidó kultúráért a tanítók, meg az újságírók művelnek ma Palesztinában, ugyanazt teszik a sómerek az ősi zsidó földért: A tanítóság a héber nyelvért folytatott küzdelmével visszatéríti a zsidóságot nagymúltú kultúrájához, a sómerek pedig megszerzik neki a földet; a területhódításnak nagyszerű harcát intézik ők, mely lassan s bár nem mindig vértelenül, de határozott lépésekkel halad előre.

A kolonizáció legfontosabb tényezői tehát a sómerek, akik nélkül e nagyjelentőségű munka ma már el sem képzelhető és amely sokat köszönhetnek nekik az eddig létesült zsidó falvak és

Vieux hussar à Petach-Tikva.

Egy petach-tikvai „vén huszár“.

Két sómerlegény.

Deux gendarmes.

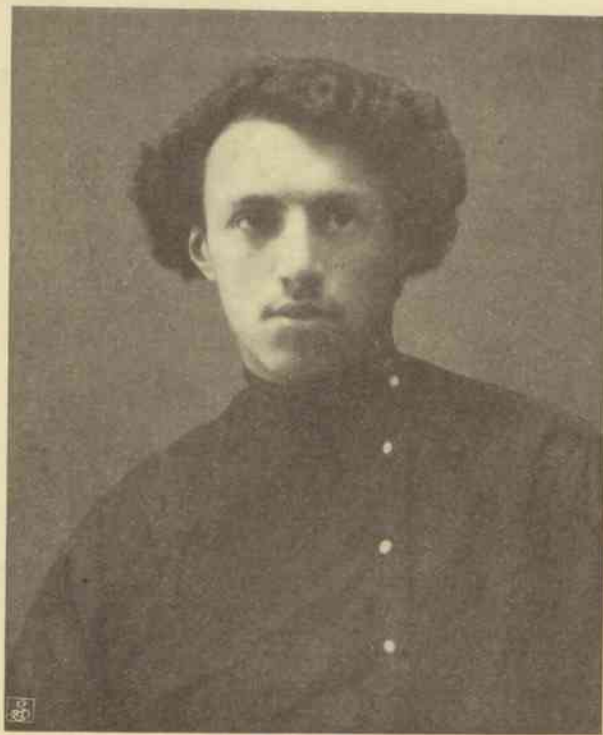
kolóniák, épp olyan nagy feladat vár rájuk a jövőben: az északi, déli és jordánmenti vad, elhanyagolt területek gyarmatosítása körül. Az új zsidó kultúra diadalmas kibontakozásában körülbelül az a szerep az övéké, ami a modern hadseregben a pioníreké; a gyarmatosítók előőrsei ők, akik a gyarmatosítási előmunkálatok legnehezebb és legveszélyesebb problémáját oldják meg; az ő preventív működésük veszi elejét annak a sok tragédiának, melynek csak még néhány évvel ezelőtt is annyi letelepülő zsidó földműves esett áldozatul. Ez az előőrsi ténykedés pedig abból áll, hogy a kolonizálandó területeket egy modern fegyverekkel felszerelt sómer-munkáscsapattal megszállják és miután a mocsaras részek kiszáritására és a moszkító kiirtására minden hathatós intézkedést megtettek, az évszázadokon át parlagon hevert földet a legmodernebb gazdasági eszközökkel művelés alá veszik és emellett a környékbeli vad, elmaradt arab-, fellach- és beduín-törzseknek az erkölcstan legfontosabb fejezeteiből leckét adnak, miközben a tanítói nádpalcát a Mauser-fegyver helyettesíti. Hármaskultúrmunkát végeznek tehát: javítják a vidék higiénikus viszonyait, művelik a földet és az intenzív-gazdálkodás, a becsületes munkás élet jó példájával járulnak a műveletlen, elmaradt sémí törzsek elé.

Ez a móresretanítás persze nem megy simán és olykor igen heves ellentállással találkozhatnak a jószándékú sómerek. (Ilyen emlékeztető a merchavjai összeütközés is, melynek egy arab lett az áldozata és ezenkívül igen sok sebesültje volt. De ezt az összeütközést a végsőkig kiélekedett helyzet teljesen elkerülhetetlenné tette, mert ennek az eredményétől függött már Merchavja sorsa,

de az egész északi kolonizáció lehetősége is.) Mikor aztán a környékbeli törzseket a birtokosnévmások közötti különbség lényegére úgy ahogy kioktatják, mikor már egy kis respektust szereznek maguknak a beduinok előtt, akkor megjelennek a kolonisták és megkezdődik az építkezés.

A letelepülő, produktív életű zsidóság tehát bizalommal nézhet a jövőbe, mert egy olyan kitünően szervezett és közrettegésben álló armádia egyengeti az útját, amelyre bármelyik kultúrnemzet büszke lehetne. Ne higgye ám senki, hogy ez a hadsereg valamely iparágból kikopott és egyéb produktív munkára képtelen zsoldos elemből áll. Nem. Valamennyi tagját az idealizmus és a lelkesedés vitte a sómerek közé. Vannak közöttük fiatal jogászok, mérnökök, tanítók, orvosnövendékek, ismerek egy *Bet-lachmi* nevű galileai sómert, akia Herzl-gimnáziumban érettségizett és a technikai pályára készül, de addig is, míg a hajfai zsidó polytechnikum megnyílik, semmivel se vélt jobb szolgálatot tenni a zsidó törekvéseknek, mint azzal, hogy segít örökölni a zsidó falvak békés munkája és biztonsága felett.

Palesztinai tartózkodásom alatt Wadi-El-Haninban láttam sómereket először. Egy gazdag arab sejk fiát keresték éppen, aki egy zsidó munkásleányt kocsijára csalva, a szőlőskertek közé vitt és midőn a leány ellentállt, arra vetemedett, hogy

I. Betlachmi gendarmé.

A Herzl-gimnáziumban tavaly érettségizett I. Betlachmi, aki a hajfai zsidó műgyetem megnyitását sómerkedik.

megüsse. Az ilyesmit nem szabad megtorlás nélkül hagyni, hogy az arab ne egykönnyen vehessen magának bátorságot ahhoz, hogy egy magános zsidó leányhoz közeledjék. A sejk nagy összeggel akarta az ügyet elsimítani, de a sómerek hallani se akartak róla. A legény Rechobot környékén valahol egy rokonához menekült, a rischoni lovas-sómerek azonban utánamentek, hogy felkeressék és hazahozzák. Ah, milyen döbbenetesen szép látványt nyújtott, amint végigszárguldottak Wadi-El-Chanin utcáján Rechobot felé. Fejükön a „*kafija*“ nevű (fehér vagy sárga) szíriai kendő, mely egy kigyószzerű kettős fekete *agálá*-val van megerősítve. Öseredeti keleti zsidóviselet ez, melyet most a sómerek, meg a zsidó földmivesek újra divatba hoztak. Vállukon a bő szélhajtó (arany- vagy ezüsthímzésű habája) meg a fegyver. Ott volt közöttük a híres *Eheszkl Chenkin* is.

— Habit, Chenkin!

— Ejfo?

— Sam! — mondta egy fiatal munkás, vessző-jével a kítűnő lövő felé mutatva, aki legelől vágatott. Hejh, milyen impozánsak, milyen félelmetesek voltak gyönyörű, nyíhogó, fújó, tüzes arab lovaikon. Leírhatatlan érzés fogott el, midőn megláttam őket és eszembejutott a nyugati „gyáva zsidó“, a nyugaton annyiszor használt közszó. Szeretném, ha valaki, egy nyugati bátor, itt kockáztatná meg ezt a véleményt és itt tenné próbára a zsidók bátorságát, itt, ahol a zsidók odahaza vannak. Persze, hogy gyáva és tehetetlen a zsidó ott, ahol elnyomva, jogaiban korlátozva, kisebbségben kell élnie, mert a nagy többség ellenséges indulatával szemben egyedül áll és tudja, hogy hiábavaló volna minden bátorkodása; a zsidónak tehát legtanácsosabb ott meghunyászkodni és gyávaskodni. De amilyen könnyű, éppen olyan nemtelen dolog egy házigazdától legyávázni valamelyik vendégét, akkor, midőn bizonyos benne, hogy verekedés esetén az egész háznép őt, a házigazdát védelmezné.

Sok drága halottjuk van már a sómereknek, de a jelen hősei az elmúlt esztendő minden veszteségeért elégtételt szereznek a zsidóságnak. Semmi túlzás sincs abban, midőn hősekről beszélek, mert ennek a nagyszerű intézménynek szolgálatában olyan kiválóságok állanak, akik a zsidó reneszánsz korszakának időtlen időkig legendás alakjai maradnak. Ezek között elsősorban kell említenem a Petach-Tikvahban lakó *Schapira Ábrahámot*, aki a judeai sómerek generálisa és akiről külön cikkben fogok megemlékezni. Hogy az arabok előtt, akik csak *Ibrahim Micha* néven említik, milyen nagy a tekintélye, arra nézve elegendő a következő eset feljegyzése is: Nemrég két arab bonyadalmas pörbe keveredett egymással; ügyükkel egyik sejktől a másikhoz vándoroltak és midőn már három fórumon túl voltak, a pervesztes fél még mindig nem nyugo-

Igaél, gendarme galiléen célebre avec son aide Isac Hoss.

Igaél, a híres galíleai sómer legjobb apródjával, Jicchak Hosszal.

dott bele a végzésbe és a legfőbb sejk jelenlétében így szólt a felpereshez:

— Ha ezt a végzést Ibrahim is igazságosnak tartja, akkor nem bánom.

De rangban, hírben és tekintélyben nem sokkal áll mögötte egy *metulai* földmives fia, *Igaél*, aki jelenleg *Karkur* környékén tartja féken az arab és beduin tanyak lakosságát. Ez a fiatal ember nemrég *Merchavja* mellett ügyességének és bátorságának olyan bizonyítékát adta, mely példátlanul áll a különféle arab törzsekkel folytatott harcok történetében.

Két évvel ezelőtt ugyanis a *Miszrah* arci jiszraeli (zsidó központi iroda), illetve a Nemzeti Alap, a *Jeszreel* síkságon, *Atufa* állomás közelében, tízezer dunam termőföldet vásárolt, mire a „*Hasómer*“-testület *Igaelt* bízta meg, hogy az új területet átvegye és azt válogatott sómermunkás kíséretével a kolonizáció céljaira a szokásos módon előkészítse.

Ebben az időben egy fiatal arab rablólovag garázdálkodott ezen a vidéken, akinek az erőszakosságaitól mindenki örizkedett. Az volt többek között a szokása, hogy a mások termését leszedte és hazahordta magának, egészen természetesnek tartotta tehát, hogy ezt majd a zsidó földek termésével is állandóan megteheti. *Igaél* egynehány-

szor barátságosan felszólította, hogy a zsidó földeket kerülje és ajánlotta neki, hogy azokat ne tekintse rablási szenvedélye szabad prédájának. A figyelmeztetés azonban eredménytelen maradt. Többszöri szóváltás után az arab legény azt a kijelentést tette, hogy szerinte Jezreel siksa szűknek bizonyult számukra és kettőjük közül ott csak egy maradhat életben. Ezzel tehát az élet-halál párviadalára hívta ki Igaelt.

Másnap Igael azt látja, hogy ellenfele ismét a zsidó takarmányt kaszálja; erre anélkül, hogy pillanatig is tétovázott volna, bátran odarohant hozzá és tegnapi megállapodásukra emlékeztetve őt, csúnyán lehordta mindennek:

— Egy ilyen gyáva rablónak, aki a szavát sem tartja be, én az arcába köpök és méltóságomon alúlnak tartom, hogy megverekedjem veled!

Ennél nagyobb sértés nem érhet már egy arabot. A közelben dolgozó arab földmivesek ámulva hallgatták ezt a beszédet: végre egy zsidó, aki nem fél tőle! — mondták — de még jobban csodálkoztak azon, hogy a rablott takarmányt sikerült neki a rettenetes ember kocsijáról letépni, aki végre is általános hahota mellett volt kénytelen a zsidó kaszálót elhagyni.

Igael tisztában volt azzal, hogy ez nem marad ennyiben, hogy a megszegyentett ember szörnyű bosszúra készül, de tudva, hogy az arab mindig nyíltan száll szembe ellenfelével, nyugodtan várta a fejleményeket.

A következő este holdfogyatkozás lévén, napzállta után erősebb homály borult a vidékre. Igael pompás lován körüljárta az új kolónia határát, mely akkorában kapta a szép Merchavja (istenáldotta hely) nevet is. Útközben két arabbal találkozott, akik köszöntek nekik. Igael rögtön sejtette, hogy ezeket csak egy terv hozhatja ily későn a kolónia felé. E pillanatban már is három lovas pattant elébe; az egyik rögtön megragadta Igael lovának zabláját, a másik kettő pedig kétoldaltól vadászfegyvert szegzett a halántékának. Az, aki a zablát tartotta, felszólította Igaelt, hogy lovát azonnal adja át; ez volt az Igael halálos ellensége, rögtön felismerte a hangjáról. Igael belátva a veszélyt, e szörnyű helyzetből csellel próbálkozott szabadulni:

— Ha nem sikerül — gondolta —, legalább nem adtam oda olcsón az életemet.

— No, jól van — szólt a zabláttartó ellenfeléhez — átadom neked a lovat. És lehajolt, mintha a nyeregből akart volna leugrani, miközben az ugrás pillanata helyett, fekvő helyzetében, kirántotta övéből hatalmas browníngját és közvetlen közelből szájonlőtte ellenfelét, aki nyomban szörnyet halt. Oly váratlanul, oly gyorsan történt ez, hogy a nyomban tüzelésre fogott másik két fegyver csak a levegőbe lőhetett, mert Igael fekvemaradt a nyeregben s miután az előrelovagolt arabok is célt tévesztettek a sötétségben, Igael sértetlenül vágatott vissza a községbe.

Az arabság még ugyanezen éjjel fellázadt a kolónia ellen és asszonyaikkal együtt, mint a felkorbácsolt tenger tajtékzó hullámai, jajongva, átkozódva, fenyegetőzve vették körül a merchavjai házakat, de csakhamar visszarettentek a sómerek kitűnő fegyvereitől. A nyugalom azonban mindaddig nem állt helyre, míg a kormány katonaságot nem rendelt a viharos területre. Igaelt négy sómerrel együtt elfogták és csak egy év múlva, az elhunyt arab családjának fizetendő kárterítés ellenében bocsátották őket szabadon. Visszaérkezésük napja mindkét sémi törzs közös ünnepe volt. Az arabok kibékültek a kolonistákkal és a békekötést zenés lakomával, felkészöntőkkel, meg az elmaradhatatlan löversennnyel ünnepelték. Az araboknál szokásos vérbosszú is elmaradt, ami nem annyira a békeünnepnek, mint inkább annak a respektusnak tulajdonítható, melyet a sómerek ügyességükkel és hősies bátorságukkal szereztek maguknak.

Merchavja azóta gyönyörűen fejlődik és ez, de a további kolonizáció útja is azon a vidéken egyedül csak az Igael sikerének köszönhető.

Az eddig elmondottakból láthatjuk, hogy a sómereknek mily nagy érdemeik vannak az új zsidó kultúra fejlődésében. De érdemeiket újabban még azzal növelik, hogy közös megállapodásuk szerint csak azoknak a zsidó falvakkal és kolóniákkal nyújtanak védelmet, ahol csak zsidó munkást foglalkoztatnak. Ezzel viszont a zsidó munkásosztály fejlődését mozdítják elő, ami rendkívül nagyjelentőségű dolog, mert csak egy erős munkás- és földmívesosztály képezheti az új zsidó társadalom alapját. A sómerek tehát valóban rászolgáltak arra a figyelemre, melyben most a Keren Kajemet Lejiszrael igazgatósága részesíti őket. Megvalósítja ugyanis a Palesztina Bizottság abbeli határozatát, hogy a sómerek részére egy különálló sómerkolónia létesítendő, ahol a sómerek családtagjainak módot akarnak nyújtani arra, hogy konyhakertek és gyümölcsösök művelésével mellékjövedelmekre tehessenek szert. Ez a terv egyúttal azt a célt is szolgálja, hogy a sómerek nehéz és veszélyes szolgálatuk után a földművelés békés munkájához újra visszatérhessenek.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS!

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, valamint az OMIKE pártfogó tagjait, akiknek előfizetésük, illetve tagságuk április hóban lejárt, szintűgy azokat, akik előfizetési, illetőleg tagsági díjjal hátralékban vannak, szíveskedjenek a megfelelő összeget minél előbb beküldeni, nehogy a lap küldése fennakadást szenvedjen.

MULT ÉS JÖVŐ KIADÓHIVATALA,
BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-U. 6.

PATAI EDITH:
FLÓRENC ÉS VELENCE.

Fz Arno halkán és sejtelmesen halad át a Mediciék városán, az olasz ég halványkék bársony sátorát borítja fölébe és a csodaszép Boboli-kert virágainak illata tölti be a levegőt. Flórenc! Mennyi vágy s mennyi álom száll a virágos, dalos olasz város felé kelet-ről és nyugatról és észak felől, ahol a hosszú árnyékok elfödik a napot. És Flórenc az a város, amely nem csalja meg a vágyat és nem gúnyolja ki az álmokat.

A művészet városa Flórenc; elmúlt évszázadok megbecsülhetetlen művészi termését rejtí falai között. És a művészet városa fölött Michelangelo szelleme trónol. A Medici-sírok négy szimbolikus alakja itt él csodálatosan eleven márvány szépségében, hogy néhány percre bennünket is bebocsásson a felszabadult márvány birodalmába. Íme a nappal munkára törő nyitott szemű energiája, az éjszaka megkötött, leigázott ereje, az álomba oldódó este nyugalma és a hajnali pirkadás finom, leheletszerű szépsége! Michelangelo úgy bánt a márvánnyal, mintha finom és hatalmas hangszer volna, amely a csodálatos hangok világát rejtí mélységében. De mind között a legszebb, a leg-tökéletesebb a Dávid. Az Accademia delle Belle Arti Michelangelo termében van felállítva, a négy megkötözött rabszolga szomszédságában, akik nehézkesen és küzködve kelnek ki teljes formájukra a durva márványból. Dávid pedig királyian és acélos tekintetű szemmel áll felettük csillogó fehérségében a harmonikus testi és lelki szabadság jelképeként. — Emlékszem, a milói Vénusz szépséges és tökéletes alakja előtt nem éreztem ezt a meghatottságot, pedig ott az egész beállítás, a külön, templomszerű terem, a körbenfutó bársonypamlagokkal a közönség meghalkuló hangja szinte követeli a világhírű, ezerszer leírt, ezerszer szétboncolt műremek megillető hangulatot. Flórencben úgy éreztem, hogy a zsidó ifjú, Juda törzséből legyőzte a görög istennőt.

Maguk a flórenciek sem tudnak eléggé és elég-szer gyönyörködni a Dávidban. Tökéletes másolatokba lopják arcát és alakját, kihozzák az Akadémia terméből a szikrázó napfényre, hogy mindenki lássa és magába szívhassa utólráhetetlen szépségét. A Piazzale Michelangelon gyönyörű bronzmásolata áll, a Piazza della Signorian pedig az eredetihez hasonlóan, fehér márványban emelkedik ki karcsú alakja a Palazzo Vecchio szürke köveinek háttéréből.

A Piazza della Signoria Flórenc legszebb tere és mindenképen a legérdekesebb. Itt van a városi élet gócpontja, mindenkor telve van emberekkel, fel és le hullámozó tömegekkel, itt kínálják a leghangosabban az ügyes bronzplaketteket és a

finom mozaikokat. És mikor a munkások déli pihenőre letelepednek a „loggia dei Lanzi“-nak „a világ legszebb portikusának“ széles lépcsőjére, gyönyörű szoborképek tartanak őrséget felettük: a Dávid, egy hatalmas, pogányos szépségű Neptun szobor, Judit bronzszobra és a szabin nők karcsú alakjai, amint kétségbeesetten vergődnek elrablók karjai között. A tér egyik körülkerített részén hatalmas bronzplakett jelzti a helyet, ahol Giordano Brunot elégették. A bronzplaketten pálmaág fut körül és ahol hajdan a máglya tüze küldötte sötétlő füstjét a magasba, most hűvös, ezüstös vízsugár szökell az ég felé, mintha oltogatni és gyógyítani akarná a tüzes emléket.

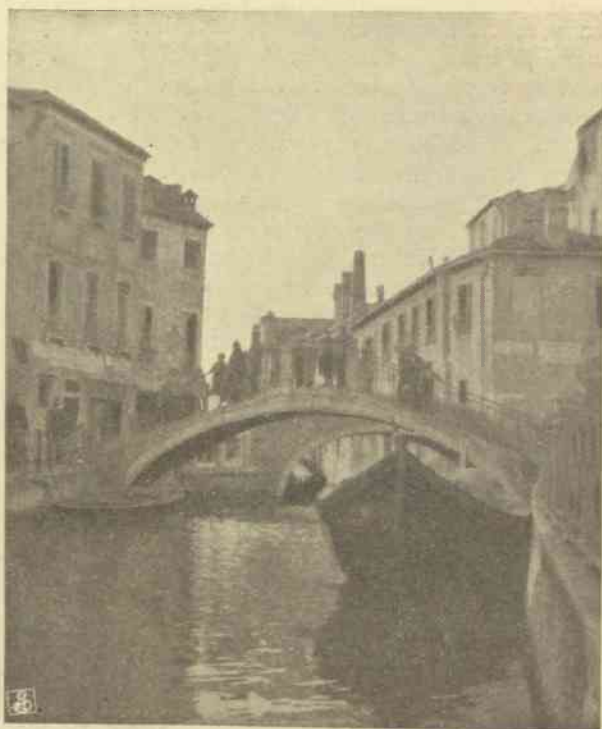
A flórenci zsidó templom körül járok, a pálmákkal szegélyezett szabad téren. Ezek a magas, hatalmas királyi pálmák, mintha a szabadságot, a szabadság árnyékában való védettséget jelképeznék itt a zsidó templom udvarán. A modern, szabadságban fejlődött olasz zsidóság egy tekintélyes része lakja Flórencet. Rabbiszemináriuma van, gyönyörű kéziratái — de gettónak, hiába keresem, nyoma sincs. És ez nagyon jól esik. Velencére gondolok, Velence szomorú képű, piszkos gettójára és a flórenci, pálmákkal szegélyezett templom előtt, élénken, de a kiengesztelődés megnyugtató hangulatától kísérve támad fel bennem egy velencei délutánnak az emléke.

Velence, a hallgató város, a halott házakkal gyönyörű napfénybe burkolózott. A gettóba készül-

La synagogue de Florence.

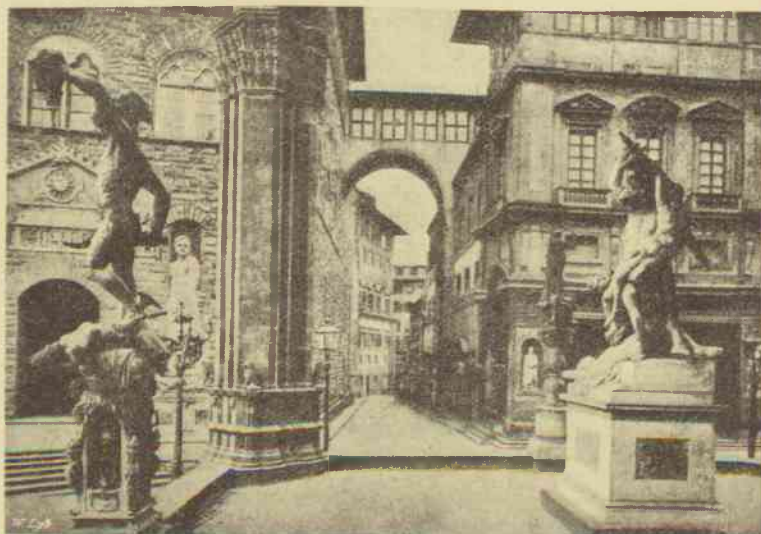
A flórenci zsinagóga.

A velencei új gettó.

Ghetto nouveau à Venice.

tünk, de a Szent Márk-téren izzottak a kövek és így betértünk a hűvösséget ígérő Szent Márkustemplom magas, oszlopos aiján. A nagy meleg után szinte kriptái levegő, a ragyogó napfény után éjszakába olvadtam meg a templom tömjénfüstös levegőjében, ez volt az első olasz templom, amelyet megismertem és minden idegen volt itt és titokzatos. A szenteknek külön fülkéi, a sok kép és szobor, a márványos oszlopok, a sok

A „Loggia dei Lanzi“ a Judith-szoborral Flórencben.

„Loggia dei Lanzi“ à Florence.

pompázó drágaság, a vörös és lila papi ruhák, amelyek óriási pipacsokként viritottak felém a templom homályából. Lassan beljebb mentünk a templom belsejébe. Egészen észrevétlenül mellénk kerül egy kis púpos ember és olyan hangon, amelyen át megéreztem, hogy már nagyon sokszor mondotta el ugyanezt, kezdte magyarázni a főoltár kincseinek eredetét. Eleinte alig figyeltem oda. A kis vezető — akihez hasonló száz meg száz akad Olaszországban, akik épp úgy, mint ez, ott ólálkodnak a templomok belsejében a múzeumok lépcsőin, az utcasarkokon és a gyönyörű olasz kertek bejáratánál, — viaszgyertyát vesz elő, olyant, amilyen nálunk, otthon chanuka estéjén árasztja szelíd, meghitt fényét — és megvilágítja vele a főoltár előtt álló oszlopot. Az idegen nyelv nehezen érthető, zengő áradatából két szó üti meg a fületem: „e chiesa Salomo“. Hirtelen teljes érdeklődéssel csüggök a kis olasz beszédes ajakán. Azt mondja, ez a négy csavart oszlop Salamon templomából való. Kettő márvány, kettő alabástrom. Az egyik alabástromoszlop mögé tartja az imbolygó fényű gyertyát. A finom, erezett anyag feléled, áttetszővé válik, mintha a lelket tárta volna elé. Vajon csakugyan a Salamon templomát tartották koronás fejükön ezek az oszlopok? Ez semmiképp sem oly hiteles, mint a Szent Péter-templomban elhelyezett oszlop rácszatának felírása: „ex templo Salomonis“, de mégis megilletődve állok a karcsú, csavart oszlopok előtt, amelyek a mindenfelől összehurcolt kincsek közül a legdiszesebb helyet foglalják el. Soká nem bocsátanak tovább ezek az oszlopok, magukhoz vonzzák az egész érdeklődésemet, megindítják az egész fantáziámat és ebben a percben úgy érzem, Salamon temploma, a zsidók temploma hajlik nemes boltozatban föléjük, a tömjén nehéz illata helyett tavaszi virágok könnyű illata tölti be a levegőt és az orgonahangokat a fuvola, a hárfa és a citera egymásba ölelkező dallama váltja fel. Aztán hirtelen szertefoszlik az álom, a kis vezető bűvös gyertyájával odébb állt, miután a keze csodálatos biztonsággal tüntette el a feléje nyújtott pénzdarabot. Az alabástromoszlop kelyhe ismét becsukódott, mikor megfordultunk, teljes pompájában áttekinthettük a Szent Márkustemplomot.

Künn szikrázott a forró olasz nap és halk bűgással szálltak fel előttünk a szent Márk téri galambok. A szárnyas oroszlán finom rajza odavetődött a halvány kék égbe, a tenger felől a gondolasok szerelmes éneke hallatszott. Majd halkán csobbanva remegett a víz a gondolánk alatt, a Canale Grande gyönyörű palotái lankadtan álmodoztak jobbról és balról. Itt élt Byron és

amott az aranybarna függönyök mögött lehelte ki lelkét Richard Wagner. —

Milyen szép volt ez a csendes, kihaltnak látszó város, amelyben hiába kerestük az élet, a küzdelem, a tülekedés nyomát; mintha csupán a művészet és vallás ábrándja számára épült volna lakhelyül, a zene, a festészeit és a méltóságteljes templomi pompa keretével.

*

Kis hidon keresztül, amely egy zavaros kanális felett vezet, szabad térre értünk. A fény és pompa után befogadott a gettó szegényessége. Ide már nem hallatszott a szerelmes ének és a gyönyörű, királyi pompájú Velencében itt láttam először a küzdelmes élet nyomát.

A Canale Grande palotái után kétszeresen szűrkék a gettó házai, a homályos ablakokkal, amelyekből virágok helyett színes, szárításra váró ruhadarakok integetnek. Kissé tanácstalanul álltunk a gettó-vecchio kapujába, mikor egy sötétszemű, fehérhajú férfi lépett hozzánk. Mikor hallotta, hogy a gettót akarjuk megismerni, olaszos közvetlenséggel mutatta be magát és megjegyezte, hogy szerencsénk van, mert ő itt sameszi tisztséget visel és így jobb vezetőt aligha találhattunk volna. Megtudtuk tőle, hogy Velencében zsidó fiú- és leányiskola van, zsidó aggok háza és egy német, egy askenázi és két spanyol templom: portugál és levantin-spanyol. Mindezek ott feküdtek egymás mellett, egymáshoz húzódva. A legnagyobb és legérdekesebb a portugál templom, de az is csak az épület emeletét foglalja el, alul lakások vannak. A kis előtérben, amelybe a templomba vezető lépcső is torkollik, a fal telve van kisebb-nagyobb márványtáblákkal, mindenféle adományozók emlékére. Itt akárcsak a temetőben demokratikus szellem uralkodik: Trevis Alberto báró szenátor táblája mellett foglal helyet Virante mohel-é, aki a kis besz hamidrást alapította. Széles lépcső vezet fel a templomba. A frigyszekrény körül óriási gyertyák állnak. Az ablakokon vörös függönyök. Az almemor faragott fa. A frigyszekrényt művészi farács veszi körül, elől két fából faragott szőlőfürttel. Előtte a földön márványtábla jelzi a helyet, ahova az 1849-ben Velencét bombázó osztrákok egyik bombája lecsapott. Az egész templom eléggé művészies és harmonikus benyomást tesz, de amint vezetőnk mondotta, csupán jom-kipurkor és peszach első napján telik meg hívőkkel — máskor majdnem teljesen üres. Idegen

L'ancien ghetto à Venise.

A velencei régi gettó.

ritkán látogatja meg, de hát Velence számtalan gyönyörű katolikus temploma után kit érdekelne a zsidó templom?

Mikor leértünk, egy feketeszemű koldusasszony, mosolyogva, igazi olasz bizalmaskodással — amely mindjárt, szinte személyes vonatkozásokat teremt — nyújtotta felém a tenyerét. Hálás volt a szegényes pénzdarabért, mert elkísért egészen a gettó vecchio boltozatos, alacsony kapujáig.

„Piazzale Michelangelo“ a Florence.

A fiórenci Michelangelo-tér a Dávid-szoborral.

Émlékszem, akkor Velencében határozatlan fájdalom és keserűség ülte meg a lelkemet. Nem tudom, az ellentét lesújtó aránya hozta-e létre, mikor az összehurcolt kincsekben dúslakodó, csodálatosan szép Szent Márkus-templomot láttam, a karsú, csavart oszlopokkal és utána a zsidók legszebb templomát, mely alatt lakások, szegény nyomorúságos emberek egy szobás lakásai húzódnak meg, úgy hogy a legnagyobb ünnepeken is összevegyül az áhitat dallama a küzdő élet változatos profán hangjaival.

A velencei gettó ma már csak a szegényebb zsidóság lakhelye, de ezeket sem kizárólagosan, mert laknak ott szép számmal más vallásúak is. A gazdag zsidók persze palotákat vettek a Canale Grande-on és igazán alig érzik a góluszt. Szóval nem a vallás, hanem az anyagi tehetőség választja külön a fényben, szépségben és a szűk utcák porában élőket. Mégis fáj ez a velencei gettó, ez a darab felhő egy sugárzó tükör aranyos felületén.

Flórenc zsidósága már szabadságban fejlődött, intézményei szabad, rendezett viszonyokból alakultak. A rabbiszeminárium Olaszország legkiválóbb zsidó főiskolája, a flórenci Uffici-könyvtár régi héber kézíratai pedig messzeföldről idevonzák az érdeklődőket. És mikor a flórenci Santa Croce templomban jártam, mikor ismét láttam, éreztem,

Félix Widder: Émouleur.

Widder Félix: Kőszörűs.

Widder Félix: Menyecske.

Félix Widder: Jeune femme.

hogy ime a szépségben rejlik a katolikus egyház óriási hatalma, hogy ilyen tömjénfüstös mámort, ilyen szobrokat, képeket, drága mozaikokat a zsidóság nem nyújthat a gyermekeinek, mikor szinte láttam, mint bontogatja szárnyait sötét-szirmú bódító virágként a katolikus egyház misztikus hatalma, itt a templomok hűvös, színes fényű belsejében, az aranyba mártott oltárképek előtt, — akkor a flórenci könyvtárra gondoltam, a zsidó könyvekre, a mi könyveinkre, arra a hatalmas piramisra, amelyen épült a mai világrend és az erkölcsi világnézet, amelyekből fakadt a halhatatlan „jus romanum“ és az orvostudomány sok életet jelentő alapelve.

És úgy éreztem, a diadalmas Dávid, a zsidó ifjú a zsidóság szellemében, absztrakt értékeiben rejlő erejének szimbóluma uralkodik e percben az én lelkemen és egész Flórenc városán.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégünkél lapunkra hívatkoznak.

Widder Félix: Hollandi fiú.

Félix Widder: Garçon hollandais.

SZÁSZ MENYHÉRT: JÓ NAPOT,

Már nem vagyok beteg... oh! áldott Nap
Te első reggel most megáldalak...
Arany sugarban fürdök véznán
Az ismerős bágyadtan néz rám
Köröttem minden él, ragyog
És két veréb a Dunaparton
Rám csípag: — Jó napot.

Már azt hittem, hogy messze elmegyek
Az orvos így szólt: — pulzus negyvenegy...
Kilencven napig nem bókoltam
Kilencven napig nem csókoltam
Lázban szaladtak a napok
A szájam — mint pipacs — elszáradt
De most már itt vagyok...

Már meggyógyultam... én is úgy hiszem
Elgyűrt testemet oly büszkén viszem
Veszek egy piros rózsaszálat
Szivarral ékesitem számat
Szívemen édes dalt verek: —
Süt a nap, süt a nap, itt vagyok
Jó napot emberek...

WIDDER FÉLIX KIÁLLÍTÁSA.

minden, ami alkalmas arra, hogy friss színekkel vászonra rögzítsék, megindítja ennek a művésznek fantáziáját. Zöldelő tájak, sötét fenyők koszorúzza hegyoldalak, egy mosolygó parasztleány viruló arca, selyem rokolyái, hollandi parasztfiúk és leányok groteszk bája, egy arab rézműves jellegzetes alakja, mindez valami felbuggyanó lírától kísérve jelenik meg a vásznain.

Es ami még különösen szimpatikus: igazi művésztermészet, hívseges hívője a l'art pour l'art elvének egy másik értelemben. Nem az elérhető eredmények, a hír, az arany vonzzák, ezek egészen távol esnek az ő világától. Ebben a világban csak témák, színek, formák léteznek — és hangulatok. Egy művész, aki 10 évig csupán önmagának dolgozik és nem kérdezi egyetlen ecsetvonásnál sem, „mit is szól ehhez majdan a Műcsarnok vagy a Szalon zsűrije?”

A művészetet önmagáért és önmagának műveli, hosszú esztendőkön keresztül. Műtermében száz meg száz kép hevert felhalmozva, míg végre barátai egy kis választékot, kerek száz képet elhoztak a Könyves Kálmán szalonjaiba.

Félix Widder: Ma mère.

Widder Félix: Anyám.

Widder Félix: Önarckép.

Félix Widder: Portrait peint par lui-même.

Ez a kiállítás tehát nem képviseli egész életművét, bár sokoldalúságánál fogva teljes fogalmat nyújt művészetéről.

Mindjárt a bejáratnál szemben feltűnik a művész anyjának, egy csodálatosan bájos öregasszonynak arcképe. A fekete ruha és az ezüstös haj artisztikus keretéből jóságosan és üdén mosolyog elő a rózsás arc és a fiatalon maradt szempár. Odébb öreg ember ül az asztal mellett. Előtte nyitott könyv, a biblia, — a lámpa, meleg vörös fénye, mint finom, könnyű selyemtakaró borul a szobára.

Az arab rézműves képen a színek le vannak tompítva, nem a Kelet hangulatát akarja érzékeltetni a művész, hanem az öregedő ember egyhangú, lassú, álmosító munkáját.

Majd üde, színes hollandi képek következnek. Csupa friss szín és könnyed, eleven technika.

A tájképek pedig hívnak, csalogatnak a messzi, gyönyörű tájak felé.

Widder Félix bejárta majdnem egész Európát, itt is ott is megtelepedve egy-egy hangulatért, amíg egy-egy képe elkészül. Gyönyörű lehet az ilyen szabad kóborlás, hasonlatos a középkori trubadúr vándorlásaihoz, csak hogy dalok helyett képek jelzik

azt a belső utat, amely csillogóan és káprázatosan fut a sínek mellett.

Mindenesetre hála illeti a Könyves Kálmán társulatot és Widder Félix barátait, hogy ezt a művészt megismertették a publikummal, mert — bármily ritka és érdekes, sőt imponáló emberi dokumentum egy önmagának dolgozó művész — maga a művészet a napfényre való, a világosságra, a gyönyörködésre és az öröme.

(P. E.)

HANAGID PÉLDÁZATAIBÓL.

Ne bizzál drága kincseket
A balga fecsegőre,
Hogy őrizné meg aranyad,
Ha szónak sem hű őre?

+

Kedvessé teszi a nőt
Arany, gyémánt, selyem,
A férfit sok ajándék
És hosszú türelem.

+

Kivágott cédrus újra sarjad,
A kardejtette seb begyógyul,
De nincsen ír a sajtó szívre,
Mely vérzik sújtó, fájó szótul.

+

Hogyha békét kívánsz igazán,
Győzd le vágyad, szenvedélyed,
Az a diadal a legdicsőbb,
Amely itt a harcban érhet.

(Patai: Héber költők I.)

Félix Widder: Paysage.

Widder Félix: Tájkép.

BLUMBERGER JAKAB:
PLÉBÁNOS ÉS BOLTOS.
(NAPLÓTÖREDÉK.)

Gömör megye egyik falujában, Borsod vármegye határán sok éven át élt J. Farkas nevű zsidó, aki nemcsak a maga falujában, de az egész környéken, sőt távol vidéken is híres, okos, jótékony és szeretetreméltó emberként volt ismeretes, úgy a keresztényeknél, mint a zsidóknál. Szerette is őt mindenki. A falubeli parasztság különös szeretettel viseltetett iránta. Midőn 1873. évben a kíméletet nem ismerő járvány elragadta az élők sorából, az egész falu népe őszintén megsíratta. A visszamaradt özvegyet és árvákat pedig egész ragaszkodásával pártolta.

Az apja örökebe lépett az egyik fiú, akit az egész falu népe becéző nevén Dolfinak szólított. Nem is volt panasza, mert szatócsüzetének és korcsmájának menete nem csökkent az ő vezetése alatt sem. Iparkodott azt a szeretetet, amit az apjáról ő reá átvittek, megtartani és arra méltónak is lenni. Ezt a jó egyetértést nem is zavarta semmi, amíg a néppárti hidra fel nem ütötte a fejét. Ez pedig úgy történt, hogy egy vérbeli néppárti pap került az ottani paróchiára. Ennek sehogy sem volt ínyére, hogy az ottani zsidó olyan nagy népszerűségnek örvend az ő hívei közt. Az meg már éppen fájhatott is neki, hogy a zsidónak jól megy az üzlete. De nem azért pap, hogy ezen ne tudjon segíteni és nem azért néppárti, hogy a zsidón ne üssön egy nagyot, egy fájót. Nem a személyében támadta meg, hanem

az egzisztenciájában. Összehívatta a híveinek előkelőseit és közölte velük, hogy a községben egy keresztény fogyasztási szövetkezetet akar alapítani. Ezek az egyszerű földmíves emberek kérdezték, hogy mi az? mire a pap felvilágosította, hogy ő egy olyan kereskedést és italmérést gondol, mint a zsidónak van. Erre az egyik földmíves azt mondja: „hát aztán nem áttalláná a főtisztelendő úr a boltosságot, meg a korcsmárosságot üzni?” Egy másik hirtelenében azt mondja: „hát jó van főúr, ha jobb bort, meg pálinkát mér majd a korcsmájában, mint a mi Dolfink, bizony eljárnunk mi oda is, de aztán hol volna az a korcsma, csak nem a paróchián?” Egy harmadik — a papot nem hagyván szóhoz jutni — azt mondja: „Jézus Mária, milyen felfordított világ — ha a pap zsidó lesz,¹ megkérjük a mi Dolfinkat, hogy ő meg legyen a mi papunk —, mert azt már csak nem tesszük, hogy ezt az áldott jó embert kenyér nélkül hagyjuk.” Erre a plébános bizony megrökönyödött egy kicsit, látván, hogy nem könnyű dolog lesz tervét keresztülvinni. Híveit kezdte felvilágosítani, hogy miben áll ez a szövetkezet és azzal a kéréssel bocsájtotta el őket, hogy egyelőre ne hirdessék a dolgot, nehogy a zsidónak tudtára essék. De bizony előbb megtudta ő ezt, mint ezek a jólelkű földmívelők hazamentek, mivel a paptól egyenesen ő hozzá volt az útjuk. A pap, hogy tervét kivihesse, egyenként tárgyalt a lakossággal és puhította őket s amikor megéretnék tartotta az ügyet, gyűlést hívott egybe és ezen megállapította egy-egy részjegy árát, azt is, hogy ki mennyit jegyez. Magát ki-nevezte elnöknek, hűséges csatlósát, a kántort igazgatónak. Persze mind a két hivatal fizetéssel

jár és egyben kítűzte a határidőt az alakuló közgyűlésre. És itt következik a csattanó, hogy az igazi liberálisizmus csak nemes szívek és felvilágosodott elmék tulajdona és hogy az még az ellenséget is képes meghódítani.

Az alakuló közgyűlés egy március havi vasárnapra volt kítűzve. Az egész tavasz kezdete száraz, szeles, kietlen volt. Mint az abnormis időjárásoknál lenni szokott, a reakció nagy vehemenciával következett be. Az alakuló közgyűlés előtt pár nappal megindult az eső és több

¹ A palóc és borkó népség mindenkit, aki korcsmárossággal és szatócossággal foglalkozik, „zsidó”-nak nevez; mintegy jelzését annak, hogy az csak annak való foglalkozás.

Widder Félix: Balatoni részlet.

Félix Widder: Détail du lac Balaton.

Wílder Félix: Arab ötvös.

Félix Wílder: L'orfèvre arabe.

napon át zuhogott a zápor, közben sűrű hópihékkal vegyítve. A hegyoldalakról ömlött le a víz és a lapály vég nélküli áradatnak látszott. Ez még nem lett volna akadály a gyűlés megtartására: de más is történt.

A máteregyházhoz egy filia is tartozik. Ez alig három kilométernyire van, úgy, hogy a két közösséget csak egy meredek szurdok választja el egymástól. Ilyen időben csak jó, kitartós mokánylovak járják azt meg, mivel a felázott televényes föld nem válik le a kerekekről.

Szombat déltájban a szomszéd községből beállít a paróchiára egy nekibúsult parasztsuhanc és jelentí a plébánosnak, hogy az apja halálon van, jöjjön a főúr azonnal a beteget meggyóntatni és az utolsó kenettel ellátni. A katolikus papságnak ez a legszigorúbb kötelessége, aminek elmulasztása nemcsak anathémával, exkommunikációval, de zárdába való internálással és holtig tartó penitenciával is jár. Nagyon természetes, hogy a papság igyekszik is ezen feladatának eleget tenni.

Amint a pap eme jelentést vette, az ablakon kinézve, vakarja a fületövét. Ilyen időben menni. De ez még a kisebb vége volna a bajnak, a nagyobb az, hogy az ő lovait (melyek a hívek ál-

tal összehordott párbézabon híztak oly ragyogó szőrűekre) befogni, a szép szerszámokat és festett pricskát esőnek, sárnak kitenni — bizony nagy véték lenne. De azért az 50—60 krajcár fuvarbérért, amit odafizetni szoktak, hogyis tenné ezt?! Kiadja tehát kocsisának a rendeletet, menjen a faluba, fogadjon fuvarost, aki őt a filiába elviszi. Azonban a paraszt ember jobban sajnálja a lovát — no meg önmagát is — semhogy oly időben, mikor a kutyát is kár kihajtani, valaki kedvéért befogjon — a kocsis nem kapott fuvarost. A kocsisban megvolt a parasztfurfang. Félte, hogy ha jelentí, hogy nem kapott fuvarost, neki kell befogni: már pedig hacsak lehet, ő nem áztatja át magát. Jelentí tehát a főúrnak, fuvarost ugyan nem kapott, de ő sem foghat be, mert mind a két ló beteg, kólikája van és ha ebben a csúnya, hideg havasesőben befogják, biztosan belepusztul. Erre újfent elküldte a kocsist, hogyha kétszeres fuvarbérért is, szerezzen fuvarost. A kocsist sok helyen már be sem bocsájtották és későre járt az idő, mikor ez ismét nemleges jelentéssel tért vissza. A pap ekkor már türelmetlen is meg dühös is volt és kergette a kocsist, hogy bármily áron is, de fuvarost kerítsen. Azonban most már, ahol csak észrevették, hogy jön, sehol sem bocsájtották be, gondolván, hogy így legkönnyebben szabadulnak tőle. A kocsis, hogy gazdája előtt igazolja, mily lelkiismeretesen járt el küldetésében s igyekezett minden egyest rábeszélni, hogy fogjon be, — nem igen sietett haza, úgy, hogy már késő este volt 8—9 óra közt, mikor jelentette: nincs fuvaros. A pap mérgeledőtti hívei rosszakarata miatt és tombolt dühében.

Végre a pap apjának, aki a fiánál lakott, egy jó öreg német bácsi s hogy a nyelve be ne rozsdásodjék, a zsidóhoz gyakran bejárt beszélgetni és ezt, mint nagyon józan gondolkodású, liberális embert becsülni kezdte — jött egy mentőgondolata, közölte is fiával. Ő elmegy a zsidóhoz, ezt kéri meg, hogy fogasson be. Be sem várva fia feleletét, rohant a zsidóhoz, a ki már nyugalomra térőben volt, a lakás bezárva lévén, az ablakon zörgetett be. A kérdésre ki az, mit akar? a gazdát hívta az ablakhoz és ezzel szólítja meg: „Ha Istent ismer, fogasson be, vitesse fiamat a szomszéd faluba.” Mire a zsidó azt mondja: „ha az én istenhívémre hivatkozik, bebizonyítom, hogy én istenhívő vagyok, s nem nézem azt, hogy az én legnagyobb ellenségemről van szó, aki a kenyeremtől akar megfosztani, befogatok: de kérdés, hogy az én öreg kocsisom vállalkozik-e erre ily setét éjszaka és ily esőszakadásban; meg aztán kérdés az is, hogy ily rossz útban képes lesz-e oda eljutni, mivel a kovács az egyik lovat megnyílalta és ez nagyon fájjalja a lábát.” Együtt mentek az istállóba. Persze a kocsis nem szívesen vállalkozott erre; de a gazdája kezébe nyomott egy forint borravalót, befogott. Útnak indult, szerencsésen odaérkeztek. A pap azonban

már csak az utolsó kenetet adhatta fel, mert a beteg legutólján volt és még a pap otléte alatt halt meg. Hazaérkezve, a pap megerőltette magát és adott a kocsisnak 4, mondd négy krajcár borravalót.

Vasárnap reggel a plébános apja elmegy a zsidóhoz fizetni a fuvarért. Ez pedig kijelenti, hogy ő nem fizetésért fogatott be, hanem azért, hogy egy ember a legszentebbnék tartott kötelességét teljesíthesse. Ily körülmények között nem szabad felekezetiiséget, sem azt, hogy az illető jóbarát-e vagy ellenség, tekinteni. Azt, amit tett, emberbaráti szeretetből, kötelességszerűleg tette; ezért pedig még köszönet sem jár, annál kevésbé fizetés.

Az apa ezen kijelentéseket pap fiának elmondotta, amik reá oly hatással voltak, hogy nagy lelkipurdalást kezdett érezni amiatt, hogy ezt a magasztos felfogású, emberbaráti szeretettől áthatott embert akarta ő egzisztenciájától megfosztani, koldussá tenni. De még nem volt késő. A szövetkezet még nem alakult meg. Még mindent jóvá tehet. És jóvá is tett.

A kitűzött időben a falu népe megjelent az alakuló-gyűlésen. Mikor már mindnyájan együtt voltak, felállt a pap és nagy díkcióban kijelentette, hogy ilyen rossz, haszontalan emberekkel,

akiknél nincs meg a keresztény felebaráti szeretet, ő nem csinál szövetkezetet. A lakosság közt csak egy becsületes ember van, aki át van hatva a keresztény felebaráti szeretettől és ez az a zsidó, akinek a kenyerét vette volna el ez a szövetkezet. Ezt pedig nemcsak, hogy ő nem teszi, de nem is engedi meg, hogy valaki megtegye.

Igy győzött a zsidó liberáliszmus és aratott diadalt az emberbaráti szeretet a rosszakarat felett.

S különös a véletlennek a találkozása. Az akkori falusi plébánosból magas állású egyházférfiú, nagy úr lett és ama falusi szatócs és korcsmáros is ugyanabba a városba került. A magas állású főpap itt is tanújelét adta annak, hogy nagyra becsüli azt a zsidót, aki neki módot és alkalmat nyújtott arra, hogy papi kötelességét és dogmája szerint legfontosabb feladatát teljesíthette. Az antiszemitából nagy zsidóbarát lett.

A „kiddus hasem“ nemcsak a túlvilágon, de az életben is elnyeri jutalmát.

NAGY IMRE: HOLNAP.

Holnap valaki elvihet,
jöhet valaki holnap,
tőlem nagyon könnyen
elrabolhat.

Jobb úton visz majd a másik,
az én útam nagyon rögs
és nálam csak a gond
örökös.

Neked úgy-e nem fog fájni?
engem pusztít majd el a seb,
neked jobb lesz, nekem
keservesebb.

Te még nem remegtél soha,
mikor néha valami fájt,
ha téged ütöttek,
engem talált.

Kettőnkől sose beszéltél,
álmaid közt én nem élek
és én mindig
kettőnkől mesélek.

Rólad dalolok én neked
és jöhetnek mások holnap,
tőlem nagyon könnyen
elrabolnak.

S neked úgy-e nem fog fájni?
hozzám nem köt semmi, semmi,
nem is fogsz tán holnap
észrevenni . . .

Félix Widder: Portrait.

Widder Félix: Arckép.

Gedő Lipót arcképe.

MAJOR HENRIK: GEDŐ LIPÓT.

képzőművészeti kritika ma sokkal inkább tisztázódott, mint volt például tíz esztendőnek előtte, mondhatnók úgy, hogy piktoraink szerencsés időket élnek. A képzőművészetek most már nincsenek körülhatárolva, úgy szólván lekopott minden sallang, amely a képzőművészetek magáértvalóságát megbolygatni akarta. A felszabadulással járó szenvedélyek már megüledtek s egy zseni majd összefogja az eredményeket és tovább vezeti a vonalat, mely Cézanne-nál megszakadt. A szabadsággal járó, féktelen, szinte dühös nekilendülés végre eléri a maximumot s a festés nem pillanatok, ellágyulások vetítője lesz, hanem — megnövekedve újabb értékekkel — visszaesik a klasszikus vonalba.

Néhány fiatal festő, akik a körülöttük folyó eszmecsatákat szemérmesen, talán — és joggal — bizalmatlanul nézdegélték, máris ezen a vonalon helyezkednek.

Gedő Lipót a magábamélyülő, öntudatos művészek közé tartozik. Az ő kilengése a saját maga túlfűtöttségének tulajdonítható, nem pedig a kívülről jött, meg nem emésztett, zavaró hatások befolyása. Érzései egyfelé koncentrálódtak s minden rajzán, képén kéri egyénisége, mintha már minden iskolán túl lenne s a maga festői érzései, festői gondolkozása foglalná le.

Gedő Lipót: Debóra-tanulmány.

Portrait du Léopold Gedő.

Léopold Gedő: Étude.

Léopold Gedő: Portrait peint par lui-même.

Gedő Lipót: Önarckép.

Meleg egyénisége, szuggesztív készsége azok, amelyek oly indulatossá teszik. Gedő Lipót a tehetségnek az a fajtája, amely nem rendít, hanem meghat. S egészen a legmélyen húzódó groteszksége, mozgékonyága, szenzibilitása, amely csak mélyebb és szeretettel teljesebb vizsgálódás után tűnik elő, mutatják benne a kivételes tehetség biztató, meggyőző erejét. Vajjon azt ajánljuk-e az olyanoknak, mint Gedő Lipót, hogy a magukkal szemben való szemérmetességükkel beérjék, elég legyen-e nekik a magukkal való alázatos örömeük? Vajjon nem korai-e, hogy ítéletet kérnek?

Nem hinném, hogy Gedő Lipót kielégül a pro és kontra beszélgetésekkel, írásokkal, de ha mindez azért kell neki, hogy megbizonyosodjék magáról, jól teszi, ha a képeit megmutatja.

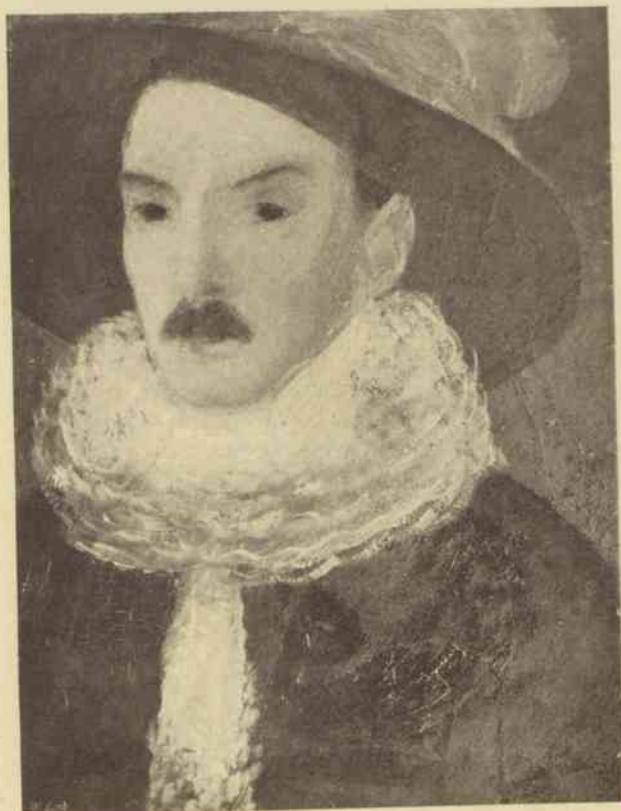
Fő ereje kompozícióiban van, ahol minden kvalitását együtt tartja. Elhelyezésen, megoldáson túl kiszélesedve látjuk Gedő Lipót egyéniségét. Nem artisztikus hatásokra való törekvéssel fárad, erővel, tudatosan megkomponált, színben, rajzban felépített kész képet ad. És e hasábokon nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy Gedő Lipót kompozícióit szeretettel helyezi gyakran bibliai témakörbe. Az ő Hagada illusztrációi külön méltatást érdemelnének.

Gedő Lipót fejlődésre képes talentum, az itt bemutatott képein már látjuk, mit szeretne s mi biztatásunkkal, reményünkkel várjuk azt a sokat, ami még telhetik tőle.

Léopold Gedő: Étude.

Gedő Lipót: Tanulmány.

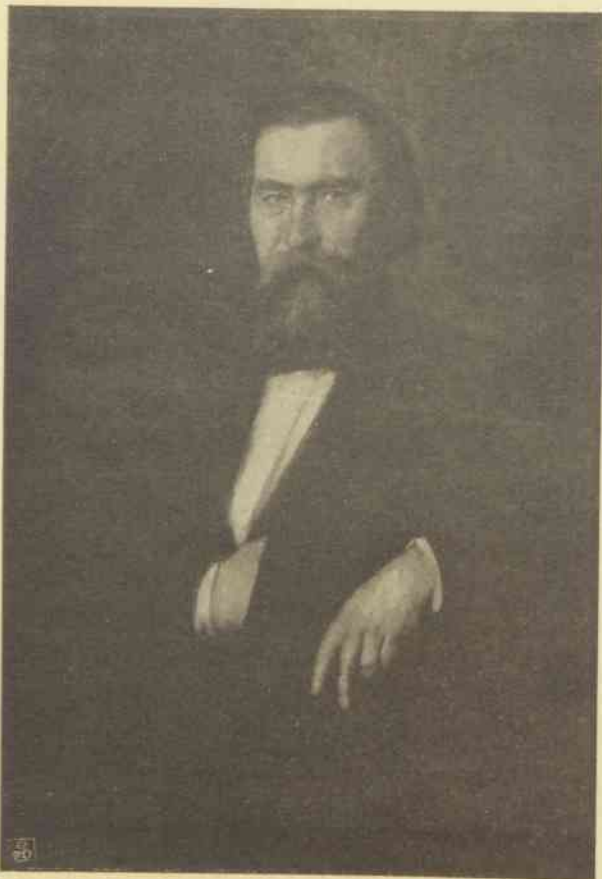
Gedő Lipót: Őnarckép.

Léopold Gedő: Portrait peint par lui-même.

Léopold Gedő: Plein aire.

Gedő Lipót: Plein aire.

Lenbach: Lazarus Mór.

Lenbach: Le professeur Maurice Lazarus.

DR. SCHWEIGER LÁZÁR: LAZARUS MÓRIC.

Sokan hitsorsosaink közül, kik a vad-regényes Merán üde, ózondús, tavaszi levegőjében üdülést és gyógyulást keresnek, zárandokolnak a szabadságünnep táján a magas hó-hegyektől körülvett, a délvidéki tavasz illatos virágaival díszített meráni zsidó temetőbe. Hiszen itt tértek örök nyugalomra oly sokan Izrael nagyjai és előkelői közül, akik az örökös tavasz e tündérvidékén életük és egészségük megújódását keresték. Amint belépünk a szent kegyeletnek szánt e helyére, tekintetünk megakad egy igénytelen sírkövön. Smolensky Péter sírja ez, aki az új héber költészet s regényírás megteremtője s klasszikusa volt. Tovább haladunk a teremő keleti fala felé. Ott megállunk. Egy virágzó borostyánnal díszített sírdombon márványtáblán aranybetűkkel tündököl e rövid német mondat: „Treu und frei“. Lazarus Móric sírja ez; aki korának bölcse volt, népének pátriárkája, vallásának hatalmas védője, a zsidó néplelek aranyhaját tolmácsa, számtalan szűkölködőknek jölteveje. A néppszichológia megalapítása által halhatatlanná

tette nevét a tudományos köztudatban és örök emléket állított magának a zsidó tudományban is azzal, hogy a zsidó etikát klasszikus népszerű rendszerbe foglalta. A szabadság ünnepén átköltözött nemes lelke a szabadság világába. (1908. április 13-án.) Azért zárandokolnak sírjához tavaszi időben tisztelői, az örök élet diadalát megünnepelni a halál s enyészet fölött. Halálának évfordulója alkalmából állítsunk mi is neki e folyóiratban szerény emléket azzal, hogy közöljük átszellemült nyájasan mosolygó arcvonásait, melyekben a félre nem ismerhető szellem fensége tükröződik, amint azokat a világhírű Lenbach megörökítette az utókor számára. Gyujtsuk meg az emlékezet mécsét is. Vonulassuk el — habár csak rövid halvány kinematogramokban — áldásdús életét és irodalmi működését lelki szemünk előtt.

*

1824-ben a Posen melletti Filélinében született. Thóra s szívből fakadó emberszeretet volt a szellemi légkör, amelyben a gyermek nevelkedett. Apja híres talmudista volt s Lazarus is, a régi szép zsidó szokás szerint, a „Thora térdein“ nőtt fel. Ifjúsága kulcsa az ő későbbi zsidó életének, mert forrásaiból merítette a Thorát, azért tudott szaktanulmányai mellett oly hatalmas zsidó tudományos munkásságot kifejteni. Nem szótárral vagy kézikönyvvel dolgozott; a Midrás és Talmud örökölt organikus lényege volt. Rövid ideig kereskedelemmel is foglalkozott. Aztán Braunschweigba ment. Az ottani gimnáziumban kizárólagosan komoly tanulmányoknak szentelte magát. Rohamlépésben tanult. Két évfolyamot végzett egy év alatt, hogy mennél előbb kerülhessen az egyetemre. Amellett tanítással tartotta fenn magát. Vasakarattal legyőzött minden akadályt. Egyik kedvenc tanára bevezette Herbarth lélektani rendszerébe, melyhez egész életén át híven ragaszkodott. A berlini egyetemen folytatta tanulmányait. Heyse nyelvlelőadása révén ismerkedett meg Steinhallal, későbbi sógorával s munkatársával. 1850-ben Halléban egybekelt Lebenheim Sáraival. E házasság révén tetemes vagyonhoz jutott. Egybekelése után teljesen a tudománynak szentelte életét. Ezekre az évekre esik a néppszichológia megalapítása.

*

Az emberiség egységének s egyenlőségének gondolata, melyet a zsidóság hirdetett, keltették benne a néppszichológia fogalmát. Ez az új tudomány azt hirdeti, hogy a nagy lélektani társadalmi jelenségek, mint a nyelv, vallás, jog, művészet stb. a népleleknek törvényszerűen fejlődött organikus termékei s azoknak fejlődési törvényeit kutatja. Három kötetes főműve „Das Leben der Seele“ három kiadást ért. Harminc éven át szerkesztette Steinhallal „Die Zeitschrift für Völkerpsychologie u. Sprachwissenschaft“ című folyóiratot. Itt közölte alapvető munkáit. 1860-an a berni

egyetem hívta meg a filozófiai tan-
székre. Az ottani filozófiai fakultásnak
dékánja s egyben az egyetem rektora
lett, amire még precedens nem volt.
Hét évi működés után visszatért Ber-
linbe, ahol négy éven át a hadi aka-
démian filozófiát adott elő. A trónörö-
kös, a későbbi szerencsétlen Frigyes
császár s Moltke gyakori hallgatói vol-
tak. Később a berlini egyetemnek ren-
des honorártanára lett. Nagy szerepet
játzott az akkori berlini társadalom-
ban. A leghíresebb tudósok, írók, mű-
vészek megfordultak házában. Végte-
len sok jót is gyakorolt. Nem keve-
sebb, mint tízenhárom egyetemen elnöke
volt, de nemcsak elnök honoris causa,
hanem „ő gép és gépész volt egyszerre“.

Hogy tudományának mérő önját le-
bocsájtotta a szellemi élet mélységeibe,
hogy új csapásokat vágott a lelkiélet
tekervényes útvesztőjében, még nem
emeli őt oly magas polcra, mint az a körü-
lmény, hogy mindig fenn lobogtatta vallásának
zászlaját, jóval előbb, mielőtt az antiszemitizmus
vagy a cionizmus a zsidó tudósokat és művésze-
ket zsidó voltukra emlékeztette. Vallásáért való
lelkesedése gyakran tisztán világi tudományos
műveiben is elementáris erővel utat tör magának.
A lipcsei (1869) és augsburgi (1871) zsinatnak elnöke
volt. Bár azáltal a reform zsidóság zászlóvivője
lett, mégis a konzervatív körök is tisztelték és
szerették. Lazarus konzervatív volt, azért akarta
a vallást reformálni, visszatérni a szerinte tisztább
profétái felfogáshoz. Az új a régi gyökereiből
fejlődjék, a régi pedig a lélekben újból alakuljon

Le synagogue de Kőrömbánya. Bâtie en 1897.
Architect: Joseph Gerstner.

A kőrömbányai zsidó templom.
Épült 1897-ben. Tervezte: Gerstner József.

át. A régibe bele kell mélyednünk, az újhoz pedig
felemelkednünk.

„Hű és szabad“, „Treu und frei“ volt életének
jeligeje. Hű a zsidósághoz, de szabad a ceremó-
niák kivételében. E jelige egyszersmind a címe a
zsidóság és zsidókról tárgyaló beszédgyűjteményé-
nek. Ezekben megint a néppszichológus beszél, aki
a zsidó néplélek legfinomabb rezgéseit is megérzi.
Az antiszemitizmus ellen tartott beszédében is
erővel és eleganciával forgatja a szó pengéjét. A
néppszichológia fegyvertárából hozott fegyverekkel
küzd az általánosan felkapott antiszemita fajelmé-
let ellen.

*

Mikor Lazarus akadémiai működése
színteréről visszavonult, visszatért újra
oda, ahonnan kiindult. Életének utolsó
tiz évét a zsidó tudománynak szen-
telte; életének utolsó szép érett gyü-
mölcset az Úr oltárára tette le. A nép-
pszichológia, mint már említettük, a
zsidó világnézet egyik szükségszerű
következménye, most pedig Lazarus a
néppszichológiai módszert a zsidó tu-
dományra is alkalmazta. 1894-ben —
hetvenéves jubileuma alkalmából —
megajándékozta a zsidó tudományt a
„Jeremiás próféta“ című művével, aki
szerinte a legnagyobb próféta s a leg-
nagyobb tragikus hős.

Utolsó és talán legszebb műve „A
zsidóság etikája“, melynek második része
csak halála után jelent meg. A homályba
burkolt, a más vallásúaktól félreismert
zsidó etikának aranyzajú tolmácsa
lett. Semmiféle polémiaiba nem bocsát-
kozik. Pusztá tényeket és tanokat vonul

A resicabányai zsidó templom. Épült 1912-ben. La synagogue de Resicabánya. Bâtie en 1912.
Tervezte: Spitzer Vilmos, építette Merbl Arnold. Architect: Vilian Spitzer et Arnaud Merbl.

tat fel. A tények beszéljenek. „Ha oltárt emelsz az Örökkévalónak, ne emelj föléje kardot, mert ha kardodat emeled föléje, megfertőzteted azt.” Kimutatja, hogy az új etikának legújabb alapelveit, mint a Kant féle kategóriái imperatívust, az erkölcsi törvény autonómiáját, a cselekedet szabadságát, a zsidó etika mind ismerte. Hatalmas fejezetekben, paragrafusokba osztva, tárgyalja a zsidó etika forrásait, elveit, univerzalizmusát, útjait stb. A zsidó etika csak szociális lehet. A zsidó családi életben, melyet Izraelben oly bensősegesen ápolnak, a zsidó szellem kontinuitásának forrását látta.

„Ha az isteni gondviselés szeret egy népet, akkor jó és nagy embereit hosszú élettel áldja meg, mert nemcsak azzal hoznak áldást népükre, hogy jót és nagyot teremtenek, hanem azzal is, hogy a fiatalság nekik irigységnélküli odaadást, hálás kegyeletet szentel. Mert a kegyelet serkentése oly morális erő, mely jóval magasabban áll sok gazdasági értéknél.”

Lazarus eme arany szava a szó legszebb értelmében teljesebbé ment saját magán. Térjünk hát vissza Lazarushoz, s nézzük életének szép alkonyát.

1894-ben meghalt felesége. Később egybekelt tanítványával, a zsidó hitre tért, ismeretes írónővel, Nahida Remivel. Meránba költözött, ott a tulajdonát képező villájában az örökzöld fenyőfák árnyékában, távol a világ zajától, csendes, tudományos munkásságnak élt. Ott dolgozott „a zsidó etikáján” s felesége Nahida segített neki bibliai s talmudi idézések keresésében.

Aki őt látta, anélkül hogy ismerte volna, hosszú, hullámzó ezüst hajával, átszellemült arcával, önkéntelenül kalapjához nyult, hogy a bölcsesség fenségének hódoljon. Több helyen még zsidó tudományos előadásokat tartott. Hatalmas szellemének utolsó fellobbanásai voltak azok. Néha Nahida is lépett a porondra, előadván megtérésének érdekes történetét. A szakadatlan munka, az évek terhe végre szétrombolták Lazarus erős testalkatát. Peszách ünnepén, 5663-ban lehelte ki nemes lelkét. Sirja márványabláját ékesíti életének jelszava: „Treu und frei”.

Lazarus életében és írásaiban a zsidó néplelek ragyogó tisztasága tükröződik. Minden művéből az embereket egyesítő humanizmusnak magasztos eszméje csendül felénk.

Csalódások — ezekben is volt része — nem zavarták meg tetteinek ritmusát, lényének harmóniáját, kedélyének optimizmusát. Lazarust csak saját szavaival lehet jellemezni. Párhuzamot von Spinoza s Mendelssohn között: „Spinoza — azt mondja Lazarus — magányos, rideg, égbetörő hegykúp vagy vulkán, melynek lejtőin Goethe tenyésztette fenséges költészetének venyigéjét; de néha hiányos megértés következtében a materia-

lizmus s fatalizmus hatalmas lávaárjaival rettentő pusztításokat vitt véghez. Mendelssohn pedig — s ezeket a szavakat magára Lazarusra is alkalmazhatjuk — békésen elnyúló hegylánchoz hasonlít, idillikus szépségekkel egyesítve, vagy a Libanonhoz, mely égbetör ugyan, magas hórégiókba, de szép erdőkkel van tarkítva, vidámsággal telítve. Ott teremnek a cédrusok, melyekből Isten házát építik.”

BARÁTH ALBERT: BÜNBÁNAT.

Uram, érzem, hogy közelg az éjjel,
Ki akarok békülni Teveled.
Dacos fejem Előtted porba hajtom,
Uram, érzem: az éjjel közeleg.

A szemeim parázna villogását
Eltompította már a könnyes bánat,
Kézem ökölbe hasztalan szorítom,
Lesujtani sosem fogok vele:
A szívemben szelid nyugalom támadt.

Pedig szép volt . . . mellet-feszítve állni
Az életem kiugró szirtfokán,
Kócos hajam a szél borzolta széjjel . . .
S most — — rám borul a szörnyű éjjel
Jaj, mi lesz vélem és mi lesz a dallal
Mely vad volt mindig, garázda és pogány?

Jaj, mi lesz vélem? Gyöngé, gyöngé voltam,
Kemény göröngyön én is elbotoltam
S röghöz tapadtam, úgy mint annyi más.
Én büszke mellem összehorpadt
S belőle lassan szakadoz föl
A visszafojtott, remegő sírás.

Uram, most érzem: itt a végem,
Uram, ne légy szigorú vélem,
Nyujtsad felém a bocsánat gyümölcsét,
S kelyhét az enyhet adó irgalomnak
Szomjuhozó ajkamtól el ne vedd,
Uram, hisz a Te szegény szolgád
Már életében annyit szenvedett.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha káveházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt.

BIBLIA. ÉLETE

KOVA ALBERT: MEZEY SÁNDOR.

gy szeretnék írni róla, hogy senki észre ne vegye azt a bár halk, de mégis nyugtalan érzékenységet, amely nem méltó az ő irodalmi alakjának megrajzolásához. Mert Mezey Sándor biblikussága nem visszatérés az ősi formához, hanem azon a talajon való virágzás, amely háromezer éven keresztül meg-megőrizte az ő életének elvülhetetlen irmagvát. Ez a minden időben újból-újából pattanó irmag: a zene, amely csak abban a lélekben hajnalodik fel, amelyre teljesen ráborult a történelmi zsidó tragikum góluszi szomorúsága. Mezey versei: a gólusz kohójában átpróbált lélek fölényes szenvedése, amely túlhangosnak találná a szót a maga lírájának kifejezésére. Az ő fájdalma: arisztokrácia, amely még a természet iránti rajongásában is halk, lábujjhegyen járó ritmussal jelzi útját.

Mezey Sándornak a magyar lírában való megjelenése nem történt a forradalom jegyében. Mezey és forradalom: kissé paradoxonszerűen hangzik. És mégis hiányos volna eme, bár nem adatszerű jellemzés, ha nem kötném le a tény: a zenei kifejezések és a velük járó zenei hangulatszerű finomságok a magyar lírába való belesimulása: Mezey Sándor missziója volt. Misszionak mondom s nem érdemnek; érdemnek csak akkor látnám az ő poézisét, ha az a hatás, amellyel azt a halkléptű, túlfinomult iskoláját fejlesztette ki ennek a lelkesítő lírának, mondom, ha az a hatás olyan egyéneket pattantott volna ki maga körül, akik ezt az iskolát tovább fejlesztették volna. De Mezey még ma is, miután az ő egyéni formái már-már általánossá lettek: továbbra is szuverén ura maradt ennek az iskolának. És ami önála lélek, termékeny öntudatosság, másnál nem fejlődött tovább az ösztönszerű törekvésnél.

Ennek pedig egyszerű és egyedüli magyarázata az a bibliai hatás, amely Mezey poézisének nem körülpárálló atmoszféraként érződik, hanem mint szükségyszerűség és bensőség: életrehívás.

Mezey versei fejlődési stádiumai szerint osztódhatnak fel. Azok a bibliai ráeszmélések, amelyek a „Tüzek” című kötetében (1907) az egyes versek biblikus témáiban nyilvánultak, később megszűntek csupán intuitíve működni benne. Bár ezek sem a téma kedvéért születtek, hanem tisztán a biblikus levegő zsongó, messziről ígérő hangjaért. Ilyen a „József” című verse, amelyben József s Putifárné örök-bájos, de talánszerű legendáját vonja be a maga természetes, tehát önmagától

Le poète Alexandre Mezey.

Mezey Sándor.

megoldódó lírájával. József itt nem áll rideg, tiltakozó, tehát természetellenes férfiként. Mezey Sándor Józsefe: a gileádi mezőkön nevelkedett ifjú, akinek messzeálmodó szeme a legragyogóbb egyiptusi asszonybájt sem veheti észre:

Mert van Gileádba egy szőke leánya,
Ha jár a mezőn, dal, lepke kíséri,
És nincs az a börtön, mit el ne viselnék
Egy mosolyáért, mely arcomat éri ...
(Tüzek, 13. old.).

Ha végig olvassuk ezt a verset, nem nehéz észrevennünk, hogy a téma itt csak másodlagos valami. Ami ennek a versnek a lelke, az a levegője, a zenéje. Ugyanígy a „Jefte lánya” című verse is. Sok poétánk próbálkozott már ezzel a témával, de Mezey sikerének titka az, hogy ő nem ragadta ki a témát a bibliából, hanem a maga éterikus keleti miliójében élte át. Abban a milióban, ahol a lány nemcsak csókos ajkát nyújtja szerelmesének, de lelkét is annak eszmeoltárára. Jefte lánya nemcsak az ifjúságot hagyja itt népe teljes győzelmének a jegyében, de — szerelmesét is; de viszont az élet feláldozása nem fáj neki: azt más is odaadja népéért:

A rám mosolygó színes ifjúságot —
Te légy tanum, hogy én meg nem sírtam.

Hanem kertje tövén, a rózsafái alatt sétáló
pásztort . . .

Mondd meg neki: az ő nevét rebegetem,
Mikor végső imám susogta ajkam,
S egy könnyem volt a büszke pillanatban,
És érte hullt, midőn halálba mentem . . .

(U. o. 23. old.).

De Mezey Sándor biblikussága és annak zenéje nem szűnik meg a bibliai témával. A görög mitológiából kölcsönzött versei épp olyan biblikusak, épp olyan keletiek, akár formában, akár megérzésben, mint például azok a zsoltárok, amelyek magát a biblia szövegét tartalmazzák. És a „Promotheusz“ épp úgy magánviseli Mezey balzsamittas, majd a végtelenbe zenélő egyéniségét, akár csak azok a „Melódiák“, amelyek az ő saját lelkét ragyogtatják a legátlátszóbb, rezgő keleti verőfényben.

Igen érdekes és a lírikus fejlődésre leskelődőnek igen tanulságos az az átsimulás, amellyel Mezey egészen öntudatlanul bár, de törvényszerűen túl-emelkedik a biblikus témaságon és azután annak teljesen kialakult és átfinomult alakjaként bontakozik ki a „Keleti szimfóniák“ című ciklusában. Már az „Eszter“ jében és a „Variációk egy régi zsoltár felett“ című versében érezni kezdjük ezt az utat, amelyben Mezey a biblia témáit és alakjainak életét a magáévá avatja és ahol már nem is őket halljuk beszélni, hanem magát a már bibliai hössz finomult poétát. Az ő keleti szimfóniái egészen külön helyen állnak a magyar irodalomban. Ezekben a szimfóniában két világérzés ölelkezik össze: a forró, konok és szenvedésében is türelmetlen öskeleti zsidóharcos és a kétezer éves martíromságon keresztül elmélyült és elhalkult zsoltároslélek, aki karosszéki, délutáni álmaiban éli a maga ősi világát, amelyben együtt vibrál a schumann-i és mozart-i zene a dávidi zsoltárok hangjaival. Valami mámorító és gyógyító komplexuma ez a zsidóvér összérzéseinek, amelyek tragikus megadással rezdülnek keresztül a világ-fájdalom örökkévalóságán.

Kanaán völgyén bort szüreteltek,
Lobogtak a csókok, ragyogtak a kelyhek,
Sáronban regénél szebb volt a valóság.

Én is ott jártam, én is ott éltem,
Vártam, de nem jött senkise értem.

(Keleti szimfónia.)

Ezeknek a keleti hangoknak mintegy szimfonikus harmóniáját képezi a poéta „Keleti szimfónia“ című ciklusának III. tételle (Scherzo) és IV. tételle (Allegro vivace).

Volt nekem egyszer egy kis gödölyém,
Ugy kapta és adta örökbe apám.
Sápadt, szomorú fény ült a szemén
S ezüst pici csengő csengett a nyakán —
Kis gödölyém, kicsi kis gödölyém — — —

(III. tétel.)

A „kis gödölye“ bájos allegóriája Mezey versében történelmi patinát von maga körül és a peszachi melódiák itt zsongó életre kelnek. A IV. tétel, amelyet a poéta a Naphoz ír, pedig a legkeletibb zsidó óda. Teljesen biblikus: stílusban, formában, zenében és felfogásban. Szinte szembe-tűnő az a különbség, amely ezt az ódát Rostand hasonló ódáján keresztül a bibliai magasba emeli.

És mégis: Mezey pesszimista is tud lenni; de megint csak a maga módja szerint: csöndesen, mélyen és megvigasztalóan.

Volt egy nefelejcssem: eltűnt az avarban,
Hívott egy vitorlás: széthullt a viharban,
Szárnyas rohanások, lázas lobogások . . .
Gangesz vize mellett egy sírt még megásók —
Apátok, a nagy Nap, ott áll meg egy délbén:
Kérdjétek meg tőle, hogy én minek égtem?

Ezt a lírai kérdést mi, akik Mezey életét közelebbről érezzük, csakis annak vehetjük: lírának. Mert Mezey Sándor zeneisége nemcsak verseiből cseng felénk, hanem azokból a zsidó életét sikrázó publicisztikai írásaiból is, amelyekkel a magyar zsidóság harcterére lépett alig egy ifjúsági évtizeddel ezelőtt. A biblia ezüstpajzsos és zsoltárhimnuszos harcosainak a zenéje ez, amely mindig a győzelem jegyében indul útnak a lélek felé.

MORRIS ROSENFELD: GOLUSZ-MARSCH.

Allegro

Mit dem Wan-der-stab in der Hand uhn a
Heim in uhn a Sand uhn a Goj-el
uhn a Freund uhn a Mor-gen uhn a Heint nit ge-
dul-det nor ge-jugt wie ge-nächtigt nit ge-
tugt *mf* im-mer Weh, Weh, Weh, im-mer
geh, geh, geh, im-mer span, span, span, kolsman ko-jach is far-han im-mer
Weh, Weh, Weh, im-mer geh, geh, geh, im-mer
span, span, span kolsman ko-jach is far-han.

REGÉNY.

KACZER ILLES: KHAFRIT, AZ ÉGYIPTOMI ASSZONY.

— BIBLIAI REGÉNY. —

MYLITTA SZENTJEL.

Az Észak-kapun át érkezett Jeruzsálembe Elpaál, Khafrít és egész Thirsa. A fejedelem és egynémely fegyveres legénye lóháton, Thirsabeli feleségei himbáló tevéken, a gyalogfutó harcosok és Thirsa tizezei gyalog. Az egyiptomi asszony mennyezetes széke ezúttal nem rabszolgák vállain rengett, hanem egy oszlopos áfrikai elefánt hátán. Khafrít éreztetni akarta elsőbbségét férjeura többi hitveseivel szemben, akik az öltözékek, ékszerek és illatszerek pompájában utólni és itt-ott felülmúlni próbálták. Ezért hozatta Nubiából az ormányos állatóriást: hadd lássa Jeruzsálem és egész Izráel, hogy Elpaálnak ő az első, az igazi asszonya, a többi csak váltóruha, csak hetyke cifraság: fitogtatása a dúslakodó testi erőnek s a gazdag jómódnak.

Nyakában az agyaras kolosszusnak nyargalt a szerecsen kormányosa, aki mintha hajó orrán ült volna kezében kormánylapáttal, komoly magahitsséggel bökdösött hol előre, hol hátra hosszú hegyes botjával. Az elefánt vastag bőrének kellett ez a folytonos csiklandozás s az állat erőteljes, vidám trappban léptetett a muzsikás énekszóval menetelő zarándokserég élén.

Jédutunt kivéve, valamennyien eljöttek a fejedelem udvarbelijeit. Khafrítot szolgálóleányai és rabasszonyai is elkísérték. És Pótif, a nőfi pap és Hótep, a csillagnéző Méroebeli és az az egy két egyiptomi, kik a thirsai udvarban éltek.

Jédutun miatt, aki nem volt az érkezők között, egész úton gyűlölséges indulatok sutorogtak Khafrítban. Az egyiptomi nő szertelen szerelme elérte a határt, ahol a tomboló gyűlölet kezdődik. Amikor a thirsai ötvös eldobta őt magától és Putifárnéhoz hasonlította, izzó haragott érzett és bosszúra gondolt. Szobájába rejtezkedett és órákhosszat keverte a színtelen vagy halovány színű, ízetlen és szagfosztott mérgeket, miket ujjperecnyi szelencékben hozott magával Nőfből. Száz módot is kieszelt, hogyan adassa be a megtorló cseppeket a Manassebélinek. Már-már látta maga előtt a hatalmas férfiút elaszva és összetöporodve a halál kínjaitól, de megijedt ettől a látomástól és eldobta a szörnyű tubusokat. Napokig sirt és tétovázott, azután megint erősen foglalkoztatta a bosszú. A halálba kell küldeni

Jédutunt, mert nem érti az életet. A halálba fogja küldeni, mert mélyen megalázta, mert legforróbb remegését csúfsággal illette . . . Töröket szedett elő holmijai közül és próbálgatott bänni velük zárt ajtóit mögött; behúnyta a szemét s neki-nekirontott a cédrusdeszkával bélelt falnak. De a fal előtt egy arasznyira mindig megállott, szűrni nem mert; mintha csakugyan ott állott volna Jédutun, akinek szánva volt a gyílok. Khafrít érezte, hogy erőtelen az ilyesmihez és lassankint lemondott róla, hogy maga végezzen a meggyűlölt férfiúval. Majd másként — vívódott — majd keres valakit, aki izmos és merész: megvív Jédutunnal és megöli. De hiába sorakoztatta maga elé Egyiptom és Kanaán minden látott óriását: nem bízott a dolog sikerében. Jédutun mindnél erősebb — állapította meg rendszerint és váltakozva lázongott benne a határtalan szerelem s a végtelen gyűlölet.

De a gyűlölet felülkerekedett benne, mert kezdte áltatni magát Khafrít, hogy Elpaált szereti. Naponta újabb erőnyeit fedezte fel a fejedelemnek és hálás volt érte, hogy ez fajnő asszonyain keresztül is csak őt szereti, az egyiptomi asszonyt. S amikor egyszer-máskor megint csak Jédutunról álmodozott, utána lelkiismeretfurdalása volt és korholta magát az idegen férfiú miatt. Ilyenkor megizmosodott benne a sötét gondolat, hogy a thirsai ötvösnek meg kell halnia, nehogy megint úrrá legyen a szerelmén, ami egyedül Elpaált illeti.

Most, hogy Jeruzsálembe vonult egész Thirsa, csaknem sirt a dühtől Khafrít, hogy Jédutun elmaradt a fejedelem mellől. Úgy érezte, hogy rengő léptű mennyezet-hordozója, amely őt jámbor alázattal ismeri el úrnőjéül, szolgálatába szegődnek bosszújának is és eltiporná Jédutunt. Finom hegyes törét az elefánt hátába döfné s a megvadult állatot rábószítené a fegyveresek hadnagyrára, aki elől szokott lovagolni a fejedelmi menet élén. A gyilkos ormány szorosan körülgűrűzné a büszke embert, megcsóválná párszor az ijesztő agyarak fölött, a földhöz vágná bőszen, mint egy konokhéjú diót. S amit a vaskos ormány megkezdett, elvégeznék a mázsás lábak: ronccsá ropantanák a férfiú érces mellkasát. S ő gyönyörrel nézne: mint tusakszik az erős vitéz a halálos rémülettel s a rémületes halállal.

Jeruzsálemben is alig tudott egyébbel foglalkozni Khafrít. Koholgatta egyre, hogy valamelyik utcában eléje bukkan Jédutun s ő reá ingerli félelmes erejű hatását. Belül valahogy nem nagyon bízott ebben a bosszútervben: nagyon kalandosnak érezte és bizonytalannak. De mert Jédutun amúgy sem mutatkozott, apróra kieszelte: hogyan fogja intézni a párviadalt az ormányos állat és a thirsai óriás között.

A jerusalemi utca ezerféle lármája csak akkor ébresztette fel Khafrít figyelmét, amikor egy szűkebb síkatorban elakadt a thirsai zarándokság.

Kiáltozó, tarka sokadalom jött szembe, gyalogos férfiak, nők és sivalkodó gyerkőcök tömege, amely az élesen recsegő trombiták szavára nőttön-nőtt és elzárta az utcát. A két menet megállott egymással szemközt, a népcsődítő trombiták a magasba szöktették a hangot, cifrázták pár pillanatra, azután hirtelen elhallgattak.

Rikító nőruhás, élénk színekkel kifestett férfiak kerültek elő a tömegből: siriai és Hámát-béli vándor-papok, kik férfiasságukat Mylittának ajándékozták s ezért szent embereknek mondták őket a Baál-imádó kanaániták. Ugrálva, táncos léptekkel, nők módjára ingatva csípőjüket lejtettek elő a feníciai istennő szentjei s a báméskodó csődület öblössé tágult körülöttük, mint egy ásitó oroszlán torok. Egy sárga selyembe öltözött kédes, kinek sárga selyem turbán volt a fejére csavarva, felgyűrte ruhája ujját egészen válig, meztelen karját a levegőbe nyújtotta és sivar, rikoltozó hangon elpanaszolta bűneit:

— En egy alávaló tolvaj vagyok, mert megfosztottam Mylittát, az élet istennőjét. Jaj nekem!

Rövid, hegyes karddal beledöfött a karjába, hogy csak úgy föcskölt jobbra-balra a vére. A papok üvöltően kiáltottak:

— Tolvaj, tolvaj! Mylitta tolvaja!

— Jaj nekem — folytatta a turbános — mert a hatalmas és rettenetes Baál istent káromoltam!

Ismét belehasogatott a karja húzába, a tarka tábor dühvel ordította:

— Istenkáromló! Szidalmazója a rettentő Baálnak!

— És ő jaj, isteni tüzeket fojtogattam; a hatalmas Moloch kemencéje tüzet.

— Moloch gyilkosa! — szidták Baál szentjei s a kédes újabb vért eresztett.

Amire kilenc főbűnét előszámlálta s a tizenhét albűnét, melyek többnyire képzelt és koholt bűnök voltak: karja, lába, melle, ruhája egy vér volt immár. Ekkor térdre hullott és tajtékos szájjal, felszóval jósolni kezdett a népnek.

A népcsődület, meg a vándorpapok fülsértő lármával kísérték a jóslást. A nép között sok volt a siriai, sóbai és kanaánita csöcselék s ugyancsak jónéhány jerusalemi jebuzeus, s a néptömeg azért zsívajgott, hogy az istenek ne hallják az átkot, ha netán átkot jósol a turbános férfi. A szent papok viszont azért csaptak lármát, hátha áldást szór a társuk: ne hallják meg az istenek, mert a földnek kín kell és sanyargatás, nem pedig boldogság és jólét.

Az üvöltő had csak akkor hallgatott el, amikor a habzó száju kédes elbágyadt, összerogyott s eltorzult feje a porba hanyatlott. Társai nem törődtek vele, ott hagyták a földön. A népet sem érdekelt továbbra: várta az új látnivalót.

A Baálok papjai közül előlépett egy bökön-tösű férfi, s ugyancsak női mozdulatokkal az előtérbe táncolt. Furcsa, rövid éneket mondott, in-

kább mondta, mint énekelte, kilencet lépett előre, kilencet hátra, kilencet tapsolt, kilencszer forgott a saruja sarkán, aztán megrázta magát s a testéről, bő ruhája alul nagy, vaskos kígyó hullott a porba, szinte élettelenül, mint egy kötélcsomó, mint egy óriási tekeredett karkötő. A bőruhájú hosszú flótát húzott végig a szájaszélén s különös, zümmögő nótát fűtt rajta. A kígyónak omladozni kezdtek a tekercsei s lassan-lassan fölfelé nyújtogatta keskeny fejét. Az egyik nőruhás férfi tamburint vett elő és kísérte a flótát. A kígyó elevebb lett. Erről újabb hangszerek elegyedtek a zeneszóba, sípok, lármás csörgettyúk, pörlekedő dobok és egy elefántmedencéből készült óriási cimbalom. S a pettyes-sávós testű szörnyeteg a farkára ágaskodva gyűrűzött, kerengett, kavargott a magasba.

A nézők ajakán ámulat kiáltozott s a feníciai kígyóbüvölők, Mylitta nőruhába öltözött papjai maguk is utánózni próbálták a kígyó tekergő táncát. A porba guggolva s a magasba ágaskodva kerengeni kezdtek a néma táncú szörny körül, előbb lassan, aztán hevesen, kiáltó énekekkel vadították magukat, övükről korbácsot akasztottak le, azzal ostromozták a testüket, mintha önmagát hajszolná volna mindegyik a gyorsabb-gyorsabb táncra. A forgatag mind vadabb lett; egész sereg hadíruhás amazon, Astaroth férfias papnői, keveredett a gallok közé, ezek nyertettek mint a csatalovak, lihegtek, mint az egymásba fenekedő hadbeli harcosok, fogukkal, körmükkel a ruhájukat szaggatták, s a husukat tépték-marták, hogy csak úgy habzott a szájuk, csak úgy sercegett vonagló testükről a vér. Nehányan a szent kergületben éles késeket és töröket lóbáltak és kiáltva hívták a fiatal férfiakat, hogy jöjjenek, csonkítsák meg magukat és áldozzák fel férfiasságukat a millió szerelmek kéjét szomjuhozó Mylittának.

A látvány rettenetes volt. Az elüllevő thirsaiak, különösen a nők reszkető izgalommal bámulták a feníciai vándorpapok szent örületét. Khafritot is elhagyta a nyugalma, mert a táncoló kígyó látán remegőn nyugtalankodott alatta a százmázsás elefánt. A nyakában ülő szolga erősen fékezte, de az egyébként szelíd állatot nagyon felbőszítették a látottak: a gyűrűző kígyó, a kavargó tömeg, a kések, a korbácsok meg a vér. Utóljára már nem lehetett túrtöztetni, hatalmasan megrázta magát és ledobta a nyakában kuporgót. Azután közéje rontott a kerengő kédeseknek és amazonoknak. Egy tarka köntösű férfit felkapott, meglóbálta és a tömeg közé hajtotta. Iramodott egyet és reátaposott a táncoló elbágyadt kígyóra. Azután mindjobban nekidühödve közéje vetette magát a síkoltozó népségnek.

Szörnyű gabalyodás támadt. Mylitta papjai szent tébollyal vetették magukat az elefánt elé, az amazonok kardot rántottak ellene, a férfiak öklöző tolongással menekültek, a gyerekhad vison-

gott, az asszony nép ájúlózott. A thirsai fegyveresek hiába iparkodtak a rendet helyreállítani, a lovak is megvadultak s a jámbor öszvérek is mintha csak tüzes taplót dugtak volna a fülükbe, rugkapáltak s ide-oda futkostak. És az elefánt örült ugrásokkal vágatott a feníciai csöcseléken keresztül a halálravált Khafrittal.

Az egyiptomi nő sóhajtozva, dideregve, vacogó ijedelemmel kapaszkodott a nagyokat zökkenő mennyezetes szék karjába, fejét hátrafordította s kerekrenyilt szeme esengőn nézett Elpaál felé. De hasztalanul: thirsai oldalról nem jöhetett segítség. A fejedelem utána akart rugtatni az elragadt elefántnak, ám a tömeg bezárult a továiramló állat mögött s a szűk síkátorban lehetetlen volt előre jutni. A tevéken ülő asszonyokkal is baj volt, jajveszékeltek, nyögtek, rosszullét környékezte őket és Léa elájult az izgalomtól.

A SZABADÍTÓ.

Már keresztülvergődött a szűk síkátoron a megbomlott elefánt s épp a harmadik utcába fordult, ahol szabadabb volt a tér, amikor szemközt vele egy ifjú lovas érkezett nyargalvást. A fiatal férfiú a mennyezet s a rohanva közelgő állatóriás látán meghökkent, majd kirántotta a kardját s elébe szöktetett az ingerült ormányosnak. Amaz pár pillanatig bőszi irammal robogott előre, aztán — talán a villogó acéltól elkáprázva — hirtelen megtorpadt. Ormányát azonban fenyegetően emelte magasra, mintha párviadalra készült volna a súlyos pallos ellen.

Maga a fegyveres is megállott. Nehéz kardját fennen csillogtatta, vakmerően és viaskodásra készen. Azután lassudan, ahogy az állat lefelé könyitotta az ormányát: sujtásra emelt kétélűjét behúzta s a hüvelyébe dugta. Meghajolt nyergében, mélyen, csaknem a lóva sörényes nyakáig és Khafrithoz, aki még mindig ijedten pihegett, szólott ilyenképen:

— Elpaál fejedelmi asszonyát békével köszönti készséges szolgája, Jérobeám, Nébátnak fia.

Khafriton csak most kezdett elhatalmasodni a kiállott izgalom. Félig elaléltnan dült hátra székén és bágyadtan súgta:

— Elpaálhoz . . . Elpaálhoz . . . Vigyél Elpaálhoz, vitéz.

Arca halovány volt s a szeme lázasan zsarátló, mint a csillagok szíve. Ajaka, mely vérzően piros volt, vonaglott; vékony rózsás orrcimpája remegett, mint szélben a rózsaszírom. És ez az ijedt, remegő asszony rettenetesnek tűnt fel most Jérobeámnak. A gyenge, halk, félős hangjából rémületes erők keltek és megfélemlítették a fiatal fegyverest. Mindig szívébe ütött a döbbenet, akár hányszor gondolt rá, hogy beszélni fog hozzá Khafrít és most, hogy hallotta pár töredezett szavát, eszébe jutott a félszemű Hánon egyik éneke, hogy „a szerelmetes asszony szép, mint a pirakat és rettenetes, mint egy zászlós tábor.”

— Elpaálhoz? — kérdezte Jérobeám s a saját hangjától és a fejedelem nevétől kissé nekibátorodott. — Hol hagyta Elpaált, óh fejedelmi asszony?

Khafrít nem szólt, csak mutatta az utcát, ahonnan kifordult. Jérobeám az elefánt oldalához rugtatott, néhány nógató indulatszót kiáltott az állatnak, meg is ostorozta a vékonyát, de a roppant lábak, mintha csak a földbe épített oszlopok lettek volna, nem mozdultak. Kardja markolatához nyúlt, de csak babrált a fegyverrel, használni nem merte: hátha ismét elvadul az állat a drága teherrel. Körüllovagolta párszor a csökönyös vadat és kimelegedett, megzavarodott. Khafrít bizonyosan neveti a gyámoltalanságát — gondolta s az arcába szökött a vér. Most már nem tétozott: kirántotta a kétélűt. Épp döfni akart véle, amikor futva-sántikálva megérkezett az agyaras kolosszus szerezsen szolgája.

A verejtékes arcú ember már jó messze édes fület szedett elő övéből és futtában az elefánt felé dobálta. Az ormányos ügyesen elkapdosta s a szájába hajigálta a csemegét. Az édesség szemmeláthatólag nyugodttá tette a felzaklatott állatóriást, mint ahogy a nyugtalan tengert lecsendesíti az olaj. S a szolgát mire ez hozzáért, jámboran, szinte vidáman fogadta, övön ragadta és szép rendben a nyakába ültette.

Jérobeám ráparancsolt a szolgára, hogy vezesse vissza Khafrítot Elpaálhoz. De a vaskos ajakú siránkozni kezdett, hogy a kész halálba küldik. Az elefánt ismét megvadul, ott ahol egyszer felbőszítették. Khafrít is rémülten ellenezte a dolgot:

— Ne, ne, ne forduljunk vissza. Inkább várni fogok, míg ideér Elpaál. Ő vitéz, ha talán elmennél hozzá és megmondanád, hogy itt vagyok, jöjjön értem . . .

Ez a félénk hang, ez a sóhajjal szakadó esengés úgy csengett a fülébe Jérobeámnak, mint valami kemény vezéri parancs; némán meghajlott és megvesszőzte a lovát. Ismét úgy érezte, hogy az asszony olyan, mint egy rettenetes zászlós tábor s ő egyedül sohasem tudna megvívni Khafrittal. Sohasem tudná hatalmába ejteni, mert egy-maga hitvány féreg ezzel a győzedelmes asszonnyal szemben. És aki egymaga nekimegy tizezernek, bolond az vagy életét utáló, mert nevetséget szerez vagy halált.

Lázította ez a gondolat és tovanyargaltában hirtelen felkiáltott:

— Zászlós tábor ellen zászlós tábor! . . .

Kirántotta kardját és harcos szenvedéllyel meglegette. Mintha hadakat vezetett volna egy szembejövő sereg ellen és mintha a háta mögött félelmes csapatok dübörögtek volna. Jérobeám valósággal látta ezeket a nemlévő armádiákat és hatalmas seregek hadnagyának érezte magát. És e fegyveres sokadalom élén vonúl éllene a zászlós tábornak a rettenetesnek és diadalmaskodik. Khafrít

rit meghajtja a zászlót, ő elébe vágat és fennen kiáltja:

— Én is olyan vagyok immár, mint te: nagy és rettenetes; előbb te győzedelmeskedtél rajtam most én győztelek meg téged. Akarlak, kívánlak, elragadlak, enyém vagy. Hatalmamból soha ki nem eresztelek.

Elpaál vágatott elébe néhány thirsaí fegyverese élén és Jérobeám meghökkent. A fejedelem fenyegető nyargalással közeledett, mintha épp vele akarna megvívni. Mintha messziről látná a gondolatát, mely ott ragyog a kinyújtott szablyán: Khafritért minden halálon át! Ime az első halál már jön is. Erősen megmarkolta a kardját. De csakhamar ráeszmél, hogy Elpaál bizonyára az elvadult elefántot hajszolja. Röstelkedve hüvelyébe csúsztatta acélját s a thirsaíak elé rúgta, elmondta pár szóval a történeteket és hirtelen adta, hogy Khafrit teljes biztonságban várja a szomszéd utcában fejedelmi férjét.

Csaknem megölte Elpaál:

— Derék vitéz vagy Jérobeám! . . . És most menj kérlek tüstént, végy magad mellé vitézeim közül kettőt, Elámot és Semáját; siessetek a háborgás síkatorába, ott szükség van reátok. Csinaljatok egy kis rendet és ügyeljete ottmaradt asszonyaimra.

Elpaálék elnyargaltak s a három fegyveres a sokadalmas utca felé nógatta lovát. Utközben Semája elmesélte, mi történt a szomszéd síkatorban, főként azt, hogy Hámát papjai vadították meg Khafrit elefántjait, amely kis hía, hogy nem a halálba nyargalt a fejedelemasszonnyal.

Csak most döbbsen meg igazán Jérobeám. Mi lett volna, ha megtörténik a szerencsétlenség? Ha a föllázadt vadállat falhoz csapja a mennyezetet, vagy ha az utca kövéhez vágja és keresztül gázol a drágálatos asszonyon. Ó a cél, a küzdelem, az élet s ha ő meghalt . . . Gondolni se merte tovább. Fegyveréhez markolt, összeszorította fogát s a szívében véres indulatok hadakoztak Mylitta szentjeivel.

VÉR, ÁTOK ÉS ÁLDÁS.

A három fegyveres alig tudott ölnyi ösvényt kieroszakolni a nagy néprengetégekben; a csödület nőttön-nőtt s minden talpalattnyi helyet elfoglalt. Sírja és Hámát szentjei, a papok és amazonok még mindig ott tarkállottak a thirsaíak és jérusálemiek közé ékelten, bár most már csendben voltak. Csendben voltak, mert egy kemény férfihang harsogott fölöttük, egy számaron ülő emberé, akiről senki sem tudta, hogyan került a szorongó emberáradat kellős közepébe.

Ahija volt, a sílói próféta, aki harsányan, ám mégis némi megilletődött szelidséggel kiáltotta Jérusálem füleibe a terhes próféciákat:

— Jérusálem, te nagy, te zengő csudaváros, tömd be füleidet viasszal, mert nyelvüket pergetik Hámát eszelősei; az ő szavuk tövis, tör és

megsebesítő nyíl. Ó Jérusálem, Juda kívánatos menyasszonya, Izráel szépséges leánya, fedezd bé szemeidet és ne nézzed a Baálok tántorgóit, Mylitta vérrel fertéztetteit, Astarte olcsó paráznait. Mert mérges kígyók a pogányok szentjei, halálos fogú baziliskus kígyók, kik ellen semmi varázslás nem használ. Fordulj el ó Város, a hazugság isteneitől, kiknek szemeik vannak és nem látnak, füleik vannak és nem hallanak, kezeik vannak és nem tapogathatnak, torkaik vagynak és nem üvölthetnek. Fordíts hátat nekik, ó Jérusálem, fordíts hátat nekik világos nappal, míg reád a jó-ságos Elóhim édes napja világít. Mert akkor jaj neked, ha reádgerjed az Úr kemény búsulása. Jaj neked, ó városok csudálatosa, ha már elhanyatlott a nap és meghosszabbultak az estvéli árnyak. Megtöltelek benneteket nehéz félelemmel, — ezt mondja az Úr — rettegést borítok szíveitekre, hogyha idegen istenek útait járjátok, ha fölcserélték engem a bolondok, tántorgók és paráznák isteneivel. Jaj akkor néked óh Jérusálem, jaj neked te ékes, te tökéletes város, felhág a halál a te ablakaidra, bémegy a palotáidba, hogy elveszesse szép asszonyaidat, kicsiny gyermekeidet. És megreszegedik a föld vérrel, a ti véretekkel és bételik a por kövérséggel, a jérusálemi népek zsírjával.

Mélységes csend volt, míg a próféta beszélt s a szíveket félelem pihegettette. A jérusálemiekhez intézte szavait Ahija, de mélytűző szemét Sírja és Hámát szentjein tartotta és a tarkaruhájú népség hangtalan volt, de nyugtalan, mint a sávós tigrisek, miket a szelídítő-mester mágusi nézése tart féken. De mihelyt elhaltak az ígék s a számar is megfordult, fölszabadultak a leláncolt indulatok s az idegenek között morajlani kezdett a kítőző zivatar. A selyemturbános kédes főlemelkedett a porból, szederjésen és krétafehéren, mintha sirból kelt volna ki és színtelen madárhangon rikácsolta a távozó Ahija felé:

— Baálok káromlója, vigyázz magadra, mert megver a vasöklű Baál. Megver az ég, föld és tenger királya, aki uralkodik Sírjában, Hámátban, Sóbában, Kappadokiában, Kanaan, Edom, Moáb földjén, Ammon népe felett, Tyruson, Sidonon, Elissa és Kittim szigetén és az egész végtelen tengeren. Féljed Astaroth nyilait, te ócsárló szájú zsidó, féljed Kámos véres ostorát, féljed Moloch torkának tüzes borzalmait! . . .

A feníciai papok vesztettül hadonásztak s a kédes szavait vad lármával kísérték. De Ahija visszafordította szamarát, fölegyenesedett ültében és haragosan riadó szóval próbálta elnémitani a zajongást.

— Baálok bálványozói meddig botorkáltok a setétben? Nyissátok ki szemeiteket és lássátok meg, hogy az égen, a földön és a tengeren egyetlen király uralkodik, a magasságos és félelmetes Úr. Ó uralkodik mindeneken, mindörökké, az ő neve *Ehje*: ő volt, van és lesz. Térjete hozzá,

még mielőtt nagy és rettenetes csudákat mivel ellenetek. Mert tűz tör fel a Hermon hegyéből és elpusztítja Sóbát, lángoszlop támad Efraímban és megemészti Hámátot, mint a száraz pozdorját. És Damaskus erős tornyai eltöredeznek, mint a lándzsák és öreg Tyrust elsodorja a tenger háborgása. És akkor az egész föld az Úr dicsőségét zengi és a Baálok és a pogányok immáron nem lesznek sehol.

Eszeveszett kiáltozással fogadták Mylitta szentjei a próféta szavait. Nehányan fenyegetően pergették korbácsaikat s a hadiruhás nők kezükben tört villogtatva törték magukat Ahija felé.

Jérobeám, aki a két lovassal épp a Silóbeli mellé ért, kihúzta kardját s a próféta elé állott.

— Ki meri felemelni kezét az isten embere ellen?

Rettentő hangon kiabált s a szeméből győlöletes villamok lobogtak Fenícia népe felé.

De Astarte megtébolyodott papnői karommal, törrel utat hasítottak maguknak a tömegben s az egyébiránt pulyaszívű papok is nekivadultak. A próféta felé bomlott az örültes gomoly s a silói istenest, aki nyugodtan a helyén maradt, féltetni lehetett a csöcselék dühétől. Félni lehetett, hogy a szent vérszomjas téboly átragad Jérusálem baálímádó jebuzeusaira, kik megtöltötték az egész síkátort. Jerobeám elébe vágatott két társával a gomolygó tömegnek és átkiáltott a thirsai fegyvereseknek:

— Ide, ide, Jósué, Séma, Zimri, előre többiek, üssétek, vágjátok, aprítsátok a hitvány izgágákat!

És egyfelől Jérobeám, Elám és Semája, másfelől a veszteglő thirsai lovasok és gyalogfutók rávetették magukat a feníciai népre és iszonyatos kaszabolást vittek benne véghez. A kédesek a Baálokat hívták süvöltő szóval s az amazonok Astarte valamennyi nevét belekiáltozták az utcai harcba. De a kardok, dárdák és bárdok halálos némaságot teremtettek. A szentek kezéből egymásután hullott ki a fegyver: a göbös szeges szíjú korbács. De a nők vadabbak voltak, ha eltörött a törük s kézzel többé nem harcolhattak, mint a párducok, a lovak inába martak éles fogaikkal. Ahija megsokalta a vérengzést és felszóval kiáltotta:

— Hagyjátok abba fiaim, ne ontsatok hiába való vért, mert a vér az egekbe kiáltoz. Asszony-nyal ne tusakodjék pajzsos férfiú és fegyvertelen férfiakat se bántson, aki harcos. A vitézi fegyverek csak fegyveres vitézek ellen valók és ostor ellen ki viaskodnék dárdával és karddal? Térjen ki-ki félre az eszelősök útjából.

A fegyveresek már abbahagyták volna, de ekkorára már a népsokadalomra is átragadt a nyugtalanság. A jérusálemi baálímádók itt-ott már beleelegyedtek a csetepatéba s a zarándokság maga se nézte tétlenül a harcot. Az elől járó öregekben, akik valaha régen Dávid király filisz-

teusverő seregében küzdöttek, emlékek gyuladoztak s a thirsai Vének élükön a reszketőfejű Zakkaival, harci zsoltárokat dalolva vetették magukat a véres zürzavarba. Zakkai egy elernyedtt kézből korbácsot zsákmányolt és öreges felszóval énekelte:

— A pogányok ellen indulok én Uram, a te neved a pajzsom, te vagy minden bizodalomam.

A gyengébb asszonyokat, akik nem bírták nézni az utca izgalmaát, betuszkolták a jérusálemi udvarokba. Ideig-óráig a fejedelem asszonyait is ilyen házba kvártélyozták be. A jérusálemiek jó szívvel fogadták őket, kecsketejjel, fűszerezett borral, datolyamézzel csillapították le belső nyugtalanságukat s a riadt fehérség meg is nyugodott hamarosan.

De maroknyi asszonyhad a thirsaiak közül a verekedők közé vágta magát bátran. Magasraemelt kezükben az istenes asszonyok zarándoki öve lengett, az önfűzéses lenkötél s szájukon a néhai prófétaasszonynak, Debóranak hadiéneke zengett:

— Dicsértessék minden asszonyok felett Jáhel, a Kéneus Hébernek felesége, minden sátorban lakozott asszonyok felett áldassék. Az ő balkezét illette a szegre, jobbkezebe fogta a munkálkodók súlyos pörölyét és ütötte Siserát, általverte vak-szemét. Az ő lábai alatt tekergett, elesett, feküdt, az ő lábai alatt görbedett meg, vonaglott és meghalt . . . Ekképpen vesszenek el mind a te ellenségeid, Uram, aki pedig tégedet szeret, legyen olyan, mint a nap, amikor feltámad az ő erejében.

Mint a szaladó láng, úgy terjedt a régi tüzes dallamú ének. A jérusálemi tömegben hol itt, hol ott csatlakozott egy zománcos asszonyi hang a zsolozsmás thirsai nőkhöz s a zarándokseregen is végighullámozott a viharos győzelmi dal. Hangszerek és lármás ellenségrémitő szerszámok, réztapsok, dobok és pörgettyűk kísérték Debora verseit s a csöcselék megfélemledett, mert érezte, hogy tűz veszi körül minden oldalról.

A harc elhanyatlott.

Jerobeám leszállott lováról és elébeszaladt az énekszajú asszonyok vezetőjének:

— Sérua anyám, — kiáltotta — miért kellett ide jönnöd? Nem asszonynak való ez a kavardás.

Az anya megölelte a fiát:

— Én erős fiam. Láttalak messziről és féltettelek, úgy viaskodtál, mint egy oroszlán, mint egy sörényes oroszlánhim és rettegetem érted. Nem a férfiak miatt, azokhoz bátor a te karod, de Síría és Hámát gonosz némbereitől féltettelek. Szép, vitéz Jerobeámom, sehol sem kaptál sebet?

Csókolgatta és aggódón körültaogatta. A Thirsabéliek, kik köréjük sereglettek, csodálattal nézték a városukból szakadt jérusálemi fegyverest és hangosan hetykélkedtek vele. Zakkai is oda-tülekedett időközben és részt kért a hős fiúból.

Öreg, pergamenes kezét Jérobeám puha kis szakállába túrta és megilletődve gereblyélt benne reszketeg ujjával.

— Oh Jérobeám, — áradt belőle boldogan — olyan vagy te, mint régholt atyád Nébát, aki az én legbátrabb fiam volt. Joáb vitézei között csatázott ő a hitetlenek ellen és ott esett el az edomi harcban, Cín pusztája közelében . . .

— Mint nehéz kalapács az üllön, zendült most egy súlyos férfihang.

— Áldott légy Jérobeám, Nébátnak fia! . . .

Jérobeám valami édes ijedelemtől megremegett, anyja halkan felsíkkolt az örömtől s az agg Zakkai ajakán elakadt a lelkendezés. A prófétára nézett minden szem, a sokaság neszelve hegyezte fülét. A szamaras férfiú fölemelte mind a két kezét, fölfelé meredő tenyerét eltárta, mintha láthatatlan hatalomtól kért volna valamit és mintha egy világot tartott volna szétterpesztett ujjai között. És imígyen szólott:

— Áldott légy Jérobeám, Nébátnak fia, légy áldott a városban s légy áldott a mezőben, legyen áldott a kosarad és legyen áldott a kézived és minden fegyvered. A Garizim-hegy felhőiből fakadjon az áldás és permetezzen reád, ő Jérobeám és a kardodra, óh Nébátnak fia, a kardodra, mely a hitetlenek ellen küzdött. Az Úr, aki Séir hegyéből támadott és eljött a tizezer szentekkel, legyen mindig a te jobbkezed mellett és fedezze paizsúl a melledet és nyílfogó vértként a hátadat. A Seregek Ura rontsa meg derekát a reád támadóknak és tegye halálos villámmá markodban a szablyát, ha az istentelenek ellen hadakozol. Az Úr anyala járjon előtted a harcban, az Öldöklő Angyal seperjen néked utat a diadal-mak mezején. Vas és érc a te saruid s a te sisakod, mint az unikornisnak szarva: népeket öklel-dezel véle a földnek végéig. És követnek téged Efraim tizezei és Izraelből százszor tizezer. S a tied lesznek Észak és Dél s a napenyészeti tájak; koronád a cédrusos Kármel lesz s a lábaidat a Nagy Tengerben áztatod. Mert az Úr szent nevének dicsőségére emelked fegyveredet, ő Jérobeám, dicsérésére az Úrnak; az Úrnak, aki mególtalmazza az érte harcolókat és bátorrá teszi és győzelemre viszi. Sélah!

(FOLYTATJUK.)

TOLL-HEGYRŐL

SPANYOLORSZÁG ÉS AZSIDÓK. Agrandok és a hidalgók gyönyörű országa kerek négyszáz esztendő után ismét zsidó aktuálitássá vált. Körül-belül ennyi ideje, hogy a derék spanyolok, a szeretet egyháza nevében, kikergették országukból a zsidókat. És négyszáz évig tartott, míg a lomha hispániaiak is végre rájöttek arra, hogy ez az érvágás Spanyolországnak majdnem teljes elvérzésébe került. És most mézescukornál is édesebb csemegével csalogatják vissza a száműzötteket. Egy tudós zsidót kineveznek egyetemi tanárnak, hogy zsidószeretetre tanítsa az inkvizíció tanítványait, az egész spanyol sajtóból csak úgy csepeg a zsidóbecézés illatos olaja, a kormányférfiak pedig egyre azon törik a fejüket, miként lehetne leg-rövidebb úton, Spanyolország részére, párezer zsidót termelni. Szó sincs róla, a feladat nem lesz nagyon nehéz. A zsidókat megtanította az idő szenvedést felejtetni és bizonyára néhány évtized múlva a spanyol agitáció meghozza legdúsabb gyümölcsét. Lesznek zsidái bőven, akik kereskedelmet, ipart, sajtót, irodalmat, művészetet, vasutat, villamost, gázt, villanyt és bankot teremtenek majd a spanyol városok számára. Lesznek majd zsidó grandok, zsidó miniszterek, államtitkárok, egyetemi tanárok stb. stb. És nem telik bele újabb négyszáz év, sőt talán negyven sem és azok a lapok, amelyek ma a zsidókat kormányrendeletre mézesházas szóval csalogatják, írni fognak a zsidóság túlságos, sőt veszedelmes térhódításáról, és Spanyolországnak is lesz, miként minden országnak, ahol zsidók laknak, Néppártja, Alkotmánya, Új Lapja, Dreyfussa, Hilsnere, Beilise és minden egyéb antiszemita vívmánya. És mire elérkezik az Úrnak 1992-ik esztendője, talán a zsidók bosszantására, nagy ünnepséggel ülik meg a zsidók kiűzésének 500 éves jubileumát és egy nagy napilap vezércikket fog majd írni a pogromokról: „Los pogromos“, — azt hiszem, így van spanyolul.

TEJ ÉS SPIRITUSZ. Hónapokig folyt a magyar orthodoxia kebelében a spirituszharc, amely már-már testvérháborúvá kezdett fajulni. Egy tudós kereskedő valami módot talált husvétí spiritusz gyártására, a merész reform mozgásba hozta az egész orthodox rabbikart és csakhamar kitünt, hogy az orthodoxia is különböző Sulchán-Aruchokon áll, mert amit egy sereg orthodox rabbi és gaon minden kétségen felül megengedettnek ítélt, egy sereg, ugyan-csak orthodox rabbi és gaon minden kétségen felül tilosnak mondott. Sőt a spiritusz nem hiába hogy spiritusz, lángba borította a kedélyeket, feltűzelte a lelkeket és rettenthetetlen harci kedvet öntött

a jámbor rabbinusi szívekbe. Olyan országos csata folyt itt, amely — ha nem jön közbe egy provizórikus fegyverszünet — az orthodox felekezett ismét két alfelekezetre bontja, amelynek hívei tilosnak tartották volna magukra nézve egymás ételét, italát. A lángoló spirítuszhoz aztán nemsokára a fehér ártatlan tej szegődött társul, amely szintén majdnem végzetes összecsapást idézett elő a mi szeretett fővárosunk kellő közepében. A pesti orthodox főrabbi ugyanis, aki természetesen szigorúan a Sulchán-Áruch alapján áll, szabad folyást engedett a husvétit tejnek és legfeljebb arra tartotta szükségesnek figyelmeztetni a jámbor tejkereskedőket, hogy a husvétit tejbe csakis kifogástalanul tiszta vizet öntsenek. Az alrabbi ezzel szemben úgy vélekedett, hogy nem elég ha az orthodox rabbinátus áll a Sulchán-Áruch alapján, hanem a Sulchán-Áruch alapján kell állania az orthodox tehénnek is; már pedig ha a tehén husvét előtt nem husvétit ételeket eszik, nem használhatjuk husvétra a tejét. És az alrabbi harcias hangú církuláréja volt az első hadüzenet a nagy tejháború előtt, amely teljesen méltó volt társához, a spirítuszháborúhoz. Az embernek valóban összeszorul a szíve, ha látja, hogy ilyen dolgokra pazarolja a magyar orthodoxia idejét, erejét, energiáját. Jesivái zülленek, talmudistái éheznek, ifjúsága hátat fordít a Tórának, a jövő kisíklík a lábai alól, „elvész a nép, mert tudás nélkül való“ — és az orthodox rabbik a mentés munkája helyett, az ezer élet-halál-probléma megoldása helyett elfecsérli hadikészletét tej- és spirítuszháborúkra.

TIMÁR LIZA. Ha Bródy Sándor erkölcsrajza nem is tartozna a világirodalom legszebb szindarabjai közé, ha nem is volnának benne olyan gyönyörű mélységek, amikbe belepillantani szédület, akkor is el kellene zárandokolni ehhez a darabhoz minden Timárnak és társainak, hogy lássák, hová fejlődik ez a társadalom, amelynek tagjai mesterségesen s igen költségesen elneveltetik, eltávolították maguktól a saját gyermekeiket, akik végre a vallásukból is „kiszekirozzák“ a szüleiket. Timár Liza nem is annyira mint egyéniség, hanem inkább mint típus fontos. Ez a típus pedig bizonyos körökben elég gyakori, mondhatni: „típusos“. A darab nagyszerű irodalmi kvalitásain kívül bizonyára ez a körülmény is nagyban hozzájárult a siker biztosításához. Bródy Sándor tükröt mutat, amelyben egy egész zsidó társadalmi réteg megláthatja a saját képét. És ez a kép nem mulatságos, hanem szomorú. Igen szomorú és bizonyára sokakat fog gondolkodóba ejteni. Ez a Timár Liza megbecsülhetetlen etikai értéke. A nagyapák, akik még rendesen mind „olyan“ teológusok voltak, a „muszor-széfer“ héber kolumnáiból merítettek erkölcsi okulást és magabaszállást, a nagy bilancokkal elfoglalt unokáktól senki sem kívánja, hogy szabadidejüketa „muszor-széfer“ tanításaival töltse,

de nézzék meg, vagy legalább olvassák el a — Timár Lizát, de ne mulatságul, szórakozásul, hanem azzal az áhitattal, amellyel őseik egy szent műbe mélyedtek el.

ZSIDÓNAK TILOS. Olvasom, hogy egy budapesti sörgyáros „nem tűr zsidó hivatalnokot“ a vállalatánál, holott a báróságra váró jeles sörész az ő sok millióját, főleg azoktól a zsidó kocsmárosoktól és közvetítőktől szerezte, akiknek a hitsorsosaitól a kenyeret sajnálja. Mi következik ebből? Ebből az következik, hogy a sörgyáros levonja antiszemizmusa végső konzekvenciáit és ha nem tűr zsidó hivatalnokot, ne tűrjön zsidó fogyasztót sem. Csakhogy ez az okoskodás mindjárt dugába dől, még pedig nem annyira a sörös antiszemita, mint inkább a zsidó hitsorsosok miatt, minthogy a gyáros így inkább nyerne mint veszítene. Mert, tegyük fel, hogy Haggenmacher vagy más sörgyáros egészen feltűnő illusztrált cédulát ragasztana minden egyes palackra, hogy „zsidónak tilos“, egészen bizonyos, hogy rövid idő alatt a legdivatosabb sör a Haggenmacher vagy az a másféle volna, amelyet Izrael fiai és leányai a legmohóbban kapkodnának szét. „Künn ültünk a terraszon, drágám, és Haggenmacher-sört ittunk, senki sem tudta, hogy izraeliták vagyunk.“ Ilyen zsúrbeszélgetéseket hallanánk és a Haggenmacher-sörnek úgy felmenne az ára, hogy drágább volna a legdrágább francia pezsgőnél. Hiszen a sonkának is tudvalevőleg a zsidó fogyasztóközönség verte fel az árát, ami némelyek szerint minden antiszemizmusnak tulajdonképeni oka.

„ZSIDÓ IPARMŰVÉSZET“. Ennek csúfolta a katolikus sajtó a kitűnően szerkesztett Magyar Iparművészetet, amiért legutóbbi számát Lajta Béla építőművészetének szentelte. Horribile dictu! Zsidó szeretetházának házi kápolnája, zsidó vakok intézete, zsidó halottasház, zsidó sírkövek stb., stb. mi köze mindennek a magyar iparművészethez? És itt eszünkbe jut, hogy mi tavaly örömmel üdvözlöttük a Magyar Iparművészetet, amikor a katolikus egyházi kegysszereknek szentelt egy számot. Mert hát az egyházi művészet is egy része az általános magyar iparművészetnek és nagyfokú elfogultság kellett volna ahhoz, ha valaki akkor Katolikus vagy Felekezeti Iparművészetnek csúfolta volna a Magyar Iparművészetet. És épp ilyen nagyfokú elfogultság kell ahhoz is, hogy amikor ez a kitűnő folyóirat zsidó vonatkozású művészi produktumokat méltat, a zsidózás rettentő bűnének bélyegét süssék rá. Nem is szólva arról, hogy Lajta Béla építőművészi zsenialitása nem-zsidó téren is bőven aratott babért, sőt sokkal többet épített ő a fővárosnak, mint a Chevra Kadisának és azt hiszem, a főváros épp oly büszke az ő épületeire, mint a zsidóság. Persze — fogják azonban erre felelni — nem csoda, amikor a főváros is annyira el van zsidósodva.

ZSIDÓZÁS A SZINPADON ÉS A BRETT-LIN. A Nap megróttá egyik előkelő színházunkat a zsargonizálással való izetlenkedéseért. A Nap mint színészek izetlenségét tette szóvá a dolgot, de nekünk még volna néhány külön szavunk ebben az ügyben a zsidó publikumhoz is. Mert bizonyos, hogy a „színművész“ nem zsargonizál, ha a publikum nem „mulat“ rajta. A legszomorúbb a dologban tehát tulajdonképen ez az úgynevezett multság. A katolikus ifjúság bűzbombával dobálta meg a színészeket, mert egyes katolikus szertartásokat sértettek, a zsidó publikum pedig mulat azon, hogy bűzbombákat dobálnak feléje a színpadról vagy a brettliről. Tódulvást tódulnak azokra a helyekre, ahol a brettliről a zsidót mint nevetség tárgyát „játsszák“ nekik és ahelyett, hogy megbotránkoznának az izetlenségeken és trágárságokon, a kulturálatlanságokon, a lebujstíluson, ahelyett hogy pisszegve, fűtyülve és sípolva obstrukciót rendeznének az izetlen zsidócsúfolás ellen, ülnek a helyükön és kéjelegnek és gyönyörködnek és olvadoznak és mámorukban harakirit követnek el önmagukon. A brettliről elhangzik egy „nű?“ egy „nebach“, egy „azeszponem“, egy „két zsidó ül egy kupében“ stb. stb. és a mélyen tisztelt zsidó publikum valósággal őrjöng a gyönyörűségtől. Ahelyett, hogy önérzettel és undorral bojkotálna minden olyan helyet, ahol nem tudják a publikumot egyébbel mulattatni, mint a zsidóval.

Secundus.

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI.

Legutóbbi számunk megjelenése óta a következők léptek be az OMIKE pártfogó tagjai közé, hogy a 20 koronás pártfogó tagsági díj fejében tagilletményül kapják a Mult és Jövőt: Lovag Wertheimstein Henrik főszolgabíró Belényes, Elfer Dávid tanár Kapuvár, Dux Mór bankigazgató Nagyillonda, dr. Vajda Lipót ügyvéd Dés, Somogyi Mór zenetanár Budapest, dr. Schmelczér Izsák Budapest, Bálint Ármin kávész Budapest, dr. Balassa József tanár Budapest, Kuh József igazgató Budapest, Friedmann Adolf rabbi Budapest-Kőbánya, Gellért Jakab háztulajdonos Budapest, Róna Fülöp magy. áll. vasúti ellenőr Budapest, Fischer Sámuel légyáros Budapest, Lechner Károly borkereskedő Budapest, Kerekes Arnold fűszerkereskedő Budapest, ifj. Frank Miksa fűszerkereskedő Budapest, Schvarcz Jakab fűszerkereskedő Budapest, Kammer Vilmos bankigazgató Budapest, Forgács Vilmos bizt. titkár Budapest, dr. Sági Ignác orvos Budapest, Boschán Károly borkereskedő Budapest, Glasner Lajos gyáros Budapest, Geszler János gyáros Budapest, Roth Kálmán háztulajdonos Budapest, Fried Jenő háztulajdonos Budapest, Popper Árpád fakereskedő Budapest, Renner Károly kereskedő Budapest, Adler Simon kereskedő Budapest, Sulczér Gusztáv gyárfelügyelő Budapest, Stier Zsigmond borkereskedő Budapest, Politzer Jakab fűszerkereskedő Budapest, Blankenberg Lipót háztulajdonos Budapest, Eidelesz Manó nagyfuvaros Budapest, Junger Sándor állatorvos Budapest, dr. Bíró Gedeon orvos, hitk. alelnök Budapest-Kőbánya, Fleischmann Simon kereskedő Budapest, Márkus Dezső vezérképviseelő Budapest, Grünhut Arnold kereskedő Budapest, László Mór irodafőnök Budapest, Rott Zsigmond máv. ellenőr Budapest, Weisz Miksa Dreher-sörgyár igazgatója Budapest, Kaufmann Jenő bankigazgató, Chevra elnöke Nagykároly, Brichta Miksa kereskedő Nagykároly, dr. Sternberg Endre és Zoltán ügyvédek Nagykároly, Berger Jenő földbirtokos Nagykároly, dr. Kovács Lajos ügyvéd Nagykároly, Rooz Samu nagykereskedő Szatmár, dr. Benedek József ügyvéd Szatmár, ifj. Reiter Mór igazgató Szatmár, Blum László bankigazgató Szatmár, Róóz Samuné az izr. nőegylet elnöke Szatmár, dr. Melchner Vilmos orvos Szatmár, dr. Steinfeld Géza orvos Szatmár, Trattner Sámuel kereskedelmi ügynök Szatmár, dr. Weisz Sándor ügyvéd Szatmár, Princz József gyáros Szatmár, Gerő Sándor bankigazgató Beregszász, Weisz Vilmos bankigazgató Beregszász, Méhes Samu városi főmérnök Beregszász, Balog Vilmos bankigazgató Nagyvárad, Grünstein Sámuel fakereskedő Nagyvárad, Kandel

Bekötési táblák a MULT és JÖVŐ-höz

Az 1913. évi évfolyam művészi kivitelű, eredeti bekötési táblái megrendelhetők a „Mult és Jövő“ kiadóhivatalánál, Budapest, VI., Podmaniczky-u. 6. Ára 2 korona, portóval együtt 2 kor. 30 fill. A díszkiadás portóval együtt . . . 3 korona.

Gyűjtsük a „Mult és Jövő“ példányait és az év végén egy hatalmas albumunk lesz 500 művészi illusztrációval és gyönyörű műmellékletekkel.

Lajos nagykereskedő Nagyvárad, Freifeld Mór Lloyd-kávéház tulajdonosa Nagyvárad, Klein Adolf nagykereskedő Nagyvárad, Salzer Oszkár polg. isk. tanár Nagyvárad, Schvarcz Hugó földbirtokos Piskolt, Lassányi Jenő gyógyszerész Törökszentmiklós, Grünstein Mór földbirtokos Solyom, Weisz Mór földbirtokos Urszád, Feldmann Samu Nagyvárad, dr. Varga Samu ügyvéd Bethlen, dr. Weisz Izsó orvos Szamosújvár, dr. Hirschfeld Jakab ügyvéd Szamosújvár, Winter hírlapiroda Kolozsvár, Ehrenwald Vilmos fakereskedő Kíspeszt, Székely Miksa vasnagykereskedő Újpest, dr. Nagy Ede ügyvéd Belényes, Weinstein Márk nagykereskedő Belényes, dr. Grünstein Károly orvos Belényes, Schwimmer Emánuel nagykereskedő Belényes, dr. Hajós Jakab orvos Belényes. Kohn Jenő városi szálló Belényes, dr. Schwimmer Márton Belényes, dr. Politzer Hugó bankigazgató Belényes, Reichmann Manó vezető tanító Belényes, dr. Schönbzweig Béla ügyvéd Belényes, dr. Dickmann Lajos ügyvéd Belényes, dr. Steiner Sándor ügyvéd Nagyvárad, Illyés Adolf Nagyvárad, Lipkovits Gyula fakereskedő Bél, Kohn Salamon nagykereskedő Belényes, Ritter Jakab kereskedő Tenke, Schwartz Salamon kereskedő Tenke, dr. Weisz Adolf ügyvéd Tenke, Schreiner Hermann vezérigazgató, hitk. elnök Tenke, Békési Sándor főkönyvelő Tenke, dr. Ladányi Jenő ügyvéd Tenke, Schlesinger Mór kereskedő Tenke, Klein Dávid kereskedő Kaligyer, Körösi Izidor kereskedő Tenke, Schwartz Hermann Nagyvárad, Huszár István Nagyvárad, Moskovits Mór terménykereskedő Nagyvárad, Günsberger Jenőné Nagyvárad, Dénes Andor „Diákotthon” tulajdonosa Székesfehérvár, Türk István vaskereskedő Újpest, Ehrlich Nándor fornérkereskedő Újpest, Dicker Izidor fornérkereskedő Újpest, Radó Gábor kereskedő Újpest, özv. Friedmann Árminné nőegyleti elnöknő, magánzó Újpest, dr. Altwer József orvos Újpest, Fuchs Testvérek nagykereskedő Újpest, dr. Fadgyas Gyula orvos Újpest, dr. Kálmán Ödön ügyvéd Újpest, dr. Führer Simon ügyvéd Újpest, Löbl Jakab cipőkereskedő Újpest, Gyémánt Lajos nagykereskedő Újpest, dr. Wolfner Jakab orvos Újpest, Weisz Mór börgyáros Újpest, Vágó Miksa gyárigazgató Újpest, Schreiber Ervin műépítész Újpest, Leiner Miksa gyáros Újpest, Gábor Jenő mérnök Újpest, Pintér József gyárigazgató Újpest, Fischmann Miksa bankfőtisztviselő Újpest, dr. Kiss Sándor ügyvéd Újpest, Schwartz Jakab magánzó Újpest, Fuchs Lajos kereskedő Újpest, Ehrenwald László fakereskedő Újpest, dr. Aradi Béla ügyvéd Újpest, Lukács Mór kereskedő Újpest, Artner Sándor fogtechnikus

Újpest, Arányi Adolf rézműgyáros Újpest, Fischmann József máv. szállító Újpest, Weisz Béla bőrkereskedő Újpest, Marton J. Kálmán dohánynagyárús Újpest, dr. Rudas Simon ügyvéd Újpest, Bálint Zsigmond cégvezető Újpest, Eisler Bernát bőrkereskedő Újpest, Körösi Lajos műépítész Újpest, dr. Deutsch Oszkár ügyvéd Újpest, dr. Darvas Béla ügyvéd Újpest, dr. Steiner Henrik orvos Újpest, Juszth Simon üzemevezető Újpest, dr. Lichtmann Henrik orvos, hitk. elnök Újpest, Gidály Simon Marosújvár, özv. Neudörfer Mórné magánzónő Dész, dr. Tüköri Vilmos fogorvos Dész, Weisz Fülöp Újszékely, Winter Károly kereskedő Nagyvárad, Révész Artúr Foncière titkára Nagyvárad, Deutsch Ármán állomásfőnök Margitta, Militzer Lajos földbirtokos Szilágynagyfalú, dr. Rosenberg Dezső ügyvéd Margitta, Rotschild Béla városi szálló Szilágysomlyó, Herskovits Leopold gabonakereskedő Szilágysomlyó, Abrábáns Sándor főmérnök Szilágysomlyó, dr. Keller Márton ügyvéd Szilágysomlyó, Frankovits Sándor nagykereskedő Szilágysomlyó, dr. Barna Vilmos ügyvéd Szilágysomlyó, dr. Rosenberg Zoltán ügyvéd Szilágysomlyó, Weinberger Kálmán hitk. elnök Szilágysomlyó, Schlesinger Salamon főügynök Szilágysomlyó, dr. Kanitz Dezső ügyvéd Törökbecse.

AZ „OMIKE MENZA” három vivőcsapatának évváró vizsgálata március hó 29-én délelőtt 11 órakor a Fodor-féle vivőteremben volt nagy és díszes közönség jelenlétében. A vivő- és sportkurzusok öt hónapig tartottak és ezeken a Menza részéről 130 ifjú vett részt; a tandíjat és a kardtöréseket az ifjakért a Menza vezetősége fizette. A versenyek zsűrijének elnöki tisztét dr. Domony Mór és dr. Grauer Vilmos a kiváló sport szakferfiak vállalták magukra. A vizsga felvonulásokkal kezdődött; ezután a legkülönbözőbb vivógyakorlatokat és iskolát mutatott be az ifjúság. Végül egyéni és csoportversenyek voltak és ezekben az ifjak kiváló eredményeket mutattak fel. Fodor mester 5 hónap alatt a Menza ifjúságából kiváló vivógárdát képezett. A közel egy óráig tartó versenyek után dr. Domony Mór szép és lélekemelő beszédet intézett az ifjúsághoz, melyben a vívásnak mint sportnak előnyeit ecsetelte és a továbbképzésre buzdította az ifjúságot. A lelkes beszédért az ifjúság egy szónoka mondott hálás köszönetet dr. Domonynak, a kurzusok fenntartásáért pedig a Menza vezetőségének különös köszönetet tolmácsolva báró Dirsztay Béla, dr. Neumann Árminné, dr. Hevesi Simon, dr. Domony Mór és elnököknek és dr. Weiller Ernő főtákar-

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

• CHRONOGRAF
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANTIN

Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és órszórágóinak lerakata.

BUDAPEST, IV., KISGYŐ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK. GYŰRŐ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

nak. Végül dr. Weiller főtktár a Menza elnöksége nevében köszönetet mondott dr. Domony Móríc és dr. Grauer Vilmos szakszerű támogatásáért és Fodor Károly tanár kiváló és lelkes munkájáért.

DR. VAJDA BÉLA. Minden tiltakozás és titkolódzás dacára mégis csak kiszivárgott valahogyan dr. Vajda Béla huszonötéves papi működésének a jubileuma és a losonci főrabbi hívei meleg intim ünnepséget rendeztek a tudós pap tiszteletére. De dr. Vajda nemcsak Losoncé. Irodalmi működésével az egész magyar zsidóság értékeit gyarapította. Mint szeminarista feltűnést keltett héber költőkből

Dr. Vajda Béla.

készített kitünő műfordításaival, majd Nagiara Izraelről adott egy igen értékes monografiát, amelynek a külföldön is hasznát vették. Első rabbiállása Abonyban volt, ahol egy kerek évtizedig működött. Itt látott napvilágot 1896-ban „A zsidók története Abonyban és vidékén” című történeti műve és négy évvel előbb „A szentirási törvények észszerű megokolásának

története” című munkája. Losoncon tizenöt éve működik dr. Vajda. Ezalatt jelent meg „Jókai és a zsidóság” (1904), „Zsidók és hazájuk” (1910) című két könyve. Azonkívül találunk tőle kisebb-nagyobb cikkeket a Magyar Zsidó Szemle, Az IMIT Évkönyve és a Mult és Jövő minden évfolyamában. Érdekes megemlíteni, hogy dr. Vajdát status quo-rabbinak választották és ő mucsinyi Wohl Adolf elnökkel megalakította ott az V-ik köröszerületet és így hitközségét kongresszusi alapra hozta, de a mai kongresszusi hitközség úgy intézményeiben, mint a vallásos életben általában konzervatívabb, mint status quo-korában volt.

HYMEN. Hirschl Albert Temesvárról, a „Hirschl és Társa” cég beltagja, f. hó 12-én, husvét vasárnapján eljegyezte Heller Böskét, Hirschl Ernő pedig Heller Ilonkát, Heller Soma, a Laendler-fűrészgyár igazgatójának leányait Aradról.

Munkatársunk, dr. *Bolgár Mózes*, az ismert kiváló író és nagy hebraista április hó 28-ikán egybekelt Rechnitzer Izabellával.

KOHN ARNOLD. Ilyenkor, husvét táján, minden szerénység és tartózkodás dacára, erősen előtérbe lép Kohn Arnold vezérigazgató személye, akinek a nevét az ünnep nyolc napján százan meg százan áldással veszik az ajkukra. Diákok, katonák, kereskedelmi és ipari alkalmazottak százai részesülnek husvét koszttban abból az összegből, amelyet Kohn Arnold buzgósága és vallásos szeretete évről évre előteremt. A peszach a zsidóság legintimebb családi ünnepe és Kohn Arnold volt az első, aki ennek a nagy városnak tülekedő zajában megérezte azoknak a sóvárgását, akik ilyenkor érzik legszomorúbban az otthon-nélküliség ridegségét és keserűségét. És amit másutt egyletekel és nagy, zajos apparátusokkal oldanak meg, megteremtette ő maga buzgósággal és szeretettel, egészen csendben, ünneplést és köszönettelkerülve és ma már egész természetesnek találjuk, hogy évről évre peszach előtt elhozza Kohn Arnold a tizezer koronát és átadja a jótékonyági ügyosztálynak, hogy pes-

Kohn Arnold.

szacht rendezzen érte azoknak, akiknek itt másképp nem volna ünnepük. Évről évre megismétlődik ez az aktus és Kohn Arnold visszavonult a hála elől, mint ahogy más irányú jótékony működését is mint „máttán beszésszer” fejti ki és ahogy mélyérzésű verseit is fiókja mélyén rejtegeti. Az idén azonban mégis néhány percre elkerülhetetlenül előtérbe hozta Kohn Arnold személyét egy kis intim ünneplés, amely elől menekülni nem tudott. A tiszteletet és hálát dr. *Hevesi* lendületes beszéde fejezte ki, melyben kiemelte, hogy Kohn Arnold munkájával energiát halmozott fel és egy intézményt hívott életbe, amely alkotóját túlélve fogja nagy hivatását teljesíteni. A kiváló filantróp a jelenlevők meleg ovációjában részesítették.

SIKETNÉMA NÖVENDEKEK FELVÉTELE. Az izr. siketnémák orsz. intézetében a jelen iskolaév végén több megüresedett alapítványi hely kerül betöltésre 7—10 éves korú szegény siketnémák részére. Még pedig: az intézeti alapból fenntartott alapítványi helyek közül hat, a Iószív egyesületi alapból kettő — melyekre bármely vallásfelekezetű pályázhat —, a báró Hirsch,

a Taub Salamon és a Wahrmann Sándor-alapítványokból egy-egy, továbbá több kedvezményes és fizetési hely. Az összes helyekre a kérvények az intézet igazgatóságához, VII., Bethlen-tér 2, nyújtandók be május 15-ig. Melléklendők: születési-, himlőoltási-, szülők vagyoni állapotát igazoló hatósági- és tisztiorvosi bizonyítvány, mely utóbbira az űrlapot az intézeti igazgatóság megküldi a folyamodóknak. Minden egyéb felvilágosítással szívesen szolgál az intézet igazgatósága.

HALÁLOZÁS. Székesfehérvárott újra kidőlt egy nagyszony: Enyingi Wertheim Arminné, az izraelita Krajcár-egylet megalapítója. Wertheim Arminné becézett és tisztelt asszonya volt a városnak. Talpig úriasszony volt s finom modorával, gyöngéd szívével s nemes lelkületével egyszerű mivolta mellett is mindenkit meg tudott nyerni. Megsíratta az egész társadalom, de főleg a kunyhók szegényei, a kórházak betegei és a viskók árvai. Ezeknek édesanyjuk volt s amikor jótékonyaságról volt szó, elől járt a nagyszony. De síratják az ő szegény deákjai, öregasszonyai s tehetetlen emberei is, akik hetenként kommciónban élvezték az ő jóságát s nagylelkűségét. Enyingi Wertheim Armin hitvese emlékére sok jótékony alapítványt tett.

KORNFELD GYULA. Az Izr. Tanügyi Értesítő legújabb száma újszólván teljesen a nyugalomba vonuló Kornfeld Gyula méltatásának van szentelve. A kiváló pedagógus ötven évig állott a közoktatás szolgálatában, az Izr. Tanító Egyesület felvirágoztatása is az ő buzgó lelkesedésének az érdeme. Félévszázados működését immár egy egész monográfia foglalja össze, amelyet nemcsak tanférfiak, pedagógusok fognak nagy érdeklődéssel olvasni, hanem a laikus közönség is megilletődéssel és tisztelettel fog tekinteni Kornfeld Gyula életrajzára, a munkában és kötelességteljesítésben lankadást nem ismerő életpályának lélekemelő mintaképére. Az Izr. Tanító Egyesület valóban dicséretreméltón cselekedett, hogy halálját Kornfeld Gyula iránt így a legméltóbb módon rotta le.

„A HÉBER BETŰ MINT DÍSZÍTŐANYAG.” Legutóbbi számunknak ilyen című hírére vonatkozólag Révész Nándor aradi felsőkereskedelmi iskolai tanár arról értesít bennünket, hogy ő már évekkel ezelőtt bemutatott kísérleteket a héber betűk dekoratív felhasználására más nyelvű szövegeknél. Révész tervezeteivel foglalkozott a „Magyar Nyomdász” című szakfolyóirat és a „Typographische Jahrbücher” is. Az egész abécé héber betűkből van összeállítva, legnagyobb részt lefelé fordított alakban, de vannak különböző fekvésekre fordítottak is. Legjobban mutatja ezt a héber פ, amely nyolc latin betű alakítására volt alkalmas.

HANGVERSENY. A nagykanizsai Magántisztviselők Egyesülete nagyszabású hangversenyt rendezett, amelyet két nagykanizsai származású kiváló művész, dr. Orováné Bodó Klára operanékesnő és Deák István csellista fellépése tett emlékezetessé. Dr. Orováné Verdi, Mascagni, Wagner, Massenet, Fontenailles, Forster, Lányi, Dienzl szerzeményeiből énekelt és gyönyörű hangjával és nagy énektudásával valósággal magával ragadta a közönséget. Deák István, Popper kitűnő tanítványa és a mester hangszerén és szellemében játszott briliáns technikával. A nagysikerű hangverseny rendezése Lendvai Vilmos elnök igaz lelkesedésének s hozzáértő tudásának az érdeme.

KITÜNTETÉSEK. Öfelsége a király dr. Fadgyas Gyula úpesti városi orvost a közegészségügy terén szerzett érdemei elismerésül a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki. A napszerű orvost ért királyi kitüntetés városszerte nagy örömet keltett és ebből az alkalomból felidézük a hősies önfeláldozást, amelyet dr. Fadgyas az úpesti koleraesetek sikeres izolálása körül tanúsított.

A király dr. Szily Adolfnak, a pesti izraelita kórház szemészeti osztálya főorvosának, az udvari tanácsosi címet adományozta. A kitüntetés egy valóban érdemekben gazdag, tudós orvost ért, aki hosszú idők óta működik nagy ügybuzgalommal és nagy ambícióval az orvostudomány terén.

Holzmann Henrik ráckevei fanagykereskedőt Öfelsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. A kitüntetett nagyszabású közigazgatási tevékenységet fejt ki és minden kulturális és humánus akcióban élénk részt vesz.

A „MAGYAR ZSIDÓ IFJAK EGYESÜLETE” április hó 4-iki estélyén dr. Sebestyén Károly színiakadémiai tanár tartott szabad előadást a Velencei kalmár Shylockjáról és meggyőző logikával kimutatta, hogy Shakespearet legkevésbé sem vezette antiszemita szempont e zsidónak oly visszatartó színben való feltüntetésénél.

Bevezetésképpen a Velencei kalmárt mint a középkori művészetrombolás után újraéledő drámairodalom szinte kizárólagos képviselőinek, a rászedett ördögről szóló misztériumoknak egyenes leszármazottjaként jellemezte. Shakespeare az ördög elvont, metafizikai lényét már nem szerepeltethette; realizálására a zsidót használja föl, minek motivumaként kortársának és részben mesterének, Christophon Marlonak A máltai zsidó című műve szerepel. De hogy mennyire nem képviselheti Shylock Shakespeare szubjektív véleményét a zsidókról, azt évszámok bizonyítják szárazon és megdönthetetlenül. 1290-ben fejeződött be a zsidóknak kiűzetése Angliából s 1656-ban kapott az első zsidó újból letelepedési engedélyt, Shakespeare pedig nem hagyta el soha a szigetországot; tehát nem is látott zsidót egész életében.

Mindamellett az ő nemes lelkében még Marlo valóban ördögi zsidója is emberi vonásokat ölt.

Mikor Bassanio kijelentésére — hogy szívesen látná halva szerető és szeretett hitvesét ha a zsidót megbüntetve tudná — az embertelen Shylock is felháborodik, Shakespeare a lángész öntudatlan sejtésével meghódol a melegebb, tisztább zsidó családi érzésnek. Fogadjuk el — fejezte be szavait az előadó —, hogy a sok rossz, amit Shakespeare Shylockról mond, az ördögnek szól, a kevés jó pedig nekünk, zsidóknak. A hallgatóságot az első szótól az utolsóig lebilincselve tartotta a tartalom és forma tekintetében egyaránt kitűnő előadás.

Az e félév hátralevő részének programjára egyelőre Eisenberger Géza rabbijelölt négy estére terjedő előadássorozata (bevezetés a szentírásba) s Gábor József már megkezdett előadássorozatának folytatása van felvéve. Az egyesület minden érdeklődőt szívesen lát saját helyiségében (Szentkirályi-utca 1/a) tartandó előadásain.

DR. JAHUDA ELŐADÁSAI MADRIDBAN. Még tavaly fordultak Spanyolországból dr. Goldziher Ignáchoz, hogy ajánljon tudóst, aki egyrészt a madridi egyetemen, másrészt a nagy spanyol

Dr. Jahuda.

publikum előtt előadásokat tarthatna a zsidóság történetéről és irodalmáról. Dr. Goldziher dr. Jahuda szentföldi származású, berlini szemináriumú tanárt ajánlotta, aki, miután két hónapig a helyes spanyol dialektus elsajátítása végett Sevillában tartózkodott, előbb a madridi egyetemen kezdte meg előadásait, nemrég pedig a nagy-

közönség előtt ismertette a zsidóság multját és kultúráját. Alkalmunk volt bepillantani egy levélbe, amelyben dr. Jahuda leírja dr. Goldzihernek az első előadás lefolyását és hatását. Miniszterek, államtitkárok és a spanyol arisztokrácia színe-java vett részt az előadáson és könnyező szemekkel hallgatták a zsidóság szenvedéseinek és martiriumának történetét. „És én úgy éreztem — írja dr. Jahuda —, hogy a spanyol inkvizíció zsidó áldozatainak ezrei felkelnek sírjaikból és kiengesztelődve és megvigasztalódva nézik a csodát, hogy 500 év után üldözőik utódai összegyűltek egyik unokájuk (dr. Jahuda spanyol eredetű) tiszteletére, hogy meghallgassák az ő szenvedéseik történetét és a mult bűneit jóvátegyék egy igazságos jelen-

nel és egy szép jövővel“. Dr. Jahuda halálát fejezi ki dr. Goldzihernek, hogy őt szemelte ki e nagy történelmi feladat bevezetésére, amelyért a legnagyobb áldozatra kész. Dr. Jahuda valóban nagy áldozatot hozott azzal, hogy Berlinből, a zsidó élet centrumából Madridba ment, ahol, amint írja, eddig csak egyetlen egy zsidóval találkozott. De dr. Jahuda nagy világtörténeti missziót készít elő és az ilyen feladat nem mindenkinek és nem mindenkor adatik.

MILCH GYULA. Vannak emberek, akik arra látszanak teremtvé, hogy szépségben, gazdagságban, a művészet és a kultúra minden nagyszerű eredménye közepette töltsék el életüket. A harmonikus öregség, egy jól felhasznált élet után való nyugodalmas megpihenés hozzátartozik az ilyen életpályákhoz, amelyekből azonban oly kevés alakul teljes egésszé. Milch Gyula is korán és hirtelen hagyta itt az ő dús, értékes és értékekkel teli életét. Az az automobil, amely egy boldog, kacagó családot röpitett párnás ölében ki a szabad természet ragyogásába, a vidám, ünnepi kocsiból a halál kocsijává változott. Szépségben halt meg Milch Gyula, utolsó percei a legfokozottabb életöröm percei voltak, együtt kóstolta ki ezeket azokkal, akiket szeretett, de a halál mégis rettenetes, mikor idő előtt szólítja el azokat, akik még ezer szállal vannak odakapcsolva az eleven élethez. Milch Gyula szerette a szépet, kereste mindazt, ami az életnek mélyebb és igazabb értéket ad, érdeklődött minden iránt, ami kultúra és haladás, és mindezekben társa és osztályosa volt felesége, boglári Simon Jakab leánya, aki már otthonról, a szülői házból hozta magával a nemes tradíciókkal telített, magasabb életre való hivatottságot — harmonikus életük teljességét hozták meg a gyermekeik — és a kifürkészhetetlen Sors egy pillanat alatt, mint könnyű kártyavárat döntötte romba mindezt. Hatalmas, sötét ajtaja bezárult a viruló fiatal élet felett.

A megrendítő esetet ritka megindultsággal fogadták városszerte. A mindennapi élet hatalmas kerekének zakatolását egy percre megállította az igazi mélységes részvét. Dr. Hevesi Simon igazi lelki atyához méltó áldozatkészséggel állott a nehéz órákban a mélyen sujtott család mellett. A temetés ünnepen lévén, gyalog tette meg a hosszú, kétórás utat a rákosi temetőig és vissza. Gyönyörű, fel-emelő és a vallás vigasztaló erejével telített gyászimájában hálát mondott az Urnak, hogy a nagy csapás közepette, melyben vallásos megadással kell megnyugodni, különös gondviseléssel teljes ép-ségben megmentette a gyermekeket és azoknak gondozójául az anyát.

„NEUE PRESSE“ címen új hétfői lap jelent meg, amely ugyan általános politikai jelleggel bír, de zsidó célokat szolgál. Az új lap szerkesztője Lebovits Lajos, kiadója dr. Friedmann Izidor.

HALÁLOZÁS. Klein Fülöp, a körösbökényi izr. hitközség gondnoka, a Chevra Kadischa elnöke, életének 76. évében elhunyt. A boldogult a körösbökényi társadalomnak egyik legérdemdúsabb vezető férfja volt és igen sokoldalú humánus tevékenységet fejtett ki. Halálát kiterjedt előkelő család gyászolja.

„OMIKE” FŐISKOLAI HALLGATÓK ÉNEK-KARA. Nyolcvan százas egyetemi hallgató fehér „Bursch” sapkában zsidó és magyar dalokat énekel olyan ambícióval és olyan művészettel, mely magával ragadja hallgatóságát a fővárosi és a vidéki hangversenytermekben egyaránt. — Specialitásuk az ősi zsidó melódiák előadása, érdemük, hogy ezeket a dallamokat elveszni vagy az ismeretlenség homályában maradni nem hagyták; szalonképessé tették a zsidó muzsikát. — E szép célokért ambícióval dolgozó egyesület, mely most harmadik éve működik, jelentős és jól megérdemelt sikereket ért el. A fővárosban évenként rendezett nagyszabású hangversenyein kívül nagyjelentőségűek vidéki hangversenyei. A zsidó dalban oly eszközre találtak, mellyel legkönnyebb a modern zsidóember lelkéhez férközni, és feleleveníteni a zsidó érzésnek kis maradványait, mely talán nem több, mint egy elmosódó, halk melódia egy gyermekkorú péntek estéről...

Kecskeméten, Ipolyságon, legutóbb Esztergomban rendezett hangversenyei valósággal ünnepnapot jelentettek az ottani zsidóságnak, de felejtetlenség maradnak ezen esték a városok egész lakosságának, kik felekezetre való különbség nélkül — nagy elismeréssel adóztak művészetüknek.

Az Énekkar állandó sikereit és emelkedését kitünő vezetőségének köszönhetette. A művészeti részt Burger Lajos hitközségi főpénztáros,

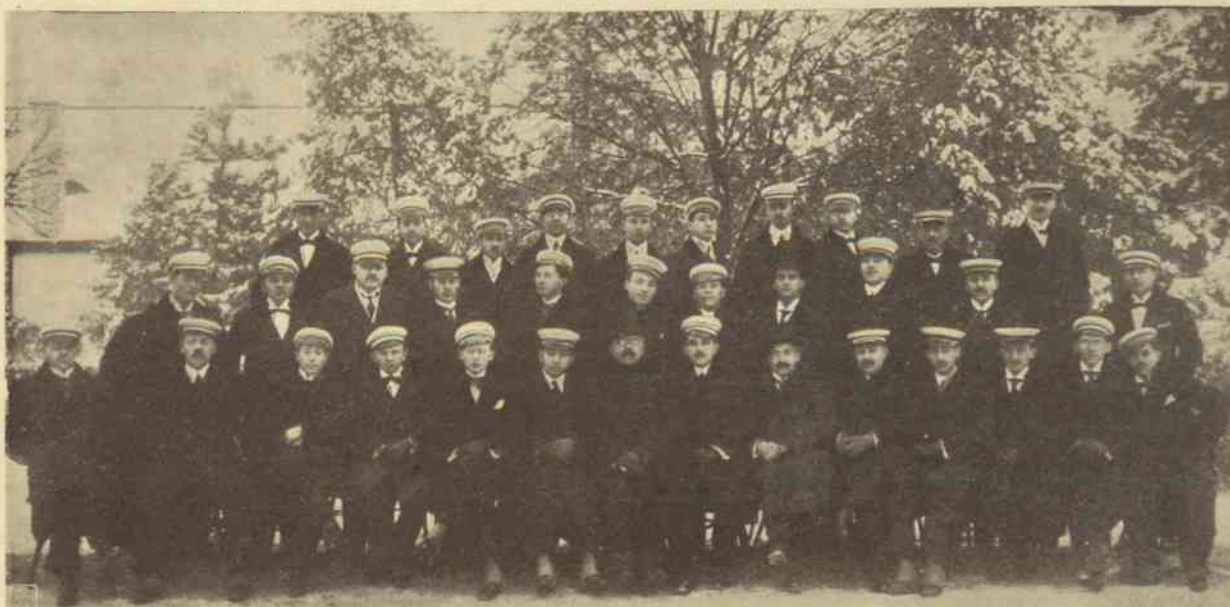

Burger Frigyes karigazgató.

Dr. Kun Armin elnök.

okleveles zenetanár, az Énekkar karigazgatója látja el, kinek nagy szakértelme garancia az Énekkar alapos készülttségének. Az Énekkar szervezését, irányítását a megalapítás óta dr. Kun Armin ügyvédjelölt, főnök vezeti, ki komoly, odaadó munkásságával tagjainak ragaszkodását és szeretetét vívta ki.

Ez évi hangversenyciklusát Baján fejezte be a főiskolai Énekkar. Bárá Vojnits István v. b. t. t., dr. Purgly Sándor főispán és dr. Hegedűs Sándor kir. tan. polgármester, kíséretükben a vármegye, a város és hitközség előkelőségeivel oly keretet adtak a művészestélynek, amilyenre már évek óta nem volt példa. A meghívó egyesületnek a jótékony célra hatalmas anyagi eredményt juttatott a főiskolai Énekkar, a magyar zsidó egyetemi ifjúságnak pedig újabb dicsőséget.

Choeur de la Société OMIKE, composé d'étudiants.

„OMIKE” főiskolai hallgatók énekara.

ÚJ KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ:
DR. MOLNÁR ERNŐ.

DR. SINGER JAKAB: A TEMESVÁRI ZSIDÓK AZ 1848—49-IKI SZABADSÁGHARC-BAN. Azokat a monográfiákat, amelyekből a magyarországi zsidóság története fog majd kialakulni, értékesen gazdagította dr. Singer Jakab, temesvár-gyárvárosi főrabbi. „A temesvári zsidók a szabadságharcban” című kis művével. A dolgozat mint a Történelmi és Régészeti Értesítő különlenyomata jelent meg és nemcsak a szakkörök, hanem a laikus közönség érdeklődésére is igényt tarthat, mintnogy Temesvárnak a nagy multtal bíró városnak úgy fekvésénél, mint várjellegénél fogva nagy szerepe jutott a szabadságharcban.

A szerző kiadatlan kútfók nyomán érdekesen és színesen írja le a temesvári zsidók viszontagságait a 107 napig ostromlott várban, valamint a vár felszabadulása utáni szomorú és gyászos korszakban.

LIEBERMANN SÁNDOR, a sárospataki hitközség jegyzője megszívlelendő kis füzetet adott ki a magyar zsidóság aktuális kérdéseiről, a különböző felekezeti pártoknak egymáshoz való közeledéséről, amelynek módozatait egy érdekes tervetben igyekszik megoldani. A sok figyelemreméltó fejtegetést tartalmazó füzet kapható a szerzőnél Sárospatakon.

NITÉ BACHURIM. A sajtót mint a propaganda leghatalmasabb eszközét ma már minden téren felismerik, aminek érdekes és kedves jele a talmudisták Nité Bachurim című folyóirata, amely elsősorban a „jesivah”-kérdés nehéz problémáját igyekszik a helyes megoldás felé terelni, másrészt érdekes exegetikus és halachikus fejtegetéseket

közül, de találunk benne tudományos életrajzokat is a zsidó történelem nagyjairól. Az ügyesen összeállított folyóirat szerkesztője Fleischer Lípót, Putnok, felelős szerkesztője és kiadója Lebovits H. Hirs, Budapest, Magyar-u. 23. Előfizetési ára egész évre 4 korona.

HERMANN STERNBERGER, Beth-Jakob. Drohobits, 1913. A Máramarosszigeten élő szerző e kis héberbetűs német füzetben a magyar zsidóság autonómiai mozgalmát ismerteti. Külön fejezetben tárgyalja Guttmann Mihály dr.-nak a Sulchan Aruchról írott füzetét. Szerző, minden fennálló ellentétek dacára is, végeredményben az egységes autonómiának, az unifikációnak a híve.

DR. H. BRODY, prágai rabbi, a prágai Talmud-Thora-iskola H. értesítőjében (1912-13) folytatja a prágai hitközségi könyvtár héber kéziratának leírását. E füzetben számos imakönyvkéziratot és egy kéziratot középkori zsoltárkommentárt ismertet bőven a szerző, ki magyarországi származású és tudvalevőleg a középkori héber költészetnek egyik legalaposabb ismerője.

SOLEM ALEJCHEM elbeszélései. A Jüdischer Verlag kiadása. Berlin, 1913. Solem Alejchem egyike a zsargon-irodalom legnépszerűbb elbeszélőinek az idősebb Mendelev Mocher Szeferim és a fiatalabb szimbolista Perez mellett. Meglátja a problémákat, melyek az utolsó ötven esztendőben a régi zsidóság összeomlásából, az üldözésekből, a pogromokból keletkeztek. Es ellenére az ősi, öröklött zsidó szomorúságnak és a jelen sívár helyzetének — Solem Alejchem lelkében, ez áldott tükörben, nem a sirás és fájdalom verődnek vissza, hanem sugarai a humoros helyzetnek, melyekbe a gettó-zsidó a modern kultúra csudáival, az új, a megváltozott viszonyokkal szemben kerül.

Kilenc válogatott elbeszélést találunk e kötetben, német fordításban, melyek méltón reprezentálják a költő alkotásait. Ha a szimbolista Perez európai nivójúbb is, Solem Alejchem a mai zsidó népszíchért tán felülmúlhatatlan erővel ábrázolja. A fordítás jó; a kiállítás izléses.

LÁSZLÓ ZOLTÁN, Jehova földjén. Singer és Wolfner. Budapest, 1913. László Zoltán hosszabb időt töltött Palesztinában és élményeit, melyeket Jehova földje rezgetett át lelkén, novellisztikus formában bízta a papírosra. Erős, markáns egyé-

Reggelizés előtt
fél pohár
Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvizet
igyék, ha rossz a gyomra
! Figyelem !
Csak a felét kell bevenni,
mint másfajta keserűvízeknél

niség, ez minden sorából látszik és amely merészen beszél ostromállapotok idején a török tiszttel, magunk is megrettenünk. A palesztinai szefard zsidóságtól nem sajnálja ecsete a jóság, a nemeség fehér, sőt a hősiesség piros színeit sem. Annál kellemetlenebbül érint, midőn kellő háttér nyérése végett az askenáz zsidóságot fekete és undok színekkel másolja le. Elnéz szociális elnyomásuk felett, ami hátramaradottságuk okozója.

Ha utleírásokat keresünk e könyvben, inkább novelláknak mondanók őket, ha pedig novellákat, úgy inkább utleírásoknak. Mint utleírások, nem megbízhatók — a novellisztikus kiszínezés miatt; mint novellák — stílusuk és előadásuk felette pongyola. Mindezek ellenére a könyv vonzó olvasmány, tekintettel a tárgykör és az adatok új és nekünk ismeretlen voltára és egy vérbeli író e keleti témákat felhasználhatná.

ISKOLAI JUTALOMKÖNYVÜL a legalkalmasabb dr. *Bolgár Mózesnek* „A golusz meséi” című műve, amely művészi feldolgozásban adja a zsidó legenda legszebb termését. A zsidó ifjúság tudást és zsidó érzést merithet a kítűnő könyvből, amely a magyar zsidó irodalom legértékesebb művei közé tartozik. A könyv bolti ára 3 korona, kiadóhivatalunk útján megrendelve 2 korona.

HENRY GEORGE: HALADÁS ÉS SZEGÉNYség. A nagy amerikai agitátor és tudós e főműve talán a legelterjedtebb tudományos

könyv, melyből egymagából több példány fogyott el, mint az összes többi közgazdaságtani műből együttvéve. E nagy elterjedtség magyarázata az, hogy George kivételes szerencsével egyesíti magában az exakt tudományos író az agitátor patetikus ékesszólásával. Műve nem kíván az olvasótól semmiféle szakismeretet, csupán gondolkodni tudást és mégis nemcsak könnyebben, de mélyebben is belevezeti az olvasót a közgazdaságtan és a társadalmi kérdés ismeretébe, mint az ú. n. szakmunkák. A munkának magyar kiadása annál is inkább nagy népszerűsége számíthat, mert fordítója: **Braun Róbert** az eredeti stílusbeli kiválóságait is visszatükröztette. A fordítás rendkívül világos, magyaros és megtartja Henry George nyelvének klasszikus egyszerűségét. Külön kiemelendő e könyv tetszetős kiállítás és olcsósága. Az eredeti kivételével semmiféle nyelven sem kapható e mű ily ízléses formában, ily olcsó áron. Az Athenaeum r. t. adta ki és az 574 lapra terjedő mű ára 2 korona.

A JÜDISCHER VERLAG ÚJ KIADVÁNYAI.
1. Dr. Arthur Ruppín: Zionistische Kolonisationspolitik. Bericht an den XI. Zionistenkongress. 32 Seiten. Preis 30 Pf. Jüdischer Verlag. Berlin 1914.
A könyv szerzője 6 év előtt került Palesztinába, mint az akkor szervezett palesztinai hivatal vezetője. Ez a hivatal pontosan előírt és meghatározott metódusok szerint irányítja a palesztinai zsidó kolonizáció munkáját, amelynek feladatairól és

Melódiák Ujzsidó Dalokból

Írta Neumann Endre. Bővített kiadás. Ára 2 Kor., díszkötésben 2 Kor. 50 fill. Megrendelhető levélben Budapest, Zsigmond-utca 68, Felső-villa 4

Perzsa szőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

Ékszer, régiség és műtárgyak

alkalmi vétele és eladása.

Modern és régi ezüsttárgyak nagy választékban. Vidéki rendelések pontosan eszközöltetnek.

SILBERMANN

ékszer- és régiségkereskedő

Budapest, VII., Wesselényi-utca 1.

Ékszerjavítások jutányosan elvállalatnak.

ZÁLOGCÉDULÁKAT ékszerről és briliánsokról legmagasabb árrban vesz

OLLOP J. ÓRÁS- ÉS ÉKSZERÜZLET,
Múzeum-körút 33., a Múzeummal szemben.

CIMBALOM

szabadalmazott, acélszerkezettel, részletre is. Csodaerős, tiszta-grammofon (beszélőgép) 25 korona és hangú feljebb. Hozzá Fedák Sári, Király, Rózsa, Perczel, Boncsi, Caruso-tól legszebb lemezek 2 korona 50 fillér.

Hegedük, világhírű mesterek hű utánzatai. Árjegyzék kívánatra ingyen.

Fuvolák, tárogatók, citerák, harmonikák stb.
Húrok javítási műterem stb.

Mogyoróssy Gyula kir. szab. hangszergyártó
Budapest, VIII., Rákóczi-út 71.

FESTŐMŰVÉSZNŐ, képzőművészeti főiskolát végzett, huzamosabb ideig külföldön tartózkodott, rajzolni, festeni tanít. S. M., VIII., Kőrös-utca 6., III. 18/a.

eredményeiről számol be a csinosan kiállított füzet, Ruppín programja röviden: Az ország keleti és északi részében néhány nagy mezőgazdasági üzem felállítása. Nagy parcellázó társaságok tervezése. Praktikus téren bebizonyítani, hogy zsidó munkásokkal vezetett üzemek jól működnek, ami a magánembereknek buzdító példa lesz.

Ruppín programját a cionista kongresszus nagy tetszéssel elfogadta. Ez tekinthető tehát a jelen cionista kolonizáció politikájának.

2. **BLAU-WEISS-LIESLERBUCH.** Herausgegeben von der Führerschaft des jüdischen Wanderbundes „Blau-Weiss“, Jüdischer Verlag.

A német „Wanderbund“ oly erős antiszemita áramlatai eredményezték a zsidó „Blau-Weiss“ Wanderbundot, amelynek kiadásában ez a kis dalkönyv megjelent. A dalok között alig akadunk olyanra, amely a sablonos egyesületi pátoszt képviselné. Csupa mélyen érzett, az önmagára eszmélő zsidóság lelkeiből fakadt tartalmaz az első rész. Freiheitslieder. Majd zsidó népdalok, általános népdalok és „Rastlieder“ következnek. A kötet kiállítása praktikus és izléses.

3. **SCHALOM ASCH:** *Kleine Geschichten aus der Bibel aus dem Jiddischen von dr. Helene Sokolow.* Jüdischer Werlag.

Egy nagy és mélyenható hiányosságot igyekszik pótolni ez a könyv. Ma, mikor már a gyermekszobában kell fejleszteni, növelni, ápolni a zsidó

érzést, ne hogy beteg virágként elhervadjon, még mielőtt felvirult volna, nagyon fontos egy ilyen igazi zsidó gyermekkönyv. Csak valódi zsidó, aki egyúttal valódi költő, írhatta meg ezt a könyvet. A kis elbeszélésekben nem követi teljesen a bibliát, Asch a Midrasban foglalt legendák közül főképp azokat dolgozta fel, amelyek összefüggésben vannak a bibliával. A könyv kiállítása elsőrangú. A szöveget Holbein és Behem illusztrációk díszítik.

HUMOR A TALMUDBAN ÉS MIDRASBAN.

Dr. Farkas József „Ész Lischok“ címen összegyűjti a talmud és a midrasban előforduló humoros helyeket, amelyeket érdekes és tanulmányos jegyzetekkel is kísér. A bevezetésben a szerző kifejti a talmudi humor lényegét és forrásait. Majd több fejezetben szisztematikusan elrendezve a héber eredetiben adja a pompás anyagot, amelyeket ilyen szempontból még eddig nem csoportosítottak. A mű igen csinos kiállításban jelent meg, ára 2 korona, kapható Schwarz Ignác könyvkereskedőnél Budapest, Király-u. 8.

INTIM DOLGOK NAPOLEON ÉLETÉBŐL

címen, a Wodianer F. és Fiai kiadásában egy csinos kiállítású könyv jelent meg 2 képpel. Vértess József munkája ez, kinek cikkei évtizedek óta sűrűn jelennek meg a magyar s a külföldi újságokban. Elsőben is a kellemes vonzó előadásmód, meg a könnyű stílus s a pompás magyarság ötlenek szembe, rutínírozott író tollát érezzük

Művészi kivitelű rajzokat és kliséket

a legjutányosabban szállít König és Bayer Budapest, Dohány-u. 12. Telefon 4-83.

Őrizze meg fiatalos szépségét

a hírneves bőrgyógyász

Prof. Dr. Marschalkó

egyetemi orvostanár eljárása szerint

tudományos alapon.

Kérje „Az észszerű bőrápolás“-ról szóló könyvet díjtalanul a „JUVENTAS“ laboratórium szétküldési főraktárából.

KOLOZSVÁR, Postafiók 30.

BOROS ÉS KOHN SÍRKŐRAKTÁRA

**BUDAPEST, VI. KERÜLET,
VÁCI-KÖRÚT 7. SZÁM.**

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyobb szabású SIREMLÉKEK nagy választékban, jutányos áron. Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk.

meg, hiszen az író regényei a nyolcvanas években eléggé ismeretesek voltak. A nagy császár apró jellemvonásait, szívét, szerelmét éles vonásokkal vázolja a könyv, friss, érdekes, kevésbé ismert dolgokat mutat be az író, de úgy, hogy belőlük csakis az embert ismerjük fel Napoleonban. Rengeteg sok kútforrásból éppen csakis az intim dolgokat szűrte le, s főleg a két feleségéhez való viszonya, a fia históriája és Walewszka grófnő rajza, megkapó erőt mutatnak. Ujságjaink is kiváló dicséretre s melegségre méltatták ezt a munkát, amelyik a nagy Napoleon-irodalomban is számottevő mű. A mű ára 2 korona s szerzőnél is kapható Székesfehérvárott.

ETIMOLÓGIAI CSEVEGÉSEK. Ilyen címen értékes munkát adott ki dr. Barta Mór tanár, melyben a magyar nyelvben előforduló szavak, kifejezések és szólásmódok eredetét tárgyalja etimológiai alapon. A nagyobb nyugateurópai államok ma már nemcsak kimerítő etimológiai szótárakkal, hanem a művelt nagyközönségre való tekintettel népszerűen szerkesztett etimológiai irányú egyéb művekkel is rendelkeznek. Dr. Bartának műve kibocsátásánál utóbbi cél lebegett szeme előtt, mert sajnos, nálunk e téren még úgyszólván semmi sem történt. Az érdekes műből kiemeljük a „Bibliai kifejezéseket és közmondásokat a magyarban” című fejezetet, amely az IMIT évkönyvében is

annak idején élénk figyelmet keltett. A nagy terjedelmű mű csinos kivitelben jelent meg, ára 4 korona. Kapható a szerzőnél Losoncon.

DR. SCHILLER OTTÓ: A SZÉPSÉG LÉNYEGE ÉS ÉRTEKE. Dr. Schiller Ottó, a kiváló esztétikus, akinek régibb műve: „Bevezetés a biológiai esztétikába” annak idején általános feltűnést keltett, most újabb könyvet adott ki: „A szépség lényege és értéke” címen, amelyben új csapásokon indulva adja a szépség fogalmának definícióját és magyarázatát. A kitűnő munka, amelynek bővebb ismertetése túlhaladja kereteinket, a Modern Könyvtár kiadásában jelent meg. Itt említjük, hogy Schiller Ottónak sajtó alatt van egy német esztétikai munkája is, amely a berlini I. intern. kongresszuson került felolvasásra.

AZ ELSŐ PÉCSI ZSIDÓK. Ilyen címen érdekes munkát adott ki Cserkúti Adolf, Pécs szab. kir. város levéltárosa. A Pécssett letelepedett első zsidók történetét írja meg és ma, amikor Pécs városának fejlődésében a zsidók a legelső tényezők között szerepelnek, valóságos megilletődéssel olvasuk annak a néhány zsidónak a küzdelmeit, akik nagy nehezen letelepedési engedélyhez jutottak. 1813-ban összesen 8 zsidó lakott a városban, 1840-ben 16, 1846-ban 45, ma pedig Pécs az ország legvirágzóbb és legjelentősebb hitközségeinek egyike.

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkeresztet kiíntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szak orvos Dr. Káli H. P

Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-Körút 50., I.

Mérsékelt árak

Telefon 86-50

Részletfizetésre is.

Figyelem az archépemre, nevemre és az 50. házászámra.

KULATÁR

Magyar szobrász- és építőművészek által

*** tervezett kész ***

Telefon
József
21-60

SÍRKÖVEK

Telefon
József
21-60

*** állandó kiállítás. ***

Érdeklődőknek felvilágosítást ad kizárólag

BLUM LAJOS SÍRKÖKERESKEDŐ

Budapest, VIII., Köztemető-út 4. sz.

Trencsénteplic

a Kárpátok gyöngye. Radioaktív kénes hőforrások és iszapfürdők

csúz, Köszvény, ischiász

neuralgiák, bőrbajok stb. ellen. Lakás, ellátás és fürdő vagy iszapkezelés naponta 8 korona.

Rituális vendéglők. Budapesttől 4 óra

Hajszálakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel MIRACLE törv. védett módszerével

Pollák Sarolta

hajeltávolító specialista, kozm. intézete

VI., Andrássy-út 38., I. em.

(Párizsi Áruházszal szemben).

Ártalmatlan, fájdalommentes kezelés. Ragadni hatás. Óvakodjunk veszélyes villanykezeléstől és utózatoktól. — Utókatra a szert utasítással díszkártyán küldi Párizsi rendszerű arcápolás.

FOGAD EGÉSZ NAP. ***

TELEFONSZÁM 157-98.

SZERKEZTŐI ÜZENETEK.

MÁRMAROS. Ön nagyon emlékeztet azokra a Chaszam-Szófer-unokákra, akik ősük végrendeletének engedelmeskedve nem járnak színházba, még Shakespaere-darabokhoz sem, demíthogy a Chaszam-Szófer végrendeletében csak színházat említ, járnak orfeumokba, folikba, táncpalotákba, jardínokba stb., stb., mert hiszen Chaszam-Szófer szószerint csak színházat tiltott meg. Természetes, hogy sokkal jobban felel meg a Chaszam-Szóferféle végrendelet szellemének az, aki ellenkezőleg inkább színházba jár és nem éjjeli mulatókba.

CSERKÉSZ. A zsidó cserkész-szervezet, amely több mint egy év óta áll fenn, újabban a „Kadima“ nevet vette fel. Mint ilyen működik a jóváhagyott alapszabályokkal körülbelül két hónap óta.

MISKOLCI. Az aszódí zsidótemplom, amelyet legutóbbi számunkban bemutatunk, nem első temploma a hitközségnek. Vas Mór értesítése szerint a régi templom 1756-ban épült, ami jele annak, hogy az aszódí hitközség az ország legrégebbi községei közé tartozik. Különben Aszód valamikor nagy talmudi kapacitásokat is adott a világnak. Innen származott többek között a híres R. Jehuda Aszód is.

ÉRDEKLŐDŐ. Dr. Pfeifer Izsák sümegi főrabbi a néki felajánlott stockholmi rabbiállást nem fogadta el. Folytak ugyan tárgyalások a hitközség és dr. Pfeifer között, de utóbbi nem volt hajlandó magát alávetni a zsidóságából teljesen kivetkőzött svéd hitközség túlzó és felesleges reformigényeinek.

FISCH BERTA

angol, francia és fűző-
különlegességek, női divatterme
BUDAPEST, V. KERÜLET,
DOROTTYA-UTCA 6/a.
(Wurm-udvar.)

Felhívja a hölgyközönség
figyelmét hosszas kísérlete-
zéssel kipróbált saját talál-
mányú és rendszerű szaba-
dalmazott fűzőkülönleges-
segeire, melyek a fűzőtech-
nika valóságos szenzációi.

Egyben ajánlja elismert
elsőrangú angol és francia
női ruhatermék, hol a rende-
lőközönség mérsékelt árak
mellett a leglelküsmere-
tebb kiszolgálásban ré-
szesül.

Videkimegrendelésnélele-
gendő úgy fűzőkhöz, mint
ruhákhoz egy mintaruha
vagy mérték beküldése.

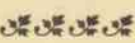
Kívánatra mintákkal szí-
vesen szolgál.

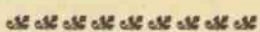
HÜTTL TIVADAR

CS. ÉS KIR. UDVARI SZÁLLÍTÓ PORCELLÁNGYÁROS ÉS NAGYKERESKEDŐ
BUDAPEST, V., DOROTTYA-U. 14. SZ.
SAJÁT PORCELLÁN-
GYÁRA ÓBUDÁN.

ALAPÍTTATOTT 1854. ÉVBEN.
TELEFONSZÁM 31—53.

Bel- és külföldi porcellán,
fayence- és üvegárúk a leg-
nagyobb választékban.
Használati és dísz tárgyak.

Legújabb képes árjegyzékek kívánatra
ingyen és bérmentve.

KÖZ- GAZDASÁG

A MAGYAR AGRÁR- ÉS JÁRADÉKBANK R.-T. múlt hó 26-án tartotta XVIII. évi rendes közgyűlését, Bujanovics Sándor főrendiházi tag, elnökhelyettes elnöke alatt. Elnök a jegyzőkönyv vezetésével Fellner Frigyes dr. ügyvezető igazgatót bízta meg, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig Herzog Mór Lipót báró és vágfalvi Quittner Vilmos részvényeseket kérte fel. Ezután előterjesztetett az igazgatóság jelentése. A közgyűlés a jelentést tudomásul véve, a felmentvényt úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelőbizottságnak megadta és elhatározta, hogy a 3.529,933 K tiszta nyereségből 2.400,000 K, vagyis $7\frac{1}{3}\%$, tehát részvényenként 30 K osztalék fizetessék ki és az alaptőke 5% -os kamatozásának, valamint a nyereség-áthozatnak levonása után fennmaradó 1.579,362 K összegből — az alapszabályok 52. §-a értelmében 20% , vagyis 315,872 K mint alapszabályszerűleg megengedett legmagasabb javadalmazási hányad a tartalékalaphoz csatoltassék, az igazgatóság alapszabályszerű jutalékára 157,936 K fordítottassék, a külön tartalékalaphoz 150,000 K, az ezúttal létesítendő intézeti székház-tartalékalapra 100,000 K utaltassék át, az intézeti tisztviselők és szolgák nyugdíjalapjának javadalmazására 50,000 K fordítottassék és az ezután fennmaradó 356,124 K új számlára vitessék át. A szelvények folyó évi április hó 1-től kezdve fizetettnek ki. Az igazgatósági jelentés megemlékezik arról, hogy Barta Arnold, az Union-Bank ügyvezető-igazgatója megmarad továbbra is az Agrár-Bank igazgatósága elnökhelyettesének, s az ügyvivő-igazgatóság tagjának. Sajnálattal jelenti az igazgatóság, hogy Madarassy-Beck Miksa báró, aki az igazgatóságnak kezdeti fogva tagja volt, azt az óhaját fejezte ki, hogy igazgatósági tagul való újra megválasztásától tekintsenek el. Az igazgatóság nagyrabecsült tagjának elhatározását sajnálattal vették tudomásul.

A WIENER BANK-VEREIN a napokban tartotta rendes közgyűlését az igazgató-tanács elnökének, Schenk Adolf lovagnak elnöke alatt. Az igazgató-tanács javaslatára a közgyűlés elhatározta, hogy a bruttó nyereségből, mely a múlt évi áthozattal együtt 29.004,930 K 81 fillérre rug, a költségek és egyéb kiadások levonása, az ingatlanok és berendezések leírása és az alapszabályszerű levonások eszközölése után 8% , vagyis részvényenként 32 K (az utolsó 9 évben $7\frac{1}{2}\%$ = 32 K) fizetessék folyó évi április 4-től kezdve, a fennmaradó 618,589 K 59 fillér pedig új számlára átvitessék. Az igazgató-tanács javaslatára elhatározott továbbá az intézet alaptőkéjének 130.000,000 K-ról 150.000,000 K-ra való felemelése 50,000 drb egyenként 400 K, összesen tehát 20.000,000 K névértékű bemutatóra szóló teljesen befizetett új részvény kibocsátása által akként, hogy az új részvények 1914 január 1-től az intézet jövedelmében részesednek. Elhatározott továbbá, hogy közgyűlési határozattal az alaptőke később 180.000,000 K-ig felemelhető. Az alapszabályok a hozott határozatoknak megfelelően módosítottak.

A TRIESTI ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ-TÁRSULAT (ASSICURAZIONI GENERALI) f. évi március hó 17-én tartott 82-ik rendes közgyűlésén terjesztettek be az 1913. évi mérlegek. Az előtűnk fekvő jelentésből látjuk, hogy az 1913 december hó 31-én érvényben volt életbiztosítási tőkeösszegek 1,297.036,630 K és 20 fillért tettek ki és az év folyamán bevett díjak 56.381,050 K és 47-fill.-re rúgtak. Az életbiztosítási osztály díjtartaléka 22.566,540 K és 30 fill.-rel 398.114,196 K 97 fill.-re emelkedett. Az életbiztosítottak osztalék-alapja 7.515,715 K 11 fill.-t tesz ki.

A tűzbiztosítási ágban, beleértve a tükörűvegbiztosítást, a díjbevétel 19.357.541,835 K biztosítási összeg után 33.058,512 K 87 fill. volt, miből 11.771,428 K 47 fill. viszontbiztosításra fordított, úgy hogy a tiszta díjbevétel 21.287,084 K 40 fill.-re rúgott és ez összegből 15.425,174 K 22 fill. mint díjtartalék minden tehertől menten jövő évre vitetett át. A jövő években esedékessé váló díjkötelezvények összege 160.198,898 K 15 fill. A betörésbiztosítási ágban a díjbevétel 1.774,925 K 69 fill.-re rúgott, miből levonván a viszontbiztosítást, a tiszta díjbevétel 982,230 K 66 fill.-t tett ki. A szállítmánybiztosítási ágban a díjbevétel kitett 7.340,807 K 26 fill.-t, mely a viszontbiztosítások levonása után 3.362,470 K 05 fill.-re rúgott. Károkért a társaság 1913-ban 50.202,042 K 11 fill.-t és alapítása óta 1,163.020,163 K 67 fill.-t fizetett ki. E kártérítési összegből hazánkra 233.952,606 K 56 fill. esik. Részvényenként 720 arany frank osztalék kerül kifizetésre. A társaság összes tartalékjai és alapjai az idei átutalások folytán 434.367,388 K 47 fill.-ről 456.949,184 K 97 fill.-re emelkedtek. Ezen értékekből 85 millió K magyar értékekre esik.

A FONCIÈRE, PESTI BIZTOSÍTÓ-INTÉZET igazgatósága ezidei közgyűlésén a 200 K névértékű intézeti részvény 1913. évre vonatkozó osztalékszelvényének részvényenként 8% = 16 K-val való beváltását indítványozta. A tartalékalap és díjtartalékok 41.215,36 K 68 fillérről 44.701,317 K 18 fillérre emelkednek és így a tavalyihoz képest 3.486,000 K 50 fillérrel szaporodnak. Ugyanezen ülésen Reinitz Ernő cégjegyző vezértitkárrá neveztetett ki.

TÖZSDE TANÁCSOS. Katona Géza, a Gizella-malom kútú vezérigazgatóját nagy szótöbbséggel tözsdetanácsossá választották. Katona Géza nagyszabású közgazdasági tevékenységének eme újabb elismerését általános rokonszenvvel fogadják.

ÉRTESÍTÉS!

A nagyérdemű hölgyközönség figyelmét felhívjuk a legújabb **TAVASZI és NYÁRI** újdonságok megtekintésére

Árvai és Salczer

női és gyermekfelöltő-árúházában

Budapest, VI., Király-utca 36. szám.

Telefon 84—03.

Kosztümök legújabb kivitelben . . . K 36-tól
Női felöltők, hosszú . . . K 24-től
Köpenyek, húzott faconokban . . . K 30-tól
Standardkabátok 80/90 cm hosszú . K 20-tól
Reform-ruhák japán szabásban . . K 24-től
Gyapjú delain pongyolák, divat-faconokban . . . K 18-tól
Mosó-pongyola divatfaconokban . . K 9-től
Legújabb selyemblúzok . . . K 12-től
Legújabb aljak . . . K 12-től

Vidéki megbízások pontosan eszközöltetnek. — Meg nem felelő darabokat kicserélünk. — Külön mértekosztály. — Kérje legújabb divattudósítót ingyen!

Telefon :
157-51.

FÜRST I.
BUDAPEST, VII.,
Károly-körút 9. sz.
Hadik-féle ház
(az udvarban).

Kép-, tükörkeret és
díszbútorgyár.
Raktár mindennemű
bel- és külföldi lécek-
ből. Mindennemű ke-
retezések a legutányo-
sabb áron készíttetnek.

KELETI-BUDAPEST

csász. és kir. szabad. sérvkötők, orvossebészeti mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapítottatott 1878-ben.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kötszer, testgyenesítő gépek,
múlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gummiarúk, léggárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése,
parochesz. Tóra-ruha, Almémor-takaró, Chuppa
stb. Izlése, művészies kiállítás. Jutányos árak.
Rajzok, minták a részletes ajánlatok ingyen és
bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból,
templomi és házi használatra. Szefer tóra, klé-
kédes, tóradszek, kina- és valódi ezüsből. Selyem
talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára.
A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai
József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultur-
egyesületi könyvtárak berendezése.

Angol és francia női
ruhák készülnek a legreme-
kebb kivitelben szolid árak mellett

Krick és Rosenzweig

női ruhadivattermében, Budapest,
Váczi-utca 13. sz. (bejárat a
régí Posta-utca 15. sz.)

GÁSPÁR NÁNDOR

ALKALMI-NAGY-BÚTORÁRÚHÁZA

BUDAPEST, VIII., BAROSS-UTCA 9. SZÁM. ~ AZ EGÉSZ HÁZ!

Teljes lak-
berende-
zések.
Csillárok.
Szőnyegek.

Asztalos-
és
karpitos-
butor-
termek.

KOLLARIT-

BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPO-
SITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
Törzsgyár: Kohn és Fried.

MIELŐTT KÉPET VENNE,

kérje a Könyves Kálmán r.-társaság
KÉPES ÁRJEGYZÉKÉT.

1000 képes árjegyzék 2 korona, 500 képes
árjegyzék 1 korona ellenében kapható kiadó-
hivatalunk útján is, amely összeg képrende-
lés esetén megtérül. *

EZRA fiúnevelő intézet

SZABADKA, IV., ZOMBORI-ÚT 28. SZÁM

Gondos, családi, egyéni, modern zsidó ne-
velés a rituálék szigorú betartásával. Héber
nyelvtanítás Berlitz-módszere szerint. Biblia
és talmud kurzusok. Német, francia, angol,
olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás.

Az intézetről dr. Singer Bernát szabadkai fő-
rabbi ad felvilágosítást. Prospektussal Fürst
Béla intézeti igazgató szívesen szolgál.

SAJÁT MŰHELY
POLGÁRI ÁRAK

MESSINGER MANÓ

SZABÓ

BUDAPEST, V.,
Nagykorona-u. 3

Állandó dús raktár
eredeti angol divat-
: szövetekben :

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transzformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. * Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító,
vegytisztító és helmfestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

HUNGÁRIA

kötvények a legelőnyösebbek élet-, tűz-,
baleset-, szavatossági, betörésslopás elleni, üveg-,
jég- és állatbiztosításoknál. — Felvilágosításokkal,
prospektusokkal és díjajánlattal szívesen szolgál a
HUNGÁRIA Általános Biztosító Részvénytársaság
igazgatósága: Budapest, VII., Károly-körút 3. sz.
és a társaság képviselősegei az ország minden részében.

Telefon 153-98, 2-11, 2-12.

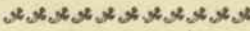
Kartellen kívül!

Részvénytőke 6,000,000 korona.

Biztonsági alapok 21,000,000 korona.

LAENDLER GÉZA ÉKSZERÉSZ ÉS MŰÖTVÖS Budapest, VII., Dohány-u. 6.

Elvállal mindennemű javítást, új ékszer-
munkát, átalakítást.
Állandó raktár régi ezüstneműekben és
ékszerekben, valamint modern dolgokban.

„THOMSON“

ELEKTROTECHNIKAI VÁLLALAT
BUDAPEST, VII., WESSELÉNYI-U. 6.
CÉGTULAJDONOS: GLÜCK ARNOLD.

Gyári raktára: Modern csillároknak, minden-
nemű izzótesteknek, motorok és szellőztető-
nek, telefon és villamos jelzőkészülékeknek.
Elvállal: Házak, üzlethelyiségek és magánla-
kások villamvilágítási, erőátviteli berendezését.

Terv és költségvetés díjmentes. — Telefon 135-78.

Legjobb a „JENNY“ önrögztítő ablakredőnyrúd,

mert ennek előnyei az összes hasonló gyártmányokkal szemben a következők:

1. A húzózsínör nem középen, hanem oldalt van, azért nem akadályozza az ablak nyitását vagy zárását.
2. A „JENNY“-rúdra erősített redőny megállítható rögtön és pontosan a kívánt magasságban, többszöri ránci-
gálás nélkül.
3. Ha a redőnyt teljesen lebecsátják, akkor sem kell a húzózsínör elhelyezésével bíbelődni, mert
az mindig egy magasságban marad.
4. A redőnyvásznat a „JENNY“-rúdra megfelelő hosszúságú szögekkel
lehet erősíteni és így az használat közben a rúdról le nem válhat.
5. Hirtelen felgördülés vagy a felgördülés
megakadása ennél a szerkezetnél ki van zárva.
6. A redőnyvásznat a kezelés nem rongálja és nem piszkítja,
mert a le- és felgördítést közvetlenül csak a zsinór húzásával eszközlik.
7. Rövid gyakorlat után képes bárki
sokkal kevesebb idő alatt a „JENNY“-redőnyrudat felszerelni, mint bármely más szerkezetűt.
8. A szokásos
fagombok ennél a szerkezetnél feleslegesek.
9. A rugó túlfeszítéséből eredő hibák a „JENNY“-rudaknál telje-
sen ki vannak zárva.
10. Több évi tapasztalat bizonyította, hogy a húzózsínör nem rongálódik
gyorsan, hanem sok évig eltart a legerősebb használat mellett is.

Beszerezhető minden jobb kárpitosárú-, rőfösárú- és vasárúkereskedésben.

NYAKKENDŐKET

készíték húzott selyemből, jutányos áron.

Kész nyakkendők legfinomabb
minőségben, olcsón kaphatók.

KOHN JÓZSEF,

BUDAPEST, CSÉNGERY-UTCA 48. SZ.

„Turul“ Permett Művek

Vegyipartelep

VÉD-

JEGY.

KISPEST.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153-94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő,
legújabb tavaszi öltönyöket és double felöltöket jutányos
árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfino-
:: mabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

NEWYORKI GERMANIA ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.

BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 9

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után
megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A bizto-
sítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés.
Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség.
HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVELEZŐ
PAPÍR
UDONSZÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUOK

Pauker Mór
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOVIZLET
VACIMUTY
TEL. 47-57
KÖRÜZLET
VACIMUTY
TEL. 86-73
MEPOSTATÁR
KERTFENYŐ
SZÁMA 932

**MEGHODÍTOTTUK
A VILÁGOT!**

GEREBEN BÉLA *mesli* **ANDRÁSSY-UT!**

DALMA

EFCO

Porosz
köszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és
Pongrácz
VII. Erzsébet-
körút 92.

Teléfonoszám:
177-41
és 158-03.

EFCO

HIRDETMEŒY.

Ezennel közhírré tételik, hogy miután a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium ellenőrző közegei a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték (XXXIV. sorsjáték) I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főárusítókna árúsítás végetti kiadattak.

Az I. osztály húzása 1914 május hó 20. és 22-én tartatik meg. A húzások a Magyar Kir. Lottófüvedéki Igazgatóság, mint állami ellenőrző hatóság, és királyi közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek, a húzási teremben. Sorsjegyek a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi árusítóinál kaphatók. MAGY. KIR. SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTEK IGAZGATÓSÁGA.

Budapest, 1914. évi április hó 26-án.

Tolnay

Hazay

MARK ÉS MEREI

szőnyegszállítás, szőnyegek árára, - felújítás, átköltés, tornácok, szőnyeg-
szállítások, - szőnyegszállítások, - szőnyegszállítások

Budapest, VI. ker., Bolcsa-utca 7. szám. Telefon 21-66

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁLLÍ-
TÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletók,
blúzok, pongyolák, kesztyűk,
harisnyák, ernyők, reticulók,
női **fehérművelők** egyszerű és
elegáns kivitelben.

ÖZV. MITTELMANNÉ FÜZŐTERME

BUDAPEST, VI. KERÜLET,
HAJÓS-UTCA 9. SZ., II. EM.

Ajánlja legújabb francia és angol modellek után
készült, elismert kitérő minőségű fűzőit, Halcson-
nélküli fűzők. Nagy választék. Mérsékelt árak.

Hirdetéseket felvevő kiadó-
hivatal. Bpest,
VI. ker., Podmaniczky-u. 6. Tel. 146-92.

ALKALMI AJÁNDÉKOK
műtárgyakban és régiségekben
STERNBERGNÉL
BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

Neumayer Fülöp

Budapest, V. ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).
Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszővetek, ág és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.
Kívánatra mintát bérmentve küldök.

Lakodalmak, partik, barmicvak, stb. ünnepek alkalmán
ÉLŐ FRISS HALAKAT,
a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak
IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON ÉS TÁRSAI
HALÁSZMESTEREK.
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.
Vidéki megrendelések vasúton vagy posta útján gyorsan és lelkiismeretesen eszközölköztetnek. Vendéglátók és viszonteladók kedvezményben részesülnek.
Sürgönyös: Singhoffertársai, Budapest. Telefonszám: 59-92.